

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Ayşenur YAZAR

1914 - 2006 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA
YARATICILIĞIN İNCELENMESİ

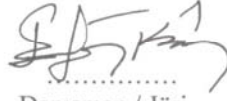
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE

ERZURUM – 2007

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalının, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE

Jüri
Yrd. Doç. Dr. Kerim GÜNDOĞDU

Jüri
Yrd. Doç. Dr. Serhan ALKAN İSPİRLİ

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / / 2007

.....
Prof. Dr. Vahdettin BAŞCI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
ÖNSÖZ.....	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sınırlılıklar.....	4
1.5. Tanımlar.....	5
1.6. Konu İle İlgili Araştırmalar.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

2.YÖNTEM.....	8
2.1. Araştırmanın Modeli.....	8
2.2. Araştırmanın Yöntemi.....	8

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	10
3.1. Okul Öncesi Eğitim ve Önemi.....	10
3.2. Yaratıcılık	12
3.3. Yaratıcı Düşünmenin Aşamaları.....	14
3.3.1. Hazırlık aşaması.....	15
3.3.2. Kuluçka aşaması.....	16
3.3.3. Aydınlanma aşaması.....	16
3.3.4. Doğrulama ve geliştirme aşaması.....	17
3.4. Yaratıcı Kişilik Özellikleri.....	17
3.5. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi.....	20

3.6. Yaratıcılığın Gelişiminde Ailenin Rolü.....	28
3.7. Yaratıcılığın Gelişmesini Engelleyen Faktörler.....	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DÜNYADA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN YAKLAŞIMLAR.....	33
4.1. Reggio Emilia Yaklaşımı.....	33
4.2. High/Scope Yaklaşımı.....	36
4.3. Head Start Yaklaşımı.....	38
4.4. Montessori Yaklaşımı.....	39

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YARATICILIK VE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM.....	42
5.1. Yaratıcılık Eğitiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumunun Rolü.....	43
5.2. Okul Öncesi Eğitim Etkinliklerinin Yaratıcılığın Gelişimindeki Rolü....	45
5.2.1. Serbest zaman etkinlikleri ve yaratıcılık.....	45
5.2.2. Dil etkinlikleri ve yaratıcılık.....	48
5.2.3. Oyun etkinlikleri ve yaratıcılık.....	50
5.2.4. Müzik etkinlikleri ve yaratıcılık.....	52
5.2.5. Fen - doğa etkinlikleri ve yaratıcılık.....	53
5.2.6. Drama ve yaratıcılık.....	55
5.3. Yaratıcılık Eğitiminde Okul Öncesi Öğretmeninin Özellikleri.....	57
5.4. Yaratıcılık Eğitiminde Ortam.....	61
5.5. Okul Öncesi Eğitim Programı ve Yaratıcılık.....	63

ALTINCI BÖLÜM

6. TÜRKİYE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA YARATICILIK.....	69
6.1. Cumhuriyet'ten Önceki Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılık	69
6.2. Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılık.....	77

6.2.1. 1952 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık.....	78
6.2.2. 1981 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık.....	81
6.2.3. 1989 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık.....	82
6.2.4. 1994 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık.....	85
6.2.5. 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık.....	90
6.2.6. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık.....	93

YEDİNCİ BÖLÜM

7.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
7.1. Sonuçlar.....	98
7.2. Öneriler.....	109
KAYNAKLAR.....	111
ÖZGEÇMİŞ.....	119
EKLER.....	120

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 5.1. Yaratıcı Okul Öncesi Eğitim Programı Taslağı.....	65
---	----

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 7.1. Okul Öncesi Eğitim Programlarının Amaçlarının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	99
Tablo 7. 2. Okul Öncesi Eğitim Programlarının Eğitim Durumlarının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	102
Tablo 7. 3. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Araç-Gereçlerin Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	103
Tablo 7. 4. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Öğretmen Tutumlarının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	104
Tablo 7. 5. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Ortamın Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	106
Tablo 7. 6. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Aile Katılımının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	107
Tablo 7. 7. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Değerlendirmenin Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması.....	108

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
1914-2006 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA
YARATICILIĞIN İNCELENMESİ

Ayşenur YAZAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE

2007 - Sayfa 131

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE

Yrd. Doç. Dr. Kerim GÜNDOĞDU

Yrd. Doç. Dr. Serhan ALKAN İSPİRLİ

Günümüzde bilgiyi etkili olarak kullanan ve üreten toplumların oluşması, eleştirel düşünen, yaratıcı, problem çözme yeteneğine sahip bireylerin yetişmesi önem kazanmıştır. Bireyin yaratıcılığının gelişmesinde doğumdan itibaren aldığı eğitim önemlidir. Çocukların ilk düzenli eğitim almaya başladıkları okul öncesi eğitim kurumlarında yürütülen eğitim faaliyetleri, okul öncesi eğitim programları çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu kurumlarda yaratıcılığın geliştirilmesi de programların yaratıcılığı desteklemesine bağlıdır.

Bu araştırmada okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığın nasıl ele alındığının incelenmesi amaçlanmıştır. Çocukta yaratıcılık ile ilgili kuramsal bilgiler taranmıştır. Çocukta yaratıcılığın gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Okul öncesi eğitim programında yaratıcılığın öneminden bahsedilmiştir. 1914, 1952, 1981, 1989, 1994, 2002 ve 2006 okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılık doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir.

1914, 1952, 1994 ve 2002 programlarında çeşitli şekillerde yaratıcılığa yönelik hedefler ve etkinliklere yer verilmiş, yaratıcılığın gelişimine yönelik ortam hazırlanması amaçlanmıştır. Ancak yaratıcılık konusunda açıklayıcı bilgilere yer verilmemesi bir eksiklik olarak görülmüştür. 1989 programı konu

merkezli bir program olması dolayısıyla yaratıcılığın gelişimini desteklemesi açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir.

2006 okul öncesi eğitim programında yaratıcılık, programın temel özelliği olarak benimsenmiştir. Aynı zamanda yaratıcılık hakkında açıklayıcı bilgiye yer verilmiştir. Yaratıcılığı destekleyen oyuncak ve materyaller ile yaratıcılıkla ilgili dikkat edilecek noktalar ayrıca belirtilmiştir.

ABSTRACT

MASTER THESIS
INVESTIGATING CREATIVITY IN 1914-2006 PRE-SCHOOL
CURRICULUMS

Ayşenur YAZAR

Süpervisor: Assist Prof. Dr. Erdoğan KÖSE

2007 – Page 131

Jury: Assist Prof. Dr. Erdoğan KÖSE

Assist Prof. Dr. Kerim GÜNDOĞDU

Assist Prof. Dr. Serhan ALKAN İSPİRLİ

In our time, it has become important to educate individuals who can think critical, creative, and analytically to form societies that can use and produce knowledge effectively. The education given to individuals since the birth is important in developing creativity. Education activities, practiced in pre-school education institutes where children are systematically educated, are put into practice by pre-school curriculums. Improving creativity in these institutes depend on supporting creativity in these curriculums.

The aim of this study is to investigate how creativity is handled in pre-school curriculums. Theoretical information about creativity in children are scanned. Detailed information is given about the development of creativity in children. The importance of creativity in pre-school curriculums is emphasized. Creativity in 1914, 1952, 1981, 1989, 1994, 2002 and 2006 curriculums were investigated by using document research and content analysis methods.

The goals and activities towards creativity in 1914, 1952, 1994 and 2002 curriculums are mentioned and preparing an environment for developing

creativity is aimed. However, not giving explanatory information about creativity is seen as an absence. The 1989 program can be evaluated as a negative program in terms of supporting creativity, since it is a subject based program. Creativity is embraced as the fundamental feature of the 2006 pre-school curriculum. Also there is explanatory information about creativity. Toys and materials supporting creativity, and points to be considered about creativity are also specified.

ÖNSÖZ

Hızla gelişen ve değişen dünyada üretici, yenilikçi, yaratıcı bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Okul öncesi eğitimin bireyin kişilik özelliklerine yön veren, bireyin yaşamında kritik öneme sahip eğitim dönemi olması nedeniyle önemi giderek daha iyi anlaşılmaktadır.

Sürekli değişen ve gelişen dünyada, değişim ve gelişimlerin başında eğitim gelmektedir. Eğitimdeki değişimler eğitimin en önemli unsurlarından biri olan programlardaki değişimi de beraberinde getirmektedir.

Çocukta yaratıcılığın gelişimi, onun kişilik özelliklerini ve buna bağlı olarak gelecekteki yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Yaratıcı bireylerin; kendilerine güvenen, problemlere pratik çözümler bulabilen, esnek ve bağımsız düşünebilen, daha kolay empati kurabilen ve yeniliklere daha açık bir görüntü sergileyen kişiler oldukları görülmektedir.

Eğitim kurumları yaratıcı ve yaratıcı düşünen bireyler yetiştirme ve bireylerin var olan potansiyellerini koruma, geliştirme işlevini gerçekleştirme sorumluluğunu taşırlar. Yaratıcılık bütün insanların sahip olabileceği bir özelliktir.

Yaratıcı bireyler yetiştirmede eğitim programları çok önemlidir. Okul öncesi eğitim programı, çocukların çevreye ve kendisine karşı duyarlı, yaratıcılığını kullanan, düşünen, araştıran, sorgulayan ve çevreye uyumlu bireyler olarak sosyal hayatı yaşamalarına ve sonraki öğrenmelerine hazırlık yapmalarına olanak tanınmalıdır. Aynı zamanda çocuğun temel beceri ve yeteneklerini geliştirebilecek şekilde esnek ve çocuk merkezli bir eğitim programı olmalıdır.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KÖSE'ye en derin ve en içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarımnda desteklerini esirgemeyen Eğitim Bilimleri Bölümü hocalarıma ve çalışmalarımnda yardımcı olan tüm mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Gelişen dünyada düşünen, araştıran, çevresinde olup bitenlere duyarlı, bireyler yetişmesi giderek önem kazanmaktadır. Günümüzde meydana gelen hızlı, bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanların yeniliğe açık, yapıcı, üretici ve yaratıcı olmasını gerektirmektedir (Yıldız ve diğ, 2003, s. 129). Geleceğin teknolojik gelişmelerle ve yapılacak yeni buluşlarla şekilleneceği düşünülmektedir. Bu da gelecekte yaratıcı düşünen bireylerin önemini artırmaktadır. Bu nedenle geleceğin iş gücü potansiyeli olan çocukların yaratıcılığını geliştirmek önemlidir.

Çağımızda bilgileri ve düşünceleri çözümleyebilen, kendi başlarına, yeni düşünceler üreten ve bunları gerçekleştirebilen, açık ve güvenli bir biçimde iletişim kurabilen ve başka insanlarla çalışabilen bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitimden bu yeterliliklere sahip bireyler yetiştirmesi beklenmektedir. Programlarda, bireylerin bu niteliklere sahip bir şekilde ve yaratıcılığı geliştirecek yönde olması amacıyla düzenlemeler yapılmaktadır (Robinson, 2003, s. 20-24). Yaşamın her alanında (tasarım, reklâmcılık, bilimsel gelişmeler, sanat vb.) farklı düşünmek, var olanlardan farklı şeyler üretmek daha çok önem kazanmaktadır.

Çocukta yaratıcılığın gelişimi, onun kişilik özelliklerini ve buna bağlı olarak gelecekteki yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Yaratıcı bireylerin, kendilerine güvenen, problemlere pratik çözümler bulabilen, esnek ve bağımsız düşünebilen, daha kolay empati kurabilen ve yeniliklere daha açık kişiler oldukları görülmektedir. Eğitim kurumları yaratıcı düşünen bireyler yetiştirme, bireylerin var olan potansiyellerini koruma ve geliştirme işlevini gerçekleştirme sorumluluğunu taşırlar (Yıldız ve diğ., 2003, s. 129). Toplumdaki gelişmelerden direk etkilenen ve toplumu doğrudan etkileyen eğitim faaliyetleri çağa ayak uyduran ve çağın gerektirdiği insan tipini yetiştirmek zorundadır. Ayrıca eğitim bununla da kalmayıp toplumsal iyileştirme ve bilimsel gelişmeleri daha da ileriye götürmek durumundadır.

Okulöncesi eğitim dönemini kapsayan 0-6 yaş, çocukların bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimlerinin en hızlı olduğu dönemlerden biridir. Okul öncesi dönem bireyin hayatında en önemli yıllardır, bireyin kişiliği açısından bir dönüm noktasıdır. Bu dönemdeki gelişmeler, çocuğun ileriki yaşamında büyük önem taşımaktadır. Bu çağda bireylerin kazandığı kişilik özellikleri ileriki okul hayatını ve yaşamını önemli ölçüde şekillendirmektedir. Bu yaşlarda kazandırılan eleştirel düşünme becerisi, duyarlılık, yaratıcı düşünme becerileri ileriki yaşamı için iyi bir donanım olmaktadır.

Yaratıcılığın ortaya çıkması ve gelişmesi için uygun ortamın bulunması gerekmektedir. *“Okul öncesi eğitim kurumları çocuğun gelişim düzeyini yükseltmek için uygun birer ortamdır. Bu ortamdan yararlanarak yaratıcılığın ortaya çıkması ve var olan bu yeteneğin olumlu şekilde kullanılması için uygun programlar hazırlanmalıdır”* (Ömeroğlu, 1990, s.2). Yaratıcılığın her insanın doğasında olduğu ve geliştirilebilecek bir özellik olduğu günümüzde kabul edilen bir görüştür. Yaratıcı potansiyelin en üst düzeyde olduğu bu dönemde çocukların desteklenmesi konusunda okul öncesi eğitim kurumlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir. Ülkelerin eğitim sistemlerinde eğitim faaliyetlerine yön veren temel unsur eğitim programlarıdır. Okul öncesi eğitim programı da okul öncesi eğitim kurumlarında yürütülen eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Yaratıcılığın desteklenmesi uygulanan programa bağlıdır. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programın çocuğun yaratıcılığını geliştirecek nitelikte olması önemlidir. Bu dönemde çocukların tüm gelişim alanlarının desteklendiği, bireyin yaratıcılığını geliştiren, topluma ve çevresine uyumlu bireyler olmasını sağlayan programlar oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.

Bu çalışmada çocukta yaratıcılık konusu incelenmiş ve “1914-2006 okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılık konusu nasıl yer almaktadır?” sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitim programlarının yaratıcılık açısından incelenmesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sürekli değişim içinde bulunan dünya, yenilikleri ve gelişmeyi kavrayan, bunun yanında çevresine duyarlı, kendi üzerine düşen görevlerin de farkında olan problem çözme ve karar verme becerilerine sahip, yaratıcı bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bir toplumun çağdaş toplumlar düzeyine ulaşması için, bilgilerin, inançların ve duyguların bireylere doğrudan aktarılması yeterli değildir.

Günümüzde bireylerden, bilgi tüketmekten çok bilgi üretmeleri beklenmektedir. Çağdaş dünyanın kabul ettiği birey, kendisine aktarılan bilgileri aynen kabul eden, yönlendirilmeyi ve biçimlendirilmeyi bekleyen değil, araştıran, sorgulayan, bilgiyi yorumlayarak yeni bilgilerin oluşturulması sürecine etkin olarak katılanıdır.

2005-2006 yılında uygulanmaya başlayan ilköğretim programları ile davranışçı öğrenme anlayışından yapılandırmacı yaklaşıma geçilmiştir. Bu programlarda kazandırılması hedeflenen 8 temel beceriden biri “yaratıcı düşünme” becerisidir. Ayrıca bu 8 temel beceriler arasında yer alan problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri de yaratıcı düşünme ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda ilköğretimden önceki basamak olan okul öncesi eğitim programlarının bir sonraki eğitim basamağı programı ile tutarlı olması önem arz etmektedir. Bu da okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığın işlenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Yapılandırmacılık anlayışında öğrenmeyi öğrenme ve yaratıcılık temeldir. Yapılandırmacı anlayışta öğrenme, mevcut etkinliklerden oluşan ve yaşam boyu ilerleyen bir süreçtir.

“Yapılandırmacı eğitimin en önemli özelliği, öğrenenin bilgiyi yapılandırmasına, oluşturmasına, yorumlamasına ve geliştirmesine fırsat vermesidir. Öğrenen, yeni bir bilgi ile karşılaştığında, dünyayı tanımlama ve açıklayabilmek için önceden oluşturduğu kurallarını kullanır veya yeni kurallar oluşturur” (Brooks ve Brooks, 1993, s. 9). Görüldüğü gibi yapılandırmacılık, yapılandırma, yaratma, keşfetme, bilgi üretme ile ilgilidir. Bu süreç, bilgilerin işlenmesi, sonuçların sorgulanması, yorumlanması ile mevcut bilgiyi ve düşünmeyi geliştirmeyi içerir.

Yukarıda belirtildiği gibi günümüzde önem kazanan yapılandırmacı eğitim anlayışında öğrencilerin bilgiler arasında bağ kurması, yeni bilgileri oluşturmaları yer alır. Yaratıcı bireyin özelliklerinde de bunlar vardır. Yapılandırmacılıkta öğrenenler bilgiyi bireysel olarak oluştururlar, yorumlarlar ve yeniden düzenlerler. Yapısalıcı programların başarıya ulaşması düşünen, duyarlı, yeniliklere açık bireylere bağlıdır. Bu da küçük yaştan yaratıcı düşünme becerileri kazanan bireylerle mümkündür. Yapısalcılık, hem yaratıcılığı desteklemekte hem de yaratıcı düşünme yeteneği olan bireylerle başarıya ulaşmaktadır.

Yapılandırmacılıkta, araştırmacı, sorgulayıcı bakışa yer verilir ve böylece bilgilerin yapılandırması amaçlanır. Tüm bunlar yaratıcılığın da olmazsa olmazlarıdır. Yapılandırmacı eğitim ile yaratıcılık arasında görüldüğü gibi bir ilişki mevcuttur. Yeni program anlayışında yaratıcı düşünen bireyler daha çok önem kazanırlar.

Türk Milli Eğitimin genel amaçları arasında *“bireyin hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek”* yer almaktadır (MEB, 2002, s. 9). Bu amacın gerçekleştirilmesinde okul öncesi eğitim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Bu araştırma, tarihsel perspektif sınırları içinde okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığa nasıl yer verildiğine ilişkin derinlemesine bilgi vermesi açısından önemlidir. Bireyin yaşamında kritik bir öneme sahip olan okul öncesi dönemde çocuğun eğitimine yön veren okul öncesi eğitim programlarının yaratıcılık açısından incelenmesi konunun önemine vurgu yapması açısından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırmada elde edilen bulgular ulaşılan kaynaklarla sınırlıdır.
2. Araştırma incelenen 1914, 1952, 1981, 1989, 1994, 2002 ve 2006 okul öncesi eğitim programlarıyla sınırlı tutulmuştur.

1.5. Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim : 0-72 ay arasındaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanaklarını sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini destekleyen, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan ve temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir(Oğuzkan ve Oral, 2003).

Yaratıcılık: Bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini birbiriyle ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi, bu ilişkileri kullanarak ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesidir.

Eğitim Programı: Eğitim programı, herhangi düzeydeki bir eğitim kuruluşunun, Türk Milli Eğitiminin amaçlarını, o kuruluşun eğitim amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için düzenlenmiş öğretim programları, ders içi ve ders dışı etkinlikleri olarak belirli gün ve haftaların kutlanması öğretim yaşantılarının düzenlenmesinde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler; amaçların gerçekleşme derecesini belirlemek için yapılan değerlendirme çalışmalarının tümü eğitim programı kapsamında ele alınmaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994, s. 183).

Anaokulu Programı: 4-5 yaş (37-60 ay) çocuklarının tüm gelişimlerine yardım etmek, hızlandırmak ve ilköğretim programlarına temel oluşturmak üzere düzenlenmiş, öğretmene rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış çerçeve program.

Anasınıfı Programı: 6 yaş (61-72 ay) çocuklarının tüm gelişimlerine yardım etmek, hızlandırmak ve ilköğretim programlarına temel oluşturulmak üzere düzenlenmiş, öğretmene rehberlik edici yönde hazırlanmış çerçeve program.

1.6. Konu İle İlgili Araştırmalar

Yıldız ve arkadaşları(2002) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi eğitim alan ve almayan 7-8 yaş grubu çocuklarda yaratıcı potansiyelin değerlendirilmesi yapılmıştır. İzmir’de 4 ilköğretim okulunda 1. ve 2. sınıfta öğrenim görmekte olan 900 öğrenci arasında yapılan araştırmada Pickard’ın geliştirdiği şeklin çocuklara uygulanması ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitimi alan çocukların almayanlara göre üst sosyo ekonomik düzeyde öğrenim gören çocukların orta ve alt düzeyde olanlara göre yaratıcı potansiyellerinin anlamlı derecede farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların cinsiyetlerine göre ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Kurtuluş (1999) tarafından yapılan araştırma okul öncesi dönemde uygulanacak eğitim programlarının yaratıcı etkinlikler temel alınarak oluşturulmasının, eğitim açısından olumlu sonuçlar vereceğini ortaya koymak amacıyla planlanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanmış bir programla belirlenen zaman kavramının öğretilmesi amaçlanmıştır. 38 çocuğa uygulanan bu program sonucunda yaratıcı etkinlikler yoluyla çocukların kavram öğrenmelerinin daha kolay ve daha kalıcı olduğu bulunmuştur.

Ömeroğlu (1990) anaokuluna giden 5-6 yaşındaki çocukların sözel yaratıcılıklarının gelişimine yaratıcı drama eğitiminin etkisini incelemiştir. 80 çocuk üzerinde yapılan araştırmanın deseni, ön test, yaratıcı drama eğitimi ve son test olarak düzenlenmiştir. Yaratıcı drama eğitimi, haftanın üç günü en fazla altı kişiden oluşan gruplar halinde yapılmıştır. Araştırmada, deney ve kontrol gruplarının test puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Gözlenen fark, drama eğitiminin etkisi olarak düşünülmüştür.

Atik(2006) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 1. kademe Sosyal Bilgiler programında bir düşünme biçimi olan yaratıcılığın nasıl ele alındığı incelemiştir. Sonuç olarak yeni Sosyal Bilgiler programı ve ders kitaplarının yaratıcı düşünmenin gelişimine katkı sağlayacak nitelikte olduğu bulunmuştur. Ancak, programın yaratıcılığı çok iyi bildiği düşünülen öğretmenlere yönelik olarak hazırlandığından programa yaratıcı düşünme becerilerinin öğrencilere nasıl kazandırılacağı hakkında yeterli bilgi ve etkinliğe yer verilmediği bulunmuştur.

Broinowski(2002) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklara sağlanan okul öncesi eğitim programının kalitesinin ve öğretmeninin sahip olduğu yaratıcılık yeteneği arasındaki ilişki değeriendirilmiştir. Ayrıca, okul öncesi eğitim merkezlerinde programlar sırasında okul öncesi çocuklarının yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini zenginleştirmenin yollarını araştırılmıştır. Bu çalışmanın sonunda okul öncesi öğretmenin sahip olduğu sezgi ve hayal gücü ile çocukların yaratıcılığı ve hayal gücü arasında ayrıca kaliteli bir okul öncesi eğitim programı arasında olumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitiminin yaratıcılık yeteneğinin çocuk eğitiminde ve onların eğitim hayatını zenginleştirmede en önemli faktör olduğu görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ve yöntemi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modelindedir.

Tarama modelleri, geçmişte olmuş veya halen devam eden bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası yoktur. Bilinmek istenen şey vardır ve araştırmada önemli olan, bunu uygun bir biçimde belirleyebilmektir (Karasar, 2005, s. 77).

Bu araştırma, çocukta yaratıcılıkla ilgili bilgileri ve okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığa yer verilme düzeyini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmacı tarafından konu ile ilgili literatür ve dokümanlar taranmıştır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemine başvurulmuştur.

“Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Yazılı kaynaklar, geçmiş hakkında bilgi edinmemize yardımcı olur” (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 187). Doküman incelemesi yaparken izlenebilecek bir dizi aşama vardır. Bu aşamalar: (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğini kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 193).

Öncelikle konu ile ilgili literatür taranarak yaratıcılık ve okul öncesi eğitim ile ilgili kaynaklara ulaşılmıştır. Belirlenen içerik doğrultusunda yaratıcılık ayrıntılı şekilde açıklanmış, daha sonra da programlara ulaşma konusunda bilgi sahibi olan bireylerin görüşlerine başvurulmuştur (öğretmenler, okul yöneticileri, eğitim fakültesi öğretim elemanları vb.). Araştırmacı tarafından bulunan

programlar tarih sırasına konulmuştur. Kaynakların orijinal olup olmadığı kontrol edilmiş, değişiklik ve düzeltmelerin yapıp yapılmadığına dikkat edilmiştir. Dokümanlar yetkili kişilerin izni ile alınmıştır. Kaynaklar belirlenen temalara göre Excell programı ile sınıflandırılmıştır.

Verilerin Analizi: Dokümanlar ek veri kaynağı olarak değil, tek başına bir araştırmanın tüm veri setini de oluşturabilir. Bu durumda dokümanların, araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 197).

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 227).

Bu araştırmada, analize konu olarak 1914, 1952, 1981, 1989, 1994, 2002 ve 2006 okul öncesi eğitim programları alanmış, analiz birimi olarak kabul edilen yaratıcılık teması çerçevesinde aşağıdaki kategorilere göre incelenmiştir. Karşılaştırmalar tablolar halinde verilmiştir.

- Programın hedef ve davranışlarında (amaç ve kazanımlar, hedef ve kazanılması beklenen davranışlar) yaratıcılıkla ilgili hedefler yer alıyor mu?
- Yer alan içeriğin niteliği yaratıcılığın gelişimine uygun mu?
- Eğitim durumları hakkında bilgi var mı? Bu bilgiler yaratıcılığı destekliyor mu?
- Öğretmenin rolü, yaratıcılığı geliştirmeye uygun mu?
- Araç-gereçler, çocuğun yaratıcılığını geliştirici özellikte mi?
- Eğitim ortamlarında, çocukların kendini özgürce ifade etmesine olanak tanıyor mu?
- Yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik amaç ve kazanımların bireyde kazanılıp kazanılmadığı değerlendiriliyor mu?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

3.1. Okul Öncesi Eğitim ve Önemi

“Okul öncesi eğitim, 0-72 ay çocukların, tüm gelişimlerini, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duygularının gelişimini ve algılama gücünü artırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren, kendini ifade etmesini ve öz denetimlerini kazanmasını sağlayan, onları ilköğretime hazırlayan sistemli bir eğitim sürecidir” (Yılmaz, 2005, s. 13).

Okul öncesi dönemde temeli atılan beden sağlığı ve kişilik yapısının, ileriki yaşlarda yön değiştirmekten daha çok aynı yönde gelişmesi şansı çok yüksektir. Yapılan araştırmalarla, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının, yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir (Oğuzkan ve Oral, 2003, s. 5).

Bu dönemde çocukta oluşturulacak sağlıklı kişilik temelleri, onun ileriki yaşantısında başarılı bir birey olmasında önemli bir etkidir. Okul öncesinde verilecek eğitimin niteliği, yetişecek bireylerin de özelliklerini belirlemede önemlidir.

Okul öncesi eğitim ailede ve kurumlarda verilmektedir. Aile, çocuğun gelişiminde ve eğitiminde önemli ölçüde etkilidir. Bununla birlikte aile çevresi ve olanakları ne kadar iyi olursa olsun çocuğun tüm gelişim alanlarını desteklemede yeterli olmayabilir. Çocuklar, kendi yaşlıları arasında, kendi çevresini oluşturup, gelişimlerini en sağlıklı ve en doğru şekilde gerçekleştirebilecekleri bir ortama ihtiyaç duyarlar. Bu aşamada devreye okul öncesi eğitim kurumları girmektedir (Aral ve diğ., 2001, s.15). Bazen aileler farkında olmadan çocuklarının kişilik gelişimini olumsuz etkileyecek tutum içerisinde bulunabilirler. Uygulanan yanlış tutumun etkilerini giderebilme konusunda da okul öncesi eğitim kurumları aileye yardımcı niteliğindedir.

“Okul öncesi eğitim kurumları, 0-6 yaş arası çocukların tüm gelişimlerini fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal vb. sağlıklı ve düzenli fiziksel koşullar içinde toplumun kültürel özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren; onlarda

sağlam bir kişiliğin, sosyal duyarlılığın ve yaratıcı, işlek bir zekanın temellerini atan, uzman eğitici kadroya sahip, temel fonksiyonu eğitim olan sosyal kuruluşlardır.” (Oğuzkan ve Oral, 2003, s. 3). Tanımlamalarda da belirtildiği gibi okul öncesinde kazanılan kişiliğin, bireyin geleceğine yön verdiği anlaşılmaktadır. Bunun için de sağlam temellere oturtulan kişilikler bu dönemde oluşturulabilir.

1960’lı yıllarda ve daha sonrasında yapılan araştırmaların çocukların dil, algılama ve zihinsel yeteneklerinin düşünülenenden çok daha ileri olduğunu ortaya koyması “okul öncesi yıllarda mümkün olduğunca çok şey öğretilmelidir” anlayışının gelişmesine neden olmuştur (Güler, 2001, s. 13). Bu anlayışın gelişmesi ile birlikte okul öncesi eğitime gereken önem verilmeye başlanmıştır.

Çocuğun gelişiminde kritik dönem olarak kabul edilen okul öncesi dönemde çocuklar, kendilerini zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan besleyecek uyarıcılara ihtiyaç duyarlar. Çocuklara meraklarını giderici, yaratıcılıklarını geliştirici, ilgi ve isteklerini karşılayıcı gözlem, araştırma, inceleme, üzerinde düşünme, düşündüklerini ifade etme, problem çözme becerisi geliştirme olanağı veren malzemeler açısından zengin bir çevre sağlanarak büyüme ve gelişmelerinde büyük ilerlemeler kaydetmeleri desteklenmiş olacaktır.

Çocukların, zengin uyarıcılar ve aktif olarak katıldıkları deneyimlerle elde ettikleri kazanımlar daha sonraki öğrenmelerinde daha bilinçli ve başarılı olma şanslarını arttırmaktadır. Yapılan pek çok araştırma okul öncesi eğitimi alan çocukların almayan çocuklara göre daha başarılı olduklarını göstermektedir.

Günümüzde annelerin de iş yaşamında aktif olarak bulunmaları ve annelerin çocuklarını güven içerisinde bırakabilecekleri ortamlara duyulan ihtiyacın artması, çocuk eğitimi hakkında eğitilmiş insanlara ihtiyaç duyulması ve çocukların yaşlıları arasında eğitilmiş bir öğretmen rehberliğinde bulunmasının gerekliliği okul öncesi eğitimin önemini daha da arttırmaktadır.

Bununla birlikte maddi imkanlar açısından yetersiz çevrelerde yaşayan çocukların, ilköğretime başladıklarında büyük zorluklarla karşılaşmaması açısından da okul öncesi eğitim önemlidir. Okul öncesi eğitim, elverişsiz çevre koşulları nedeniyle eğitimden yoksun olan çocukların olumsuz etkilenmelerini engelleyerek, onlara da diğer çocuklarla eşit eğitim olanakları sağlamaktadır.

Çocuklar, okul öncesi eğitim kurumlarında bulundukları sırada, geçirmiş oldukları yaşam esnasında kendi ailesinden farklı tutum ve davranış gösteren diğer yetişkinlerle de birlikte olmayı öğrenirler. Çocuklar, daha tecrübeli olan bireylerle ve akranları ile birlikte olarak sosyal etkileşime girerler. Farklı kültür özellikleri ile karşı karşıya kalmasını ve farklı özellikte yetişkinlerin olduğu düşüncesini öğrenmesini sağlamaktadır. Bu da onların yaşamında önemli bir yere sahiptir.

Çocuğun çevresel koşulları ve ailenin vermiş olduğu eğitim ne kadar iyi olursa olsun, okul öncesi eğitimin yerini tutmamaktadır. Çocuğa yaşitlarıyla beraber, uzman eğitimciler tarafından verilen okul öncesi eğitim, çocuğu ilköğretime hazırlamakta, çocuğa güven duygusu ve yaşama becerileri kazandırmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumunda çocuk oyun ortamında, grup içinde girilen ilişkiler yoluyla toplumsal bir birey olmaya başlamakta, kurallara uyan, yaratıcı, paylaşabilen, işbirliği yapan, başkalarının duygularını anlayan ve kabullenen, öz denetime sahip ve sorumluluk alabilen bir birey olmayı öğrenmektedir.

Okul öncesi eğitim, çocuğun benlik kavramını geliştirmesine, kendini ifade etmesine fırsat verecek ortamlar hazırlayarak öz denetimini geliştirmesini ve kendine güvenli bağımsız bir kişilik kazanmasını destekler. Ayrıca, çevre uyarıcıları sunarak çocuğun akıl yürütme yeteneğini, yaratıcılığını ve hayal gücünün gelişimini sağlamada okul öncesi eğitim etkilidir.

Gelişen, değişen ülke ve dünya şartlarına uyum sağlayabilecek kendi ayakları üzerinde durabilen, kendine güvenli, analiz-sentez yapabilen, çevresine duyarlı, esnek ve orijinal düşünce yapısına sahip, yaratıcı bireyler yetiştirebilmek için okul öncesi eğitim kurumlarının önemi tartışılmazdır (Unutkan, 1998, s. 1).

3.2. Yaratıcılık

Yaratıcılık dendiği zaman, akla yalın tanımlara sığmayan karmaşık bir süreç gelmektedir. Yaratıcılık her türlü çalışma ve uğraşı içerisinde vardır. Yaratıcılıkla ilgili pek çok tanım vardır. Ancak bu konuda uzun yıllardan bu yana çalışmalarını sürdüren araştırmacıların görüş birliğine vardığı ortak bir yaratıcılık tanımı yoktur.

Torrance (Akt. Sungur, 1997, s. 13) yaratıcılığı, sorunlara, bozukluklara, bilgi eksikliğine, kayıp ögelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olma, güçlüğü tanımlama, çözüm arama, tahminlerde bulunma ya da eksikliklere ilişkin denenceler geliştirme, bu denenceleri değiştirme ya da yeniden sınaama, daha sonra da sonucu başkalarına iletmek olarak tanımlarken, Ferren (Akt. Ömeroğlu, 1990, s. 5) de yaratıcılığı, bilinmeyene doğru başarılı bir adım olarak görmüştür.

Üstündağ (2002)'ın belirttiğine göre Sylvan, yaratıcılığı “hiç kimsenin görmediklerini görmek, hiç kimsenin duymadıklarını duymak, hiç kimsenin düşünmediklerini düşünmek ve hiç kimsenin cesaret edemediklerini yapmak demektir” şeklinde tanımlamıştır.

Guilford yaratıcılıkla ilgili çalışmalarında yakınsak ve ıraksak düşünce kavramları üzerinde durmuştur. Yakınsak düşünce sahibi olan kişi, alışlagelmiş yollar izler. Bilgisine ve hazır bilgiye dayanarak cevaplar verir. Bu durumda yeni buluş ya da değişiklik söz konusu değildir. Çünkü kişi daha önceden öğrenmiş olduğu kalıplardan faydalanır. ıraksak düşüncede ise, belirli önermelerden ve temellerden hareket edilerek sonuca varılamaz. Bu düşünce sahibi olan kişi, farklı yollar arar. Değişiklik peşindedir, sorunun birden fazla çözümünü ortaya koymaya çalışır. Alışlagelmemiş düşünce yaratıcılığa yatkın bir düşünme yöntemidir. Çünkü bu sistem eldeki bilgiyle yetinmez, yeni fikirlere ve yeni çözüm yollarına açıktır (Ömeroğlu, 1990, s. 15).

Bir başka tanımda ise yaratıcılık, oluşmuş kalıpların kırılması, yaşantıların açık tutulması, bilinmeyenlere başarılı bir adımın atılması, insanoğlu tarafından izlenen ana yollardan yeni yollara geçilmesi, başka şeylere yol açılabileceklerin ortaya konulması, düşünceler arasında yeni bağların kurulması veya yeni ilişkilerin görülmesidir (Rıza, 1999, s. 34).

Sükan ise yaratıcılığı; “önceden birbiriyle ilişkisi olmayan malzeme ve düşünceler arasında bağlantılar kurma, algılama, görebilme, bilinenin ve bilincin sınırlarını aşarak düşünceleri estetik bir biçimde yeniden düzenleyebilme, bunların yanı sıra düşünce ve eylemlerde özgünlük (orijinallik)” olarak tanımlamıştır (Sükan, 1983, s. 25).

“Yaratıcılık, esneklik, duyarlılık, akıcılık ve orijinallik gibi özellikleri içermektedir. Esneklik, çok yönlü düşünme; duyarlılık, çevreye, insanlara,

karşılaşılan yeni duruma karşı uyanık ve ilgili olma; akıcılık, rahat, çabuk ve bağımsızca düşünebilme ve hareket edebilme, orijinallik; farklı ve değişik sonuçlara varabilme olarak tanımlanabilir”(Mangır ve Aral, 1992, s. 41).

Yaratıcılıkla ilgili tanımlar incelendiğinde ortak olarak kullanılan kavramın “yeni” ya da “yenilik” özelliği dikkati çekmektedir. Yaratıcı olarak değerlendirilebilecek bir olay ya da süreçte yenilik, özgünlük, değişik ya da olağanüstü olma gibi özellikler bulunur. En genel anlamıyla yaratıcılık, “bilinen şeylerden yeni bir şeyler ortaya çıkarmak, birtakım sorunlara yeni çözüm yolları bulmak, daha önceden kullanılmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurmak ve böylece yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koymak” şeklinde tanımlanabilir (Aral, 2004, s. 23).

Yaratıcılık, bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini birbiriyle ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi; bu ilişkileri kullanarak ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesi olarak açıklanabilir.

Bu çalışmada yaratıcılık, öğrencilerin çevrelerine ve yeni durumlara karşı duyarlı olma, farklı düşünceler ve yeni ürünler ortaya koyma, uyarıcılar arasında ilişki kurabilme, eleştirel düşünme, soru sorma ve neden sonuç ilişkisi kurabilme olarak ele alınmaktadır.

3.3. Yaratıcı Düşünmenin Aşamaları

Düşünme, insanı diğer canlılardan ayıran aklın bir fonksiyonu olarak belirlenmektedir. Düşünme etkinliğimiz, doğuştan taşıdığımız özellikler, almış olduğumuz eğitim, deneyimlerimiz ve içinde bulunduğumuz koşullar gibi çeşitli unsurlara bağlıdır (Yıldırım, 1998, s. 40). Bu unsurlar düşünme etkinliğimizi şekillendirir.

Özellikle eğitim ve psikoloji alan yazınında “bilimsel düşünme”, “mantıklı düşünme”, “üretici düşünme”, “eleştirel düşünme”, “yaratıcı düşünme” vb. terimlere sık rastlanmaktadır. Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık aynı anlama gelmemesine rağmen birbiri yerine kullanılmaktadır. Yaratıcı düşünme, daha çok zihinsel etkinlikleri, yaratıcılık ise hem zihinsel hem de performans dayalı etkinlikleri ifade etmektedir. Yaratıcılık daha genel bir kavram olarak yaratıcı düşünmeyi de kapsamaktadır (Doğan, 2005, s. 168).

Wallas modeli'ne göre yaratma süreci hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve değerlendirme (doğrulama) aşamalarından oluşan dört adımda gerçekleşmektedir. Bu yaklaşım genel kabul gören, desteklenen ve üzerinde sık çalışılan bir modeldir. Hermann (Akt. Doğan, 2005, s. 172) bu modeli detaylı olarak açıklamış bulunmaktadır. Buluş yolu veya yaratıcı problem çözme gibi öğretim teknikleri ile de uyumlu olması, bu modelin en önemli avantajlarından biridir. Bu modelin aşamaları aşağıdaki gibi açıklanabilir.

3.3.1. Hazırlık aşaması (Preparation)

“Hazırlık döneminde sorun tanımlanır, açıklanır. Bilgi veya veriler toplanır. Bilgi veya veriler gözden geçirilir ve yeterliliklerine karar verilir. Sorunun çözümü için neler yapılması gerektiği düşünülür, sorun tüm boyutları ile incelenir” (Doğan, 2005, s. 173). Toplanmış olan veriler birey tarafından kaydedilir, sorun tüm yönleri ile birey tarafından analiz edilir.

Yaratıcı kişi, bu aşamada kendini tam olarak probleme adar. Problemi tüm açılardan inceler. Yaratıcı eylem beynimizin konu üzerine odaklanmasıyla başlar. Bu aşamada birtakım sembol, resim, benzerlik ve modeller kullanılır, kural ve genellemeler yapılır. Yaratıcılık, kavram ve olaylar arasında yeni ilişkiler kurmaya dayandığına göre, mevcut malzemeler yani konu ile ilgili bilgiler ne kadar çoksa yaratıcı fikir üretmek de o kadar kolaydır (Yıldırım, 1998, s. 41). Buradan hareketle çocukların çevrelerinde çok sayıda uyaran olması ve çocukların bilgi düzeyleri önemlidir. Bilgi düzeylerinin artırılmasında da yetişkinlere önemli görevler düşmektedir. Bunlardan biri de çocukların sormuş oldukları sorulara onların gelişim özelliklerini dikkate alarak yeterli cevap vermektir. Çocuklarla devamlı iletişim halinde olmak, çevrelerinde gördükleri olaylar ve kavramlar hakkında konuşmak onların bilgi dağarcığını geliştirir.

Yaratıcı birey, materyalleri, nesneleri, problemleri ve bunların arasındaki ilişkiyi anlamak için bilgi ve becerilerine başvurur. Yaratıcı bireyler, materyallerle, nesnelerle ya da problemlerle eğlenceli ya da deneysel bakış açısıyla ilişkiler kurarlar. Fikirleri ilişkilendirme bile bile olabileceği gibi tesadüfi de olabilir (Isenberg ve Jalongo, 2001, s. 20). Bu yüzden çocukları çok sayıda uyaranla karşı karşıya bırakmak önemlidir. Bunlar mutlaka pahalı uyaranlar

olmak zorunda da değildir. Evde bulunan materyaller ya da çocukların sağlığını olumsuz etkilemeyecek artık malzemeler (şişeler, kartonlar, eski kıyafetler) olabilir. Bunları kullanarak bireyler yeni ilişkiler kurup, yeni ürünler oluşturabilirler. Ayrıca bireyler çocukların karşılaştıkları problemleri kendileri çözmeye çalışmamalı, onların çözmeleri için fırsat vermelidir ki çocuklar da yeni çözümler üretebilmek için ihtiyaç hissetsinler. Her şeyi hazır olarak sunmak, çözmek çocukların düşünmesine engel olmak demektir.

Örneğin bir bilim adamı bir ürünü birdenbire meydana getirmez. Gözlemler ve çalışmalar sonucu ürün oluşur. Einstein 16 yaşında bir öğrenciyken ışık hızı üzerinde bazı çalışmaları vardı ve bu konu üzerinde yedi senedir durmaktaydı. Problemin asıl cevabının zaman kavramıyla ilgili olduğunu anladığında meşhur makalesini yazması, sadece altı haftasını almıştı. Bu örnekte de görüldüğü gibi kişi hazırlık döneminden geçtikten, bir bilgi birikimi oluştuktan sonra diğer dönemlere geçmektedir (Akt. Ömeroğlu, 1990, s. 8). Edison da ampülü binlerce denemeden sonra icat etmiştir. İcadı bilgi birikiminin ve yılmadan denemeler yapmasının sonucudur.

3.3.2. Kuluçka aşaması (Incubation)

Bu aşamada ürün bilinç ötesinde olgunlaşmaktadır. Bu dönemde kişi problemi bilinçli olarak düşünmez. Geçmişteki bilgilerle yeni edindiği bilgilerin etkileşimi sonucunda birtakım zihinsel süreçler meydana gelebilir. Birey geçmişteki bilgilerini yeniden düzenlemektedir, fakat bu sırada yaptığı düzenlemenin farkında değildir. Bu süreçte bilinenler, problemi çözmek için yeterli değildir. Problem mayalanma aşamasındadır, beyin hemen ilişki kurmayabilir ancak beyin çalışmasını sürdürür. Düşünülenler yeni kavramla ilgili yeni çağrışımlara yol açabilir, yeni seçenekler oluşturabilir (Rıza, 1999, s. 11). İsminde de anlaşıldığı gibi kuluçka dönemi verilerin farkında olmadan etkileşime girdiği, yeni fikirlerin ya da ürünlerin oluştuğu aşamadır.

3.3.3. Aydınlanma aşaması (Illumination Inspiration)

Bu aşama, genellikle, yaratıcı kişinin aklında bir anda çakan bir şimşek gibidir. Birey bazı fikirleri seçer ve diğerlerini geri çevirir. Bilimsel keşif, icat ve

ürün oluşmaya başlamaktadır. Yaratıcı kişi bir fikri, kavramı veya problemin çözümünü birdenbire kavrayabilmektedir (Isenberg ve Jalongo, 2001, s. 20)

Düşünceler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinde doğmaktadır. Bu aşamada sonuç veya sonuçla ilgili öğeler zihinde sezgisel olarak aniden doğarlar. Aydınlanma bazen günlerce, hatta haftalarca süren bir kuluçka döneminin ardından gelen ve yaratıcı bireylerin “işte buldum” dediği aşamadır (Özden, 2003, s. 180). Bu aşamada, kuluçka döneminde gizil olarak meydana gelen gelişmeler sonucunda oluşan düşünce ya da ürün açığa çıkar.

3.3.4. Doğrulama ve geliştirme aşaması (Verification and Revision)

Yaratıcı düşünmenin bu aşamasında çözümün, denenerek yeterli ve geçerli olup olmadığı doğrulanır. Bazen bu durum yeterli olmayabilir. Böylece, birey üçüncü aşamaya döner. Bazen de yeterli olan çözümün geliştirilmesi gerekebilir (Rıza, 1999, s. 11-15). Elde edilen bilgilerin doğru olup olmadığının sınıandığı aşamadır. Doğruluğu sınanan çözüm, daha sonra da geliştirilir.

Bu aşama aydınlanma aşamasında ortaya çıkan ne ise, onun gereksinimleri karşılayıp karşılamayacağını, hazırlık aşamasında saptanan ölçütlere uyup uymayacağını anlaşılması ve gösterilmesi için yapılan bir dizi etkinliklerin ürünüdür. Bu dönemde sürekli aktif olan iki önemli nokta “sürekli ilgi” ve “uygulama, deneme” aşamalarıdır (Argun, 2004, s. 45). Çözüme ulaşıldıktan sonra da ilgi kaybolmaz, çözüm uygulanır ve geliştirilir. Bulunan çözüm farklı durumlara ve olaylara da uygulanabilir.

Yaratıcı düşünmenin genellikle gözlenmesine rağmen belirli bir zaman içerisinde belli aralıklarla oluşacak şeklinde bir sınırlamada bulunulamaz. Bu aşamaların bazıları haftalarca, aylarca hatta yıllarca sürebileceği gibi bir diğer aşama bir günde tamamlanabilir. Bir başka olayda uzun süren aşama başka bir olayda çok kısa sürebilir. Burada önemli olan aşamaların süresi değil, yaratıcı ürüne, buluşa ve bilimsel gelişmelere katkı sağlamasıdır.

3.4. Yaratıcı Kişilik Özellikleri

Yaratıcılık yeteneği yüksek olan bireyler, problemlere karşı açık ve duyarlı olma, çözümler getirebilme, esnek ve bağımsız düşünme, karar verme, ayrıntılara

dikkat etme, karmaşaya, belirsizliklere hoşgörü gösterme, bilinenlere ve standartlara rağbet etmeme, meraklı, araştırmacı olma, sürekli soru sorma gibi özelliklere sahiptirler.

Yaratıcı kişiler doğru soruları sorarak problemleri saptama becerisine ve belirli bir bilgi alanında sınırların ötesine gitme hevesine de sahiptir. Yaratıcı kişiler zihinsel hareketliliğe sahiptir; böylelikle sorunlara yeni veya uygun yaklaşımlar bulabilirler ve ters düşen durumları değerlendirebilirler. Ayrıca başarısızlık riskini almaya da isteklidirler (Rowe, 2007, s. 47). Başarısız oldukları durumlarda da hemen vazgeçmezler, denemeye devam ederler. Başarılı olana kadar, elde etmek istedikleri sonuca ulaşana kadar çalışmalarını sürdürürler.

Yaratıcı insanlar düşünce ve inançlarında daha esnektir, kural ve sınırları diğer insanlar kadar katı değildir. Yaratıcılık olaylar ve kavramlar arasında yeni ilişkilerin kurulması demektir. Sınırların dışına çıkabildiğimiz ölçüde yaratıcı oluruz. Düşünceleri katı olanlar, bunu başaramadıkları için yaratıcı olamazlar (Yıldırım, 2002, s. 62). Katı düşünenler olaylar arasındaki ilişkiyi fark etmezler. Çünkü yeniliklere açık değillerdir. Ayrıca yaratıcı insanlar çevrelerine karşı duyarlı oldukları için olaylar arasındaki ilişkileri daha çabuk fark ederler. Esnektirler ve yanıtları bulmak için standart yaklaşımların ötesine geçmeye ve çok sayıda fikir üretmeye isteklidirler. Ürettikleri fikirleri bir araya getirerek bu fikirleri detaylandırıp geliştirme becerisine sahiptirler.

Esnek düşünmek yaratıcılık için üç açıdan önemlidir. Birincisi, esneklik yeni koşullara uyum sağlamamızı ve yeni durumları düşünmemizi kolaylaştırır. İkincisi, esneklik çözümsüzlük durumunda daha kolay yön değiştirmemizi, yeni arayışlara girebilmemizi ve başka seçenekler üretebilmemizi sağlar. Üçüncüsü ve en önemlisi, esnek düşünebilirsek, olaylar ve kavramlar arasında ilişki kurabiliriz (Yıldırım, 2002, s. 63). Görüldüğü gibi esnek düşünen bireyler özgün ve farklı düşünceler oluşturabilirler.

Yaratıcı bireyler güçlü bir içsel motivasyon, dürtü ya da ruhsal gereksinime sahiptirler. Yaratıcılığı anlamının bir yolu yaratıcı kişinin yaratmak için içsel dürtüye ve tutkuya sahip olduğunu fark etmektir: yaratıcı kişinin amacı dışsal bir ödül kazanmak değildir. Dıştan gelecek ödüllere odaklanan kişiler genellikle, dünyanın ne düşüneceğine aldırmadan yaratmaya istekli kişilere

nazaran daha az başarılı olurlar. Yaratıcı çabalar zevk, tatmin ve meydan okuma gibi içsel motivasyonları sağlar (Rowe, 2007, s. 47). Onlar için çevrelerindeki düşüncelerinden çok kendi düşünceleri ve istekleri önemlidir.

Yaratıcılık, korku, üzüntü ve yorgunlukla ters orantılıdır. Roni ve Tower, yetmiş aylık 43 çocuk üzerinde yaptığı araştırmalarda yaratıcı çocukların diğerlerine göre daha neşeli, canlı, daha kolay adapte olduklarını, sinirli olmadıklarını ve korkmadıkları bulgularını elde etmiştir. Yaratıcı çocuklar, oyunları yönlendirirler, yalnız olmayı ve soyutlanmayı sevmezler. Yalnız oynayabilirler ancak bu hareketlerini kısıtlamaz ya da uzakta olmayı istemezler. Yaratıcı çocuklar, hayal güçlerini kullanabilecekleri oyunları tercih ederler (Singer ve Singer, 1998, s. 98-109). Bu oyunlar sırasında özgün fikirlerini ortaya koyma imkanı buldukları için bu oyunları oynamaktan zevk alırlar.

“Yapılan çalışmalarda yaratıcılığı yüksek bireylerin hırslı, başarıya yönelmiş, inatçı, esnek düşünebilen yeni deneyimlere açık ve araştıran, eğlenceli, enerjik, komik, dikkatli, heyecan bakımından olgun, kendi kendine yeterli, duygulu, güzelliğe karşı duyarlı kişiler olduğu görülmüştür” (Aral, 2004, s. 23). Yaşamın güzelliklerinin farkına vararak ondan zevk almayı bilen insanlardır.

Yaratıcı çocuklar aileler ve öğretmenler için yorucudurlar. Bunun için de, hem evde hem okulda genellikle sıkıntı çekerler. Hayallerini işletmeyen “uslu” çocuklar, anne babaları ve yetişkinler için rahat çocuklardır. Bu çocuklar etraftakileri kızdırmazlar. Fakat bu çocukların yeni fikirleri, eğlenceleri, sürprizleri yoktur (Verber, 1979, s. 17). Aileler, çocuklarının yaratıcı olmalarını istemekle beraber onların sordukları sorulardan sıkılırlar, onlara cevap vermek istemezler. Oysa çocukların sordukları sorulara verilen cevaplar onların kişilik gelişiminde önemlidir. Sorularına cevap alan çocuklar daha sonra herhangi bir şey merak ettiklerinde sormaktan çekinmezler. Olumsuz bir tutumla karşılaştıklarında ise soru sormak istemezler.

Torrance (Akt. Güven, 1999, s. 113), yaratıcı çocukların aileleri ve öğretmenleri tarafından kolayca fark edilmelerini sağlayan ipucu niteliğindeki bazı özelliklerden bahseder. Bunlar; hayalci, taklitten hoşlanan, düşüncelerinde esnek, fikirlerle dolu, kendi başına çalışmaktan hoşlanan, "Başka.....?" sorusunu sıkça soran, bir şeyler kurmaktan-inşa etmekten hoşlanan, bildiği objelerin farklı

kullanımlarını araştıran, keşfettiği, icat ettiği şeyleri tartışmaktan hoşlanan, yeni şeyler denemekten korkmayan, el becerileri gerektiren uğraşılarda yetenekli, akıcı bir konuşma yeteneğine sahip, asla yılmayan, ısrarcı, değişik düşüncelere, ortamlara anında uyum sağlayan, yaratıcı drama ve rol oynamada başarılı, işitsel uyarılara duyarlı, işitsel aktivitelere yatkın gibi özelliklerdir

Çocukların bu özelliklerini fark eden öğretmenler ve aileler, onların yaratıcılıklarını geliştirmeye yönelik çalışmalara sık sık yer vermelidirler.

Yavuz ise (1994, s. 22-24), yaratıcı kişilik özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: Yaratıcı kişi başarılı insandır, meraklıdır. Baskın ve kendi kendine yeterlidir, önderdir ve kişisel girişimlerde bulunur. Güçlü olma gereksinimi yüksektir. Kendini disipline sokabilme ve kararlı davranma sık görülen davranış özellikleri arasındadır. Yüksek üretim gücü ve başladıkları işi sonlandırma yetenekleri güçlüdür. Bağımsız ve özerktir. Çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Duygu ve heyecanlara açıktır.

Yaratıcı bir kişide, merak, sabır, buluş yapma yeteneği, orijinal ve bağımsız düşünme ile kendine güvenen, kendisini idare eden, araştıran ve sentezci, yargılara varabilen bir kişilik yatmaktadır (Aral, 2004, s. 23). Bu kişilik özelliğine sahip kişiler yeni ürünler oluşturabilir, hatta yeni icatlar yaparak topluma ve insanlığa faydalı olabilirler.

Çocuklar okul öncesi dönemde yaratıcılıklarını oyunlar yolu ile ortaya koyarlar. Daha önce oynadıkları oyunları değişik şekillerde oynarlar. Sürekli araştırır ve çevreyi keşfederler. Meraklı ve maceracıdırlar. Bağımsız düşünce ve hareketlere sahiptirler. Farklı yollar denendiğinde sonucun ne olacağını görmek ister, defalarca denerler. Hayal güçleri kuvvetlidir. Yeni oyunlar, öyküler, tipler yaratırlar. Sözel ve bedensel ifadede yaratıcıdırlar. Duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde ifade edebilirler. Dikkat ve ilgilerini bir konu üstünde uzun süre yoğunlaştırabilirler. Ayrıntılara dikkat ederler, yanlış ve eksikleri hemen fark ederler. Mizah duyguları gelişmiştir (Turla, 2004, s. 22).

3.5. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi

Yaratıcılık, hem kişiler hem de toplumlar açısından önemli olduğu için dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. İçinde yaşanılan toplum için yaratıcı bireyler önemlidir. Yaratıcı bireylerden oluşan bir toplum, üreten,

yeniliklere açık bir toplumdur. Yaratıcılık, bireylerin başarıya ulaşmalarında üretici, yenilikçi kişiler olmalarında önemlidir.

Yaratıcılığın geliştirilebilir bir özellik olduğu ve kişiliğin temellerinin çocuklukta atıldığı düşünülerek en erken dönemlerden başlanarak çocuklarda yaratıcılığın geliştirilmesi için çaba harcanmalıdır. Anne-baba ve eğitimeiler, çocuklardaki yaratıcılık potansiyelinin farkına varmalı ve onların bu özelliklerini geliştirici imkanlar sunmalıdırlar. Yaratıcılığın her çocukta farklı alan ve şekillerde ortaya çıkacağını göz önüne alarak, onların kendi özellikleri doğrultusunda yaratıcılıklarını desteklemelidirler.

Yaratıcılıkta özgünlük, olağanüstülük, sıra dışılık, farklı olma, bilinenlerin dışında kullanma, şimdiye değin olduğundan farklı şekilde birleştirme gibi özellikler bulunur. Yaratıcı kişiler, devamlı yeni şeyler öğrenmek isterler. Yaratıcı kişilerin, merak, deneme, araştırma, bulma, kalıplardan kurtulma ve yeni fikirler üretme, farklı olana yeniliğe karşı istekli olma, bilinmeyen ve farklı olan şeyler üzerinde durabilme ve riski göze alma gibi belirgin özellikleri vardır. Bireylerdeki bu özellikler, cesaretlendirme yolu ile geliştirilebilir.

Her çocukta var olan yaratıcılık yeteneğini geliştirmek için öncelikle çocukların duyularını eğitmek gerekir. Çocukların, tüm duyu organları ile kendi içinden ve dışından gelen uyaranlara olabildiğince açık olması, yani her anını dolu dolu yaşaması yaratıcılığın geliştirilmesi açısından önemlidir. Çünkü iç ve dış uyarıcılara açık olan bir çocuk, bir yandan kendini tanımaya yönelir, diğer yandan da çevresindeki olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini ve bağlantılarını kendi kendine bulup ortaya çıkarır. Böylece tek yönlü düşünmenin dar kalıplarını aşarak, yeni düşünceler üretmeye yönelir (Ulcay, 1985, s. 99).

Yaratıcılık, hayal gücü, merak gibi öğelerle oluşmakta ve yaratıcı etkinlikte bu öğelerin kaynak olmasına yol açmaktadır. Farklı olanları keşfetme ihtiyacı duyan insan, bakış açısını farklı yöne doğru çevirmekte, farklı olanları merak etmektedir. Farklı olan mevcut da olabilir. Önemli olan, var olmayana yönelmek ve gelecekte ortaya çıkması düşünüleni yakalayabilmektir. Böylece olmayanı hayal ederek, belli birikimleri de sağlayıp yaratıcılığı geliştirmek mümkündür (Argun, 2004, s. 6).

Yaratıcılığın gelişmesinde taklit önemlidir. Çocuklar doğdukları andan itibaren duydukları sesleri ve gördükleri hareketleri taklit ederler. Oyunlarında yetişkinlerin konuşma tarzlarını, davranışlarını, mimiklerini model alırlar. Fakat burada çocuğu istenmeyen modelin etkilerinden korumak gerekir. Çocuk çevresindeki kişileri taklit ettikten sonra zamanla kendi dünyasını oluşturmaya ve hayal gücünü geliştirmeye, çevreden gördüklerini de buna ekleyerek yaratıcılığını kullanmaya başlar. İncelemeler ve araştırmalar göstermiştir ki çocuklarda yaratıcılık, onların psikolojik farklılıklarını, yaşamlarındaki deney-gözlem olanaklarını, çalışma güçlerini ve tüm yeteneklerini uygun biçimde geliştirir.

Ligon, (Akt. Ömeroğlu ve Turla, 2001) çocukların yaratıcılık gelişimleri üzerinde durmuş ve yaratıcılık gelişimini yaşlara göre incelemiştir.

Doğumdan İki Yaşa Kadar: Ligon'a göre çocuğun hayal gücü ilk yılda gelişmeye başlar. Çocuk bu dönemde nesnelerin isimlerini sorar, yeni sesler ve ritimler oluşturur, bir şey yarattığı zaman onu bitirmeden önce isimlendirmez, iki yaşındayken günlük rutin işleri önceden tahmin eder. Dokunma, tatma ve görme yoluyla her şeyi denemeye heveslidir. Çok meraklıdır. Fakat merakını kendine özgü yollarla ifade eder. Bu dönemde yaratıcılığın gelişimi pek çok yollarla uyarılabilir. Hayal gücü basit oyunlar, büyük bloklar ve dolgu oyuncaklarla harekete geçirilebilir.

İkiden Dört Yaşa Kadar: Bu dönemde çocuk dünyayı, yaşantıları ve yaşantılarının sözel ve hayali oyunlarla tekrarı sayesinde öğrenir. Dikkat süresi oldukça kısadır ve yönlendirilmediği takdirde yaptığı etkinlikler sık sık değişir. Bağımsızlık duygusu gelişmeye başlar ve her şeyi kendisi yapmak ister. Bu durum kendi yeteneklerine güvenmesini sağlar. Çevreye olan merakı hâlâ devam etmektedir. Çevreyi kendine özgü yollarla keşfederken, yetişkinleri bunaltan sorular sormayı da ihmal etmez. Yaşadığı dünyayı keşfederken onunla uyum sağlamayı da öğrenir.

Oyun ortamı, çocuğun yaratıcılığının geliştirilebileceği ortamlardan biridir. Oyun sırasında çocuk yüksek düzeyde düşünmekte, araştırmaya yönelik beceriler kazanmaktadır. Çocuk bloktan bir bina inşa ederken, yetişkin çocukla problemleri tartışabilir. Bu sırada çocuğun düşünme becerileri üstüne kafa yormaya yöneltmek gerekir. Oyun ortamında çocuğun doğal merakının uyanık kalmasına, sorular

sormasına, hayal gücünün ve macera duygusunun uyarılmasına dikkat etmek gerekmektedir (Cheshire ve Freeman, 1985, s.100-104).

Bu dönemde çocuklara yapılmış oyuncaklardan çok hayal gücünü harekete geçirebilecek, değişik şekiller oluşturulabilecek bloklar veya tuz seramiği verilebilir. Bloklar ve tuz seramiği ile çocuklar isteklerine uygun şekilde, hayal ettikleri ürünler meydana getirebilirler. Ayrıca yetişkinlerin bu yaştaki çocuklarla, doğayı birlikte gözlemleri çocukların yaratıcılığını geliştirmek açısından faydalıdır. Anne-babalar çocuğu çeşitli işleri kendi başına yapmaya teşvik etmelidirler. Çocuk bir işi can sıkacak kadar yavaş yaptığında, anne, babaların özellikle sabırlı olmaları gerekir. Bazı ebeveynler sabırlı olmaktansa çocukların işlerini kendileri yaparlar. Bu da çocukların gelişimini olumsuz etkiler.

Anne-babalar, çocuklarıyla içinde yaşadıkları dünyayı beraberce keşfetmelidirler. Onları kendi başlarına yapmaları için cesaretlendirmelidirler. Yetişkinler, çocuğun keşfettiği ve yarattığı şeylerden memnun oldukça, onun dürtülerini teşvik ederler.

Dörtten Altı Yaşa Kadar: Bu dönemde çocuk ilk defa plan yapma becerisini öğrenir. Önceden bildiği oyunları ve işleri planlamaktan çok hoşlanır. Merakı sayesinde doğruyu ve yanlışını öğrenir, ilişkilerin nedenlerini anlamasa bile olaylar arasında ilişki kurar, hayali oyunda pek çok rolleri dener. Bu yaşlarda diğer insanların duygu ve düşüncelerinin farkında olur ve kendi davranışlarının başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünmeye başlar. Bu dönemde ana-baba ve öğretmenler çocukları fikirlerine göre değerlendirmeli ve onların fikirlerinden yararlanmalıdırlar (Ömeroğlu, 1990, s. 24-31). Çocuklar fikirlerine değer verildiğinde memnun olurlar ve kendilerini daha rahat ifade ederler. Böylece yaşamları boyunca kendilerini rahat ifade edebilen bireyler olurlar.

Mangır ve Aral (1992, s. 43), bu dönemi şöyle açıklarlar: Çocuk hikayeler yaratmakta, resimler çizmekte ve çeşitli yaşam biçimlerini dramatize etmektedir. Bu dönemde çocuk, kendi yetenekleri ile kendi kişiliğini yaratmaya, bu yaşlarda kendini ayrı bir kişi, başkalarını da ayrı kişiler olarak görmeye başlamaktadır. Başkalarının söylediklerini ve yaptıklarını dikkate almakta, kendi planlarını, korkularını, gereksinim ve ümitlerini tartışmaktadır. Çocukta tanıma, seçme, bağlantı kurma, oranlama ve anlam çıkarma yetenekleri hâlâ tam gelişmemiştir.

Büyüyen çocuğun yaratıcı etkinliği, çocuk ile çevresi arasında giderek artan karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk büyüdükçe okulun, toplumun, kültürün çok önemli etkileri de kendini belli etmeye başlar (Mangır ve Aral, 1992, s. 43).

Okul öncesi dönemde kendini ifade etme yolları olan resim yapma, yaratıcı hareketler, hikaye anlatma, dramatizasyon esnasında çocuk yaratıcılığının en yüksek aşamasına ulaşır (Ömeroğlu, 1990). Okul öncesi eğitim kurumlarında bu etkinliklere sık yer verilmesi ve çocukların yaratıcılıklarını sınırlayıcı davranışlardan sakınılması önemlidir.

Altı-Dokuz Yaşa Kadar: Bu yaş grubundaki çocukların yaratıcı etkinlikleri incelendiğinde, kaslara egemenliğin arttığı bu dönemde el becerisinin geliştiği görülür. Bu dönemde çocuk hala oyuncakları ile oynar. Bu etkinlikler biçim, renk ve malzeme hakkında belirlenmiş bir estetik mantığa ve estetik duyguya işaret eder. Çocuğun yaratıcı hayal gücü oyunlarında görüldüğü gibi gerçeğe yönelmiştir (Aral, 2004, s. 24). Daha gerçekçi düşünmeye başlar ve bu da yaşamındaki diğer etkinliklerine yansır.

Altı yaşında çocuklar, kendi düşündükleri ve hissettiklerini resimlerine yansıtmaya başlarlar. Hikâyeler yaratırlar, hayal ettiklerini, sorunlarını, düşüncelerini olmak istediği şekilde ya da yaşamında gözlemlediği şekilleri ile hikâyelerine, oyunlarına yansıtırlar. Bu yaş döneminde çocuklar kendi yeteneklerini keşfetmeye, kendi kişiliklerini yaratmaya başlamaktadırlar. Başka insanların söyledikleri, düşünceleri onlar için anlam ifade etmeye başlar. Ayrıca iletişim becerileri güçlenmektedir.

7-8 yaşında çocuklar fantezilerini bir kenara bırakırlar, hayal güçleri azalır ve yaptıkları resimler daha çok temsili bir nitelik taşır. Bu dönemde okul ortamı ödüllendirici, öğrenciye cesaret verici ise çocuk öğrenmeye istekli olur. Çocuk çevresi tarafından kısıtlanmadan desteklenirse merakı gelişmeye devam eder.

Dokuzdan-On İki Yaşa Kadar: Bu dönemde çocukların hayal güçlerinde bir azalma olur. Bu yaş dönemi iniş çıkışlarla doludur. Fiziksel ve ruhsal değişimlerin yer aldığı bu dönemde, çocuğun kimi psikolojik özellikleri yaratıcı etkinliklerine yansır. Zorlukların üstesinden gelen kahramanlarla kendisini

özdeşleştirebilir. Bu nedenle hayal güçlerini ve diğer becerilerini geliştirmek konusunda cesaretlendirilebilirler.

Bu dönemde çocuğun orijinal düşünceler üretmesi ve yaratıcılığını göstermesi için fırsatlar yaratılmalıdır. On-on iki yaşları arasında çocuklar, tekrar keşiflerde bulunmaya meraklı hale gelmektedirler. Çocuk sistemli düşünme ve becerilere sahip olur. Düşünce üretir, öğrendiği yeni kavramlarla var olanları birleştirir, sistemli organizasyonlar yaratır. Çocuğun ürettiklerinde çevrenin etkisi daha da belirgin olarak kendini gösterir. Keşiflerden hoşlanırlar, müzik yeteneği ve sanatsal yetenekler hızla gelişir. Çocuğun bu yıllarda kendine olan güveni sık sık sarsılır. Büyüklerden yardım istedikleri ve onların yeterli olmayan yeteneklerinden memnun kalmadıkları, yaratıcı etkinliklerde de beceriksiz oldukları görülür (Aral, 2004, s. 24). Anne-baba ve öğretmenler yaş grubunun özelliklerinin bilincinde olarak çocukları faaliyetlerinde ve düşüncelerinde cesaretlendirmelidirler.

Torrance, Minnesota Yaratıcı Düşünme Testi'nin sonuçlarını özetlediği çalışmasında testi anaokulundan on ikinci sınıfa kadar olan çocuklara uygulamış ve yaratıcılığın yaşlara göre değişimlerini incelemiştir. Birinci sınıfla üçüncü sınıf arasındaki çocukların yaratıcı düşüncelerinde sabit bir artış görülmesine rağmen, dördüncü sınıfta ani bir azalma olduğunu belirtmiştir. Beş ve altıncı sınıflarda tekrar artmanın olduğunu, altıncı ve yedinci sınıflar arasındaki çocukların yaratıcı düşüncelerinde de ani bir düşüşün görüldüğünü vurgulamıştır. Okulun sonlarına doğru yaratıcı düşünmenin tekrar artmaya ve gelişmeye başladığını ifade etmiştir. Bu çalışmanın bulgularını destekleyen araştırmalardan da benzer sonuçlar elde edilmiş ve aynı zamanda yaratıcılığın dört ve yedinci sınıflarda azaldığı sonucuna varılmıştır (Aral, 2004, s. 25).

İniş çıkışlarla dolu olduğu bu dönemde, çocuk kendini yetersiz ve beceriksiz hissettiği durumlarda onlara yardımcı olunmalı, yaratıcılıklarını destekleyecek nitelikte etkinliklerde bulunmalarına olanak sağlanmalıdır. Burada da en önemli rolü aileler ve öğretmenler üstlenmektedir. Çocuklar öğrendikleri, onlarda var olan bilgileri kullanabilmeleri yönünde teşvik edilmeli, güçlü olan yönleri gösterilmeli, her şeyde her zaman en iyi olamayacağı kendisine telkin edilmeli ve her zaman mükemmel olması beklenmemelidir.

On üç-On Dokuz Yaşa Kadar (Ergenlik Dönemi): Bu dönemdeki çocukların yeni ilgi alanları doğmakta ve hobileri gelişmektedir. Arkadaşlık ve akranlar arası ilişkilerinde artma görülmektedir. Ergenin geniş bir hayal dünyası vardır. Ergenlerin araştırmacı, keşifçi, meraklı yanları ortaya çıkarılmalıdır. Onlara bu yönlerinin geliştirilmesine yönelik fırsatlar sunulmalıdır. Aileyle ya da arkadaşlarla birlikte yapılacak doğa gezileri onların bu yönlerini geliştirme noktasında faydalı olabilecek etkinliklerdendir.

Yaratıcılığı geliştirmede çevre önemli bir etkidir. Kişinin kendini güvende hissetmesi için güven verici bir çevre içinde olması gerekir. Çocuklar kendilerini psikolojik olarak güvenli bir ortamda ifade edebilirler, yeni düşünceleri deneyebilirler, risk alabilirler, soru sorabilirler. Bu nedenle çocuğun ilk çevresi olan aile, daha sonra okul çevresi ve televizyon, radyo, dergi gibi uyarıcılar çocukların yaratıcılıklarını destekler nitelikte olmalıdır.

Bireylerin yaşantısında önemli olan anne babalar, çocukların yaratıcı tutum ve davranışlar kazanmasında bebekliklerinden beri etkilidirler. Yaratıcılığın gelişiminde okul çevresi de oldukça önemlidir. Okulda yaratıcılığı engelleyecek durumlar varsa, çocuklar yaratıcılıklarını ortaya koyamazlar (Akyol, 2004, s. 26). Çocukların yaratıcılığını okuldaki öğretmenlerin tutumları ve kullandıkları yöntemler de etkiler. Öğrencilerin aktif olarak katıldıkları, fikirlerinin önemsendiği, kendilerine saygı duyulduğu, kendilerini özgür hissettikleri eğitim ortamları çocukların yaratıcılığını destekler.

Yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için uygun sorular seçmek ve sormak önemlidir. Açık uçlu sorular yaratıcılığın gelişimini destekler. Ayrıca, öğrencileri düşünmeye, araştırmaya, incelemeye yönelten buluş yolu, deney ve problem çözme yöntemlerinin kullanılması da öğrencileri yaratıcılık açısından destekler.

Yaratıcılık çocuğa rehber olmayla geliştirilebilir. Yaratıcılığın geliştirilmesinde zengin ve çeşitli deneyimler önemlidir. Çocuğa sağlanan uyarıcı, ortam ve yönlendirmeye çocuk her geçen gün daha yeni ve değişik ürünlerin arayışı içine girer. Aile ve okul ortamında esnek, hoşgörülü bir ortamın oluşturulması yaratıcılığı olumlu yönde destekler.

Çocukların yaratıcılıklarını geliştirebilmeleri için olaylara, nesnelere, olgulara ilişkin sürekli sorular sorması, dış dünyayla kendi duygu ve düşüncelerini etkileşime sokması gerekmektedir. Yetişkinler yaratıcılığı yüksek olan çocuk karşısında kendilerini tehdit altında hissederler. Bazı sorular, deneyler ve yeni düşünceler onların canını sıkarak. Bu tarzda olan yetişkinler alışılmamış fikirleri nasıl değerlendireceklerini, nasıl yanıtlayacaklarını bilmezler. Yaratıcı davranış, saldırgan hatta düşmanca yorumlanabilir. Eğer yetişkinler bu şekilde bir tutum içinde olurlarsa, çocukların yaratıcılıkları küçük yaşlardan itibaren engellenmiş olur (Akyol, 2004, s. 26). Çocukların yaratıcı olan düşüncelerine değer vermek onların kişilik gelişimlerini olumlu yönde etkiler. Kendini ifade edebilme becerisine sahip, araştıran, sorgulayan bireyler olmaları konusunda olumlu katkı sağlar.

Akyol'a (2004, s. 26) göre, "kişilerin yaşantılarında çeşitlilik varsa, yaratıcılıklarının gelişimi olumlu yönde etkilenir. Farklı ortamlarda bulunmak, farklı deneyimler yaşamak, yaşamın farklı alanlarında birikim sahibi olmak, bakış açısını genişletir, esnekliği artırır ve kişilere yeni seçenekler sunar. Kişilerin bakış açılarını genişletmeleri, yaratıcılığın gelişiminde önemlidir." Bakış açısı ve esnekliği genişleyen insan hayata karşı daha olumlu bakar.

Fiziksel çevrenin de yaratıcılık üzerinde etkisi vardır. Fiziksel çevrenin etkileri bazen çok açık biçimde görülür. Aşırı olan gürültü, ışık, soğuk ve sıcak çocuğun bir şey üzerine odaklanmasını engeller. Ortamın aydınlığı, genişliği, çevredeki uyarıcılar çalışmayı bölmese bile psikolojik durumu etkiler. Fiziksel çevreden etkilenmede kişiler arası farklılıklar söz konusudur. Bazı kişileri rahatsız eden ortamlar diğerlerinin düşünmesini kolaylaştırabilir. Örneğin, bazı kişiler gürültülü ortamda rahat çalışamazken, bazı insanlar gürültülü ortamda çalışmakta zorlanmazlar.

Yaratıcılık üzerinde sosyal çevre de etkilidir. Yaratıcılıkla ilgili tutum ve davranışlar çevreden destek görüldüğü ölçüde gelişir. Yenilik ve farklılığa izin verilmeyen bir ortamda kişi ne kadar yetenekli olursa olsun yaratıcılığını geliştiremeyebilir.

"İşbirliği ve güven ortamı, düşüncelerin eyleme geçirilebildiği koşullar, herkesin düşüncesine değer verilmesi, yeniliğe ve öğrenmeye destek, farklılığı

kabullenme, yanılığa hoşgörüyle bakma, övgü ve fark edilme yaratıcılığı destekleyen sosyal koşullardır” (Akyol, 2004, s. 26). Bireyin davranışları çevreden etkilenir. Desteklenen davranışlar gelişirken, çevrede kabul görmeyen, takdir edilmeyen yönler körelir. Bireylerin yaratıcı yönleri destek görürse gelişir. Bu yüzden ailelerin ve öğretmenlerin, çocukların yaratıcılığını engelleyici, tutum ve davranışlardan sakınmaları gerekmektedir.

Çocuklar kendilerinin gerçek ilerlemeler kaydettiğini gördükçe (yeni fikirler oluşturmak ve fikirlerinden yeni iç görüler kazanmak) bu onların daha fazlasını yapma isteklerini geliştirir. Eğer bir çocuk kendini yaratıcı olmayan ve başkalarının bilgeliğine, rehberliğine, düşüncelerine ve ürünlerine bağımlı olan biri olarak görürse benlik kavramı azalır, bağımlılık duygusu artar. Sonuçta çocuk kendi yeteneklerini küçümseyebilir. Olumlu bir benlik algısına sahip olan kişiler kendileri ve çevreleri ile daha barışık olurlar. Bu da yaratıcılığın gelişmesinde önemlidir.

Çocuğun yaratıcılığının gelişiminde sürekli etkileşimde bulunan ailelerin, öğretmenlerin ve diğer kişilerin önemli etkileri vardır. Bu bireylerin çocuklara karşı duyarlı, ilgili ve onları bilinçli bir şekilde destekleyici tavır sergilemeleri, çocukların yaratıcılıklarının gelişimine katkı sağlar. Ayrıca yaratıcılığın gelişimine nasıl katkı sağlayacağı konusunda bilinçli olan aileler üretken bireyler yetiştirilmesi, bunun sonucu olarak da üreten bir toplum olma konusunda etkili olacaklardır. Çocukların araştıran, sorgulayan, yeni şeyler üreten bireyler olmaları için de eğitime çok erken yaşlarda başlanması gerekmektedir.

3.6. Yaratıcılığın Gelişiminde Ailenin Rolü

Yaratıcılık, doğumdan itibaren desteklenmesi gereken bir süreçtir. Bebekler duyuları yoluyla öğrenirler ve onlar keşfetmek için güvenli ortamlara ve özgürlüğe gereksinim duyarlar. Duyular geliştikçe sunulan aktiviteler (oyunlar), küçük çocuklar için duyuşsal deneyimi destekleyici araçlar olur. Küçük çocuklar, materyallerle ve araçlarla etkin bir şekilde ilişki kurduklarında çok daha iyi öğrenirler (Turla, 2004, s. 23). Çocukların öğrenmeleri konusunda fırsatlar hazırlama noktasında ailelere büyük sorumluluk düşmektedir.

Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fiziki ve sosyal çevreye uyum savaşını verirken, bu çabasında en büyük desteği anne ve babasından alır. Çocuk kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yöneten bir birey olmayı ailesinden öğrenir. Özellikle anne-baba, çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel rolü olan özdeşim modelleridir. Çocuk bu özdeşim modellerini kendisine örnek alır ve onların yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenir.

Bu öğrenme süreci içinde, onun sevgiye, güvene, yani çevresindekilere inanmaya, bağımsızlığa, başka bir ifade ile büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapabilmeye gereksinimi vardır. Küçük yaştan itibaren çocuğa, yaşına, yeteneği ve cinsiyetine uygun görev ve sorumluluklar verilmezse, güven duygusu pekiştirilmemiş olur. Bu da çocuğun bağımlı ve beceriksiz bir birey olmasına neden olabilmektedir. Yani aile bu imkânları sağlamazsa çocuğun yaratıcılığı büyük ölçüde engellenmiş demektir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005, s. 108-109). Evde anne-baba yaptığı çalışmalar sırasında çocuklara, onların yapabilecekleri işlere yardım etme fırsatı verilebilir. Öğretmenler de yapılacak etkinlikleri çocuklarla birlikte yaparak onların yaratıcılığının gelişimine katkıda bulunabilirler.

Doğumdan itibaren bebeğin yeni tanıştığı çevre ile uyumunu sağlamak, ailenin, özellikle de annenin görevidir. Bu nedenle anne bebeği ne kadar küçük olursa olsun onunla oynamalı, ona dokunmalı, onu sesli ve sessiz uyaranlarla tanıştırmalıdır. Farklı uyaranların bulunduğu (değişik renk, şekil ve dokularda kumaş toplar, dolgu bebekler, mobiller vb.) ortam hazırlanmalı, tehlikelerden uzak oynamaya ve yaratmaya elverişli şekilde fiziksel çevre düzenlenmelidir. Oyuncakların çocukların duyularına hitap eden, yaş ve gelişim düzeylerine uygun nitelikte olmalarına özen gösterilmelidir. Yapılandırılmış oyuncaklar yerine kendi kendine yapıp bozarak, üst üste koyarak oynayabileceği ve yeni ürünler yaratabileceği nitelikte oyuncaklar seçilmelidir. Sadece annenin değil ailedeki diğer üyelerin de rol aldığı oyunlar oynanmasına dikkat edilmelidir (Ömeroğlu ve Turla, 2001). Çocuk ailesi ile birlikte gerçekleştirdiği bu etkinliklerden büyük zevk alacaktır ve aile bireyleri arasında ilişki kuvvetlenecektir.

Aile dışardan satın aldığı oyuncakları ya da diğer materyalleri çocuğa sunmanın yanı sıra evdeki ve çevresindeki malzemeleri de kullanarak yeni ürünler

yaratmaya çocuğunu teşvik etmelidir. Bunun için evde artık olarak nitelendirilecek plastik kutular ve şişeler, kapaklar, tuvalet kağıdı ruloları, renkli dergi sayfaları, artık kumaş ve yün parçaları, eski giysiler, büyük boy boncuklar, düğmeler vb. gibi malzemeler içindeki atıklar temizlenerek sağlıklı oyun malzemeleri hâlinde çocuğa sunulmalıdır.

Aile, çocuğu ile birlikte çevresini tanımasına fırsat verici geziler düzenlemeli, çocuğa neye bakması, neyi görmesi, neyi işitmesi gerektiği konularında yol gösterici olmalıdır. böylece yaratıcılık için çok önemli olan gözlem yapma yeteneği geliştirilebilir. Aile bu dönemdeki çocuğun meraklı sorularını, bıkmadan ve onun anlayabileceği düzeyde doğru şekilde cevaplamalı ayrıca onlara düşünmeye yönlendirici sorular sormalıdır.

Aile, tüm bunların yanında, düşünce oyunlarını ihmal etmemelidir. Basit bir sözcük üzerine yapılan sohbet bile, çocuğun düşünerek çok akıcı, esnek ve orijinal düşünceler üretmesine yardımcı olacaktır. Örneğin çocuğa “pamuk sözcüğü sana neyi hatırlatıyor?” sorusu yöneltilecek başlanan sohbet sonucunda çocuğun farklı ve zengin yanıtları aileyi şaşırtacak düzeyde olabilir (Güven, 1999, s.14). Verilen farklı yanıtlar karşısında gösterilen memnuniyet çocuğu mutlu edecek ve onun farklı ve yeni fikirler üretebilmesi konusunda cesaretlendirecektir.

Çocuğun bulunduğu ortamdaki çevre düzenlemesi çok fazla düzenli olmamalı ve çocuğa aşırı düzenli olması konusunda baskı yapılmamalıdır. Çünkü çocuklar baskı altında kalmadıklarında yaratıcı özelliklerini kullanıp daha üretken olabilirler. Daha esnek ve şekil değiştirebilen bir ortam çocuğun yaratıcılığını kullanabilmesine olanak tanır. Çocuğun hayal gücüyle yarattıkları fantazilerine müdahale edilmemelidir (Sungur, 1997, s.17-47). Müdahaleler çocuğun kendini özgür şekilde ifade edebilmesini ve yeni ürünler ortaya koyabilmesini engeller.

Yaratıcılığın, düşünme yeteneklerinin, ilgi ve merakların, yani kişilikte yapılanmaların olduğu bu dönemde çocuğun gelişimini aile içinde sürdürdüğü göz önüne alınırsa, yaratıcı düşünme becerisinin gelişiminde ailenin önemi büyüktür.

Özetle aile, çocuk için evde güven ve sevgi dolu bir ortam hazırlamalıdır. Bu ortam, çocuk ile her konuda konuşarak, çeşitli güzelliklere dikkat çekerek zenginleştirilebilir. Çocuğun önüne tüm olanakları koyarak seçim yapma hakkı

tanınmalıdır. Çünkü bilinmeyen bir şey için düşünmek zordur. Böylece çocuğun deneyimleri değişik çevrelerde artacak ve yaratıcı düşünmesi sağlanacaktır.

Aile, yaratıcılığın gelişmesinde ev ortamı kadar çocuğun yaşlarıyla bir arada bulunmasının önemli olduğunu unutmamalı ve zamanı geldiğinde, çocuğu bir okul öncesi eğitim kurumuyla tanıştırmalıdır.

3.7. Yaratıcılığın Gelişmesini Engelleyen Faktörler

Edward ve Springate (1995)'in, Rein ve Rein(2000)'in ve Singer ve Singer(1998)'in görüşleri çerçevesinde yaratıcılığın gelişmesini engelleyen nedenler aşağıda açıklanmıştır (Akt. Önder, 2003, s. 128-130):

1. Yaratıcılığını ifade etmesi için çocuğa yeterli zaman vermemek. Yaratıcılığın zaman baskısına tahammülü yoktur. Araştırmak ve elinden gelenin en iyisini yapmak için çocukların acele etmeyecekleri, yeterli zamana ihtiyaçları vardır.

2. Yaratıcılık için çocuğa uygun ortamı hazırlamamak. Uyarıcılardan yoksun, kısır, sıkıcı, kasvetli bir ortam, yaratıcılığın gelişmesi için uygun bir ortam değildir. Yaratıcılık için uygun ortam, doğal olarak ışıklandırılmış, uyumlu renklerle boyanmış, rahatlatıcı, çocuğun boyuna ve boyutlarına göre eşyaların bulunduğu, çocuğun kendisinin ve diğer çocukların çalışmalarının bulunduğu bir ortamdır.

3. Yaratıcılık için uygun malzemeleri çocuğa sağlamamak. Çocuğun yaratıcılığını ortaya koyabilmesi için gerekli kaynak malzemeler ortamda hazır olmalıdır. Bu malzemeler arasında, her türden kağıt, yazı ve çizme araçları, yapım ve kolaj malzemeleri (örneğin, düğmeler, taşlar, deniz kabukları, tohumlar...), heykel yapma malzemeleri (plastik hamur, kil ve traş kremi gibi) bulunmalıdır.

4. Çalışma ortamının ikliminin uygun olmaması. Çocuğun çalışma ortamındaki atmosfer, yetişkinin (öğretmen, anne-baba); cesaretlendirme ve hataları kabul etme, risk alma, keşifte bulunma ve kendine özgürlüğe verdiği önemi yansıtmalıdır. Yetişkin, çalışma ortamında belirli orandaki karışıklığa, gürültüye ve özgürlüğe göz yummalıdır.

5. Yaratıcılık için uygun fırsatlara olanak sağlanmaması. Öğretmen (ya da anne baba) bu karşılaşma ve karşılaştırma “maceraları” için çocuğa fırsat

sağlamalıdır. Yaratıcılık süreci bir macera gibi algılanabilmelidir. Çünkü yaratıcılık, bir “macera” gibi heyecan verebiliyorsa, çocuk için (yetişkin için de) yaşamaya değerdir ve sonuçlar da o denli yeni ve zengindir. O halde yetişkin, çocuğa yaratıcılık macerası için fırsatlar sunabilmelidir. Örneğin; tarihi yerlere ve kırlara geziler düzenlenebilir; ilginç bir insan, bitki ya da hayvan sınıfı getirilebilir.

6. Duyguların yaşanmasının engellenmesi. Yaratıcılıkla ilişkili görülen, duygusal duyarlılığın gelişmesi için, öğretmen çocukların duygularını bastırmak yerine onları olduğu gibi kabul etmelidir. Ayrıca öğretmenin kendi duygularını ifade edebilmesi, çocuklara model olma yoluyla, duyguların yaşanabileceğinin bilgisini vermek anlamına gelir.

7. Kendini ortaya koyan çocuğun desteklenmemesi. Kendine güveni yeterince geliştirmemiş olduğundan, küçük çocuk, kendini soru, düşünce ve önerileriyle ortaya koymaktan çekinebilir. Çocuğun söz alıp konuşması, soru yöneltmesi, eserini göstermek istemesi durumlarında, yeterince doğru ilgiyi, desteği görmesi yaratıcılığın gelişmesi için önemlidir.

8. Bilinmeyen korkusuna karşı çocuğu yalnız bırakmak. Çocuk için bu dünya bilinmezlerle doludur ve bilinmeyen korkutur. Bilinmeyen korkusuna karşı desteklenmezse, çocuk alışılmış yolları ve hali hazırda olanları tercih edebilir. Bu ise onu yaratıcılık macerasından alıkoyabilir.

9. Düzene ve belirliliğe aşırı bağlılık göstermek. Çocuktaki yaratıcı gücün açığa çıkması için düzensizliği ve belirsizliği bir oranda hoş görebilmek gerekir. Düzene aşırı bağlılık yaratıcılığı engeller.

10. Çocuğa başarılı olma ve istenen sonuçları elde etme konusunda baskı yapılması (Argun, 2004, s.70),

11. Aşırı mükemmeliyetçi yetiştirilmesi (Sungur, 1997).

12. Değişik fikirler öne süren bir öğrencinin aptalca ve saçma sapan davranmakla suçlanması (Argun, 2004, s.72).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DÜNYADA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN YAKLAŞIMLAR

Bugün çeşitli ülkelerde, okul öncesi çağı çocukların bakım ve eğitimleri için aileye, özellikle çalışan aileye yardımcı olmak üzere devletçe ya da işyerleri veya özel kişi ve kuruluşlar tarafından açılmış olan pek çok okul öncesi eğitim kurumları bulunmaktadır. Bu kurumlarda, kurumun kuruluş amaçlarına, ülkenin eğitim felsefesine ve kurucularının okul öncesi eğitime bakış açılarına uygun olarak hazırlanan programlar uygulanmaktadır.

Bazı ülkelerde okul öncesi eğitim, çocukları ilkokula hazırlamayı amaçlamakta, başarılı bir ilköğretim için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaya çalışırken, bazı ülkelerde, çocuğun toplumsallaşmayı öğrenmesi, iyi alışkanlıklar kazanabilmesi amaçlanmaktadır. Bazı ülkelerde ise; okul öncesi eğitim bir yandan çalışan kadınların çocukların bakım problemlerini giderirken, diğer yandan da ülkenin temel yönetim ve hayat prensiplerini çocuğa erken yaşlarda öğretmeyi hedef almaktadır (Yılmaz, 1999, s. 11).

Çağdaş yaklaşımlar çocuk merkezlidir. Çocuk merkezli sınıflarda çocuklar aktiftir ve sınıflarda özel öğrenme materyalleri kullanılır. Programlar konuya dayalı bilgi içermez, entegre, disiplinler arası konular ele alınır. Ağaçlar, aile, otomobil gibi konularla fen, matematik, dil sanatları entegre olmuştur ve bu konuların öğretilmesi ya da ezberlenmesi gibi bir çaba yoktur (Temel, 2005).

Reggio Emilia, High/Scope, Head Start ve Montessori yaklaşımları okul öncesi eğitimde yaygın olarak kullanılan yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar aynı zamanda okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaşması ve nitelik yönünden yükseltilmesi açısından etkili olmuş yaklaşımlardır.

4.1. Reggio Emilia Yaklaşımı

Reggio Emilia yaklaşımı, II. Dünya Savaşı sonrasında, İtalya'nın Reggio Emilia kasabasında Loris Malaguzzi tarafından, küçük çocuklarda savaş sonrası

meydana gelen olumsuzlukları gidermek amacıyla bir okul kurma fikrinden ortaya çıkmıştır. Malaguzzi ve öğretmenleri, duyarlılıktan yoksun olan geleneksel İtalyan eğitiminden farklı olarak öğrenme yollarının geliştirilmesi gerektiğini düşünmüşler, yaptıkları gözlemler ve konuşmalar yoluyla küçük çocukların gereksinimlerini belirleyerek yeni bir program geliştirmişlerdir (Carthy, 1995, s. 139).

Reggio Emilia yaklaşımı çocuklarla, aileler, öğretmenler ve çevre arasındaki ilişkilerden oluşan bir sistemdir. Yaklaşımın merkezi, çocuğun bilginin yapılandırıcısı ve aktif katılımcısı olduğu görüşüdür. Çocukların ilgileri, neyi araştıracaklarını, deneyeceklerini ve yorumlayacaklarını belirler. İlgilerini, kitaplarla, yerel bir olayla ya da grubun içinde sunulan bir problemle ifade edebilirler. Öğretmen projelerde düşünmeyi cesaretlendirmek için soru soran, çocukların bilgiyi yapılandırmalarına rehberlik eden ve çocukların projelere başlamaları için onları destekleyen, araç-gereç ve deneyimlere kaynaklık eden kişi olarak önemli bir yere sahiptir (Isenberg ve Jalongo, 2001, s. 26).

Reggio Emilia yaklaşımında çocuk öğrenmelerinde, sosyal etkileşimlerinde, çevrenin getirdiği her türlü sorunu çözmede gerekli olan ilgi, merak, potansiyel ve hazır bulunuşluğa sahip, yeni teoriler geliştiren, verileri elde eden ve bunlarla ilgili görüşler üreten bireydir. Çocuklar bilgiyi üretme ve yaratmada kapasiteye sahip olan, duygusal, sosyal ve zihinsel yönden birçok farklı kaynağa sahiptir (Temel, 1997, s. 118).

Çocuklar bildikleri şeyler hakkında konuşur, modeller, grafikler gibi birçok araç kullanır, fikirlerini açıklar, “bir şeyi başkasına açıklamazsan onu biliyor sayılmazsın” fikrini savunurlar. Çocuklar kendi istedikleri etkinliği seçerler, aynı zamanda küçük gruplarla da çalışma yaparlar. Aynı zamanda daha az konu hakkında daha derin bilgi edinirler (Hendrick, 1997, s. 51).

Reggio Emilia yaklaşımında ortam çok önemlidir. Öyle ki, ortam için ‘öğretimin kendisi’ olduğu ifade edilmektedir. Ancak, Reggio Emilia yaklaşımında sadece fiziki çevre değil, sosyal çevre de önemlidir. Bu nedenle Reggio Emilia okullarında yetişkinler ve çocuklar arasındaki sosyal alışverişi kolaylaştırmak amacıyla bütün çocukların ve öğretmenlerin birlikte bulunabilecekleri büyükçe bir alan bulunmaktadır. Çocuklar ve yetişkinler bir gün

boyunca bu alandan geçmek zorundadırlar. Reggio Emilia okullarında dikkati çeken bu alanlara “Piazza” adı verilmektedir. Piazzalar, sınıfların açıldığı bir orta alandır. Burası yetişkinler ve çocuklar arasındaki sosyal alış-verişi kolaylaştırmak amacıyla bütün çocuklar ve öğretmenlerin birlikte bulunabilecekleri bir yerdir (Temel ve Dere, 1999). Çocuklar ve yetişkinler bir gün boyunca bu alandan geçmek zorundadırlar. Bu alan şehirdeki insanların geçmek zorunda olduğu şehir merkezine benzetilmiştir (Borgia, 1991). Çocukların yaptıkları tablolar, heykeller, fotoğraflar, projelerini anlatan duvar panolarında sergilenmektedir. Bunlar, aileler, öğretmenler ve çocuklar arasındaki iletişimi şekillendirmelerinde önemli bir yere sahiptir.

Reggio Emilia okullarında çevre çocuğun hayal ve yaratıcılığını destekleyecek şekilde düzenlenmektedir. Okulların içi ılık ve sakın; cam, ahşap döşemeli ve mat renklidir. Çocukların istedikleri zaman yalnız kalması için alanların mevcut olmasına karşın, çevre çocukların birbiriyle etkileşimini sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Reggio Emilia okulları insanları içeri girmeleri ve oyun oynamaları için çeken bir atmosfere sahiptir. Her okulda çeşitli miktarda gerçek bitki ve çiçekler, bir kiler ve mutfak, yemek odası, tuvaletler ve bahçe bulunmaktadır. Reggio Emilia okullarında eğitim çocukların gerçek hayatlarıyla doğrudan bir ilişki içindedir. Böylece çocukların gerçek yaşamla bağlantı kurmaları sağlanmaktadır (Bennett, 2001).

Yaklaşımda, ileri düzeyde yapılandırılmış bir program yoktur. Öğretmen genel amaçlarını belirler, etkinlikler ve projeleri yönlendirecek varsayımlar oluşturur. Sadece hazırlık yapar. Öğretmenler, çocukların kısa ve uzun süreli projelerde çalışmaları ve keşfetmeleri yönünde olanak sağlar. Proje, öğretmen ve çocukların deneyimleri ve uygulamaları ile bilgiyi birlikte yapılandırmalarına olanak tanır. Programın özelliği, problem çözme, yaratıcı düşünme ve araştırmayı içeren birçok fırsatların sunulmasıdır. Projeler, bir ya da birkaç çocuk tarafından ortaya atılan bir olay, sorun ya da fikirden kaynaklanabileceği gibi, doğrudan öğretmen tarafından başlatılan bir etkinlikten de geliştirilebilir. Reggio yaklaşımında, projeler uzun sürebilir. Bu, yaklaşımın aşırı esnekliğinden kaynaklanmaktadır. Etkinlik ve projelerin planlanmasında ve uygulanmasında, çocukların kendi hızları ve zaman kavramları ön plana çıkar. Bununla birlikte

yavaş ilerlemek, öğretmene tüm gün boyunca gözlem yapmasına ve not tutmasına olanak tanır (Gandini, 1993, s. 6-8.)

Projelerin konusu seçilirken şu kriterler göz önünde tutulur (Katz ve Chard, 1998):

- Çocuğun kendi çevresinde doğrudan gözlenebilir olması,
- Birçok çocuğun deneyimleri kapsamında olması,
- Doğrudan araştırma yapmaya uygun ve tehlikesiz olması,
- Yerel kaynakların (alan gezileri için mekanlar) uygun ve hazır olarak yararlanma imkanı vermesi,
- Çok çeşitli ortamlarda uygulama potansiyelinin olması (örneğin rol oynama, yapılandırma, grafik düzenleme),
- Aile katılımının ve desteğinin sağlanabilmesi,
- Birçok çocuğa ilginç gelmesi, yetişkinler tarafından çocukların gelişimi için değerli kabul edilmesi,
- Okul ve çevreye uyumlu olması,
- Çocuğun yaşına uygun temel becerilerin uygulanması için geniş imkan sağlanması
- Ne çok dar ne de çok kapsamlı olmamasıdır.

Reggio Emilia’da uygulanan proje yaklaşımına dayanan okul öncesi eğitim programları gelişimsel hedefleri temel alarak konuların derinlemesine incelenmesini sağlamakta; böylece bütünleştirilmiş etkinliklerle, konuların araç olarak kullanılmasının en güzel örneklerini sunmaktadır. Bu tür programlarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 36-72 aylık çocuklar için hazırlanan 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı’nda olduğu gibi gelişimsel hedeflere ve davranışlara yer verilerek, konu merkezli programlar yerine, hedeflere ulaşmada konuların aracı olarak kullanılması ve etkinliklerin birbiriyle bütünleştirildiği eğitim programlarının planlanması esas alınmaktadır (Temel, 2005).

4.2. High/Scope Yaklaşımı

High/Scope, sözcüğü, sözlük anlamı olarak “yüksek hedefler ve uzaklara uzanan görev’ anlamına gelmektedir. High/Scope Eğitim Araştırma Vakfı, 1970 yılında Amerikan Birleşik Devletleri’nde Michigan eyaletinin Ypsilanti

kasabasında Dr. David Weikart tarafından kurulmuştur. Vakfın amacı, programla ilgili çalışmaları yürütmek, programı yaygınlaştırmaktır. High/Scope programı, teori ve pratiği birleştiren bir eğitim sistemidir. Program, çocuk gelişimi araştırmaları ve eğitim değerlendirmeleriyle desteklenmiştir. Çocukların çok yönlü gelişimine bir başka deyişle, “sosyal, duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişimine” önem veren lisanslı bir programdır (Fathi, 1992, s. 162-165).

High/Scope programının dayandığı temel ilke “etkin” öğrenme ilkesidir. Etkin öğrenme, “çocuğun yeni bir anlayışı nesnelerle uğraşarak ve insanlarla, düşüncelerle, olaylarla etkileşime girerek zihninde yapılandığı bir öğrenme şeklidir” (Hohmann ve Weikart, 2000, s. 17).

Etkin öğrenmenin gerçekleşebilmesi için her şeyden önce öğrenen bireyin önünde çeşitli materyaller olmalıdır. Öğrenen birey, önünde bulunan materyalleri dilediği gibi inceleyebilmeli ve malzemelerle ne yapacağına, nasıl yapacağına ve hangi malzemeleri kullanacağına kendisi karar vermelidir. Etkin öğrenme, yaparak öğrenmedir. Bu durum çocukların sadece izleyen durumunda olmayıp, sürece etkin olarak, değiştirerek, hareket ederek, yaparak katılması anlamına gelir (Aral ve diğ. 2002, s. 29).

Etkin öğrenme, hem zihinsel hem de fiziksel etkinliği içerir. Öğrenme için istek çocuğun içinden gelir. Etkin öğrenen çocuklar sorular sorarlar, keşifler yaparlar. Yetişkinler çocukları desteklerler, etkin öğrenmeyi teşvik ederler. Çocukları dikkatle gözlemlerler, onlarla ilişki kurarlar. Yetişkinler, etkin öğrenme için ortam ve düzen sağlarlar. Sınıfta etkinlik köşeleri açıkça belirlenmiştir, ilginç materyaller vardır. Düzenli bir program izlenir. Yetişkinler ve çocuklar arasında rahat ve olumlu bir ilişki vardır. Araştırarak çocuklar kendi sorularına yanıt bulurlar, meraklarını giderirler (Sevinç, 2005, s. 125).

Etkin öğrenme yönteminde öğretmenle malzemelerle daha etkin biçimde oynamaya teşvik edecek fikirler öne sürer, etkinlik sırasında çocuklarla iletişim kurar. “Bunu nasıl yaptın, başka ne yapılabilir? Bana bununla ilgili ne söyleyebilirsin? gibi açık uçlu sorular sorar. Çocukların çabalarına destek olur. Onlara bazı şeyleri kendi başlarına keşfetme özgürlüğü tanır, çocukların kendi seçtikleri yolda onlara “ortak” olur. Çocukların birbirlerini yardım etmeleri için onları teşvik eder (Wheikard, 1990).

High/Scope Programı'nın Yararları

High/Scope programında yetişkin, çocukları arkadaş olarak görmektedir. Yetişkin ile çocuk bu programda eşittir. Bunun yanı sıra yetişkin, çocuklara etkin öğrenme imkanları sağlamaya çalışır ve onlara saygı gösterir ve destekler. Programın yararları şöyle sıralanabilir (Aral ve diğ., 2000, s. 30):

- Çocukların kendilerine saygı duymalarını ve başkalarına saygı göstermeyi öğrenmelerini sağlar.
- Çocukta problem çözme yeteneğini geliştirir.
- Çocuklarda yaratıcılık, girişimcilik, görüşlerini rahatlıkla ileri sürme yeteneklerini geliştirir.
- Yetişkin desteği sayesinde çocukların kendilerine olan güvenlerini ve yeni şeyler deneme istek ve arzularını artırır.
- Programdaki sınıf düzeni ve günlük plan sayesinde sorumluluk duygusu ve kontrol duygusu pekiştirilir.

4.3. Head Start Yaklaşımı

Head Start Projesi, Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1965 yılında düşük sosyo-ekonomik koşullardan gelen okul öncesi çocukların duygusal, sosyal, psikolojik, sağlık ve beslenme ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, sekiz haftalık yaz programı olarak tasarlanmış, daha sonraları ise, her iki ebeveynin de çalıştığı aileler ya da evin ve ailenin sorumluluğunu tek başına üstlenen anne ya da babalar için de hizmet vermeye devam etmiştir (Güler, 2001, s. 57).

Head Start Eğitim programları her çocuğun bireysel ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmıştır. Çocuklar sınıf içi ve dışında çeşitli oyunlar oynar ve değişik etkinlikler yapar. Duygularını yaşamaları, güven kazanmaları ve başkaları ile iletişim kurabilmeleri için çocuklar cesaretlendirilir. Çocuklar için özel öğrenme alanları hazırlanmıştır. Bu alanlarda su, inşaat, ısı, ışık, renk ve ses düzenlemelerine, resim stüdyolarına ve özellikle drama etkinliklerine ağırlık verilmektedir (Aral ve diğ., 2000, s. 31).

Bu yaklaşım, bir okul öncesi eğitim programının, konularla bilginin kazandırılması yerine çocuğun gelişimine odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Okul öncesi eğitim programlarında çocuk merkezli bir yaklaşımla, çocukların

yapacağı etkinlik ve deneyimlerin merkeze alınmasını vurgulamaktadır(Curtis, 1998, s. 25).

Head Start Programları kurum ve ev merkezli olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir.

1. Kurum Merkezli Head Start Programı: Kurum Merkezli Head Start Programının genel amacı çocuğun sosyal, duygusal, zihinsel ve fiziksel yönden kapasitesini en yüksek düzeye çıkartmaktır. Bu amaca erişmek içinde çeşitli uyarıcıların bulunduğu ortamlar hazırlanır. Bu ortamda çocuğun deneyim kazanması ve bu deneyimler yoluyla ilerlemesi sağlanır. Bu programın amaçları ise şöyle sıralanabilir (Aral ve diğ., 2000, s. 32-33):

- Yaratıcı düşünme becerisini geliştirmek,
- Yaşantılar yoluyla problem çözmesi için fırsatlar yaratmak,
- Problemlere çözüm yolu buldukça güven kazanmak,
- Olumlu benlik tasarımı ve sosyal yeterlilik kazanmak.

Günlük planda çocuk ve öğretmenin yönlendireceği sosyal, bilişsel ve motor becerilerin kazanılmasına yönelik pek çok etkinlik vardır.

2. Ev Merkezli Head Start Programı: Head Start ebeveyni çocuğu etkileyen birinci faktör, ev ortamı ise ikinci faktördür. Ev merkezli programda çocuğun kendine özgü gelişim özellikleri dikkate alınır. Çocuğun tüm gelişim alanlarında aile eğitir. Gelişimi destekleyecek araç-gereç sağlanır ve evde oyuncak yapımı anne-babaya öğretilir. Bu programda eğitimci, haftada bir veya iki kez eve gider. Aileye çocuğun eğitimini destekleyici gelişim alanlarına yönelik kartlar bırakır (Aral ve diğ., 2000, s. 33).

4.4. Montessori Yaklaşımı

Maria Montessori (1870-1952) Roma Üniversitesi'nde tıp uzmanlığı için çalıştığı sıralarda öğrenme güçlüğü ve zihinsel özürlü çocukların öğrenme sorunlarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Montessori Roma Orthophrenic Okulunda yönetici olarak çalıştığı sıralarda öğrenme güçlüğü çeken çocuklarla, öğrenmeyi kolaylaştırıcı nesneler üzerinde çalışmış ve daha sonra bu nesnelerin normal çocuklara verilen düzenli eğitim uygulamaları üzerindeki etkilerini araştırmıştır (Poyraz ve Dere, 2003, s. 148).

Montessori yöntemi, çocukları kendini eğitme, etkinliklere kendiliğinden katılması için güdülemeye, tekrarlamalı somut deneyimler vasıtasıyla yeteneklerini geliştirmeye cesaretlendirir. Çocukları akranlarına öğretme ve sosyal etkileşim ile işbirliği yaparak öğrenmeye teşvik eder (Morrison, 1998, s. 101).

Montessori yaklaşımında çocuklara araştırma, deneme, hata yapma ve hatalarını kendi kendilerine düzeltmeleri için fırsatlar tanınır. Duyu organları ve materyallerin, şekillerin ve renklerin bilinmeyen özelliklerini keşfetmeleri için çocuklara özgür bir ortam sağlanır. Çocuklar için oluşan engeller en aza indirgenir ve çocuğun enerjisini rahatlıkla kullanabilmesine imkan sağlanır. Hazırlanan özgür ortam içerisinde çocuklar yalnız başlarına, akranları ve yetişkinlerle birlikte yaşadığı deneyimler sayesinde anlama, öğrenme ve bilmenin zevkini tadar (Aral ve diğ., 2002, s. 35).

Montessori programı, çocukların somut materyallerle entegre edilmiş programa etkin bir şekilde katılmasını sağlar. Montessori programı, yaş, gelişim düzeyi ve kültürel yönünden entegre edilmiştir. Karışık yaş grupları bulunmaktadır. Program ve etkinlikler çocuklar için bireyselleştirilebilir. Bireyselleştirme, kendi girişimlerini arttırmak gibi çocukların materyallerle etkileşimi sonucu oluşur (Morrison, 1998, s. 101).

Montessori programları çocukların bireysel gelişimlerini ve iç disiplin geliştirmelerini; saygı atmosferinde huzurlu ve özgür bir ortamda desteklemeyi amaçlar. Öğretmenler, ortamı çocukların aktif araştırma yapabilecekleri ve yetişkinlerle iletişim kurabilecekleri, serbestçe hareket edebilecekleri şekilde düzenler. Çocuklardan istenilen bilgi, beceri ve deneyimleri kazandıracağına inandıkları materyalleri, öğretmen rehberliğinde seçmesi istenir. Çocuklar kendi isteklerine uygun olarak materyalleri düzenleyebilmektedir. Çocukların bilgi ve becerilerinin yanında duyuşsal hedeflerin gerçekleşmesine özen gösterilmektedir (Temel, 2005).

Montessori sınıflarında, çocukların sınıf içerisinde istedikleri gibi dolaşmalarına izin verildiği gibi okuldan açık alana çıkmalarına da izin verilmektedir. Hareketlerdeki bu özgürlük nedeniyle Montessori geleneksel okullardaki gibi çalışma, dinlenme ya da oyun zamanlarına bölünmemiştir (Poyraz ve Dere, 2003, s. 148).

Öğrenme ortamında gerçeklik ve doğallık büyük önem taşır. Sınıftaki araçlar çocuğun gerçekte yüz yüze gelmesini kolaylaştırmak amacıyla gerçek yaşamda kullanılan araçlardır. Ortam sade ve güzel bir şekilde düzenlenmiştir. Duvarlar hoş renklerle boyanmıştır. Sınıf aydınlık, havadar ve emniyetlidir. Sınıfta her şeyin özel bir yeri vardır ve her eşya kullanıldıktan sonra yerine kaldırılır. Bu görünüm çocuklara malzemeleri koruma duygusu vermektedir (Demiriz ve diğ., 2003, s. 19).

Montessori materyalleri, çocuklara öz düzenleme ve yanlışlarını kendilerine bulma olanağı vermektedir ve burada öğretmen, çocuğa yanlışını söylememektedir. Çocuk materyallerden yanlışını göremiyorsa, bu yeterli gelişmediğini gösterir. Ama zamanı gelince, çocuk yanlışını görebilecek ve düzeltebilecektir (Tuğluk, Gündoğdu ve Kaya, 2006, s. 171).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YARATICILIK VE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Dünyada her şey hızla değişmekte ve gelişmektedir. Bu hızlı değişikliklere ve gelişmelere uyum sağlayabilen bireylere ihtiyaç vardır. Sayısız bilginin üstesinden gelebilmek için, bireyin çeşitli bilgiler arasındaki etkileşimi görebilecek, kimi kalıpların geçici olduğunu ayırt edebilecek biçimde eğitilmesi gereklidir. Bağımsız düşünebilen, doğru sorular soran, yaratıcılığı gelişmiş, çevresine uyum sağlayan, yeniliklere açık bireyler yetiştirilmesi gerekliliği günümüzde giderek önemi artan konular arasında yer almaktadır.

Yaratıcı düşünme eğitimde çok önemli bir yere sahiptir. Eğitim çocukların yaratıcı düşünme becerisi geliştirmeye yönelik olmalıdır. Sorunlara karşı duyarlı, yeni ve orijinal fikirler üreten, kendi yetenek ve ilgilerinin farkında olan, problem çözme becerileri gelişmiş, farklı düşünce ve bakış açılarına sahip ve olumlu bir benlik algısına sahip bireyler yetiştirmek için eğitimde yaratıcılığın desteklenip geliştirilmesi gereklidir. Sadece söylenenlere uygun hareket eden bireyler değil sorgulayan, olayların nedenlerini araştıran, anlayan, ilgili ve meraklı, hayal güçlerini canlı tutabilen, maceraya atılmakta cesur olan, orijinal ürünler ortaya koyabilen, özgür düşünebilen bir toplum yetiştirmek isteniyorsa eğitimde mutlaka yaratıcılığa yer verilmelidir.

Çağdaş ülkelerde zorunlu eğitime ve eğitim sistemine getirilen en temel eleştirilerden birisi yaratıcılığın gelişiminin engellenmesiyle ilgilidir. Oysa yaratıcılık, bir süreç olarak eğitimle geliştirilebilir bir özelliktedir (Doğan, 2005, s. 181). Konu yığınları, test sınavları öğrencilerin düşünmeden uzaklaşıp ezbere yönelmelerini sağlamaktadır. Ayrıca düşünmeyen, eleştirilmeyen insanların yetiştirilmesinden şikayet edilmektedir. Okul öncesi eğitimde konu yığından, bilgi kazanımından çok öğrencilerin yeteneklerini ortaya koyması ve çocukların gelişimlerini desteklemek temel amaç olarak düşünüldüğünde yaratıcılık eğitimi açısından iyi bir fırsat olduğu anlaşılmaktadır. Tabii okullarda yapacağımız her şeyi kapsayan programlar da bunu desteklediği sürece bu mümkün olur.

5.1. Yaratıcılık Eğitiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumunun Rolü

Bireylerin kişiliklerinin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan 0-6 yaş döneminde, çocukların ilk düzenli eğitim gördükleri yer olan okul öncesi eğitim kurumlarına yaratıcılığın desteklenmesi ve geliştirilmesi konusunda büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Okul öncesi kuruluşların öncelikli amaçlarından biri çocukta yaratıcı düşünceyi geliştirmek, bir başka deyişle çocuğun düşünce üretmesini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için ilk ve en vazgeçilmez koşul, okul öncesi kuruluşlarda eğitimi çocukta duygu ve düşüncelerin özgürce, her türlü baskı, bağımlılıktan uzak bir biçimde ifade edebilmesini sağlayacak doğrultuda oluşturmaktır (Ulçay, 1985, s. 99).

Moran ve arkadaşları (Turla, 2004'e göre), yaptıkları bir çalışmada okul öncesi çocuklarının daha büyük yaştaki (9-12 yaş) çocuklara göre daha geniş oranda orijinal tepki gösterdiklerini bulmuşlardır. Bu bulgular formal okul dersleriyle çok zaman harcayan okul çocuklarının bu sınırlandırılmış ve orijinal düşünceye izin vermeyen ilkökul eğitim programından etkilendiğini göstermektedir. Oysa okul öncesi yaş dönemindeki çocuklar bu katı kurallarla belirlenmiş formal okul dersleriyle henüz karşılaşmamışlardır.

Her çocukta yaratıcı olma yeteneği vardır. Bu yeteneği geliştirmek için öncelikle çocukların duyularını eğitmek gerekir. Şöyle ki yaratıcı düşünce süreci her şeyden önce güçlü bir algılama yeteneği, keskin bir duyarlılık gerektirir. Çocuğun tüm duyu organları ile kendi içinden ve dışından gelen uyarılara olabildiğince açık olması, yani her anı dolu dolu yaşaması yaratıcılığın geliştirilmesi açısından çok önemlidir. Çünkü iç ve dış uyarılara açık olan bir çocuk, bir yandan kendi özünü, yapısını tanımaya yönelir, bir yandan da çevresindeki olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini, bağlantıları kendi kendine keşfeder. Bu bulguları tartıştıkça seçenekleri görmeye, çok yönlü çözüm yollarını kavramaya başlar.

Hart, öğrenme sırasında beynin işleyiş biçimini anlamak konusunda pek çok fikir ileri sürmüştür. Onun yaklaşımları, destek ve teşviğin öğrenmeyi hızlandırdığı, korkunun ise yavaşlattığını temel almıştır. Hart, küçük çocukların, dokunmayı öğrenirken kendilerini sözcüklerle ifade etmeye de gereksinim

duyduğunu; en kolay, kendi öğrenme biçimleriyle öğrenebildiklerini ve ayrıca ilgilerini çeken bir konuyu çok daha kolay ve çabuk öğrendiklerini fark etmiştir. Hart, öğrenmeyi arttırmak için sezgi, yaratıcılık ve bağlantı-arama süreçlerinin teşvik edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır (Rowe, 2007, s. 144).

Özellikle yaratıcılığın temellerinin atıldığı yıllar, okulöncesi eğitim ve ilkökul yıllarıdır. O halde gerek ana-baba ve çocukla ilgilenen diğer yetişkinlerin, gerekse öğretmenlerin, çocuğun bu yıllarını iyi değerlendirmeleri ve yaratıcı nesillerin temellerini oluşturmaları gerekir.

Okulöncesi eğitimde fiziksel koşullar, program ve öğretmen yaratıcılığın desteklenmesinde çok büyük bir önem taşımaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuğun yaratıcılığını geliştirmek için, iyi hazırlanmış bir eğitim programı içinde yer alan yaratıcı sanat etkinliklerinden, yaratıcı oyun, yaratıcı dramatizasyon, yaratıcı dans, ilgi köşeleri, çeşitli oyun ve oyuncaklardan yararlanılmaktadır. Bu çalışmalar yardımıyla çocuğun dikkatinin bir konu ve malzeme üzerinde odaklaşmasını sağlamak, el-göz koordinasyonunu geliştirmek, duygusal yönden rahatlamasını sağlamak, kendine güven ve empati becerisini geliştirmesine yardımcı olmak mümkündür. Ayrıca bu etkinlikler sırasında grup içerisinde başkalarıyla ilişkilerini yönetebilmeyi, kurallara uymayı öğrenir. Kendi yeteneklerinin ve yetersizliklerinin farkına varacaktır. Yetersiz olduğu noktalarda desteklendiği takdirde, çaba göstererek yetersiz olunan durumlarında üstesinden gelebileceğinin farkına varacaktır. Böylece kendine güvenen, başarılı bireyler olma yolunda önemli bir adım atmış olacaktır.

Programda yer alan etkinlikler çocukların günlük hayatları ile ilişki kurabilmelerine yardımcı olabilecek nitelikte planlanmalı ve uygulanmalıdır. Program esnek olmalı ve gerektiğinde değişiklikler yapılabilmelidir.

Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların aile dışında ilk deneyimleri ve uzun bir dönemi kapsayacak okul hayatının başlangıcıdır. Bu uzun döneme iyi başlarsa ve verimli olursa gelecek dönemlere birey, o ölçüde hazır, güçlü ve donanımlı girecektir. Bilgi aktarımından çok beceri ve davranışların kazandırılmasını temel alan okul öncesi eğitim kurumlarında çocukları, düşünme, duyarlı, ilgili ve meraklı olma gibi özellikler kazandırılırsa çocukların donanımlı olarak yollarına devam etmeleri sağlanabilir. Okul öncesi eğitim kurumları

öğrencilerine bilgi yığınlarını aktarmaktan çok, serbest zaman, sanat, oyun, drama vb. etkinlikler ve öğrencilerine sunacağı uygun ortam ile onların yaratıcılıklarını geliştirmelidir.

5.2. Okul Öncesi Eğitim Etkinliklerinin Yaratıcılığın Gelişimindeki Rolü

Okul öncesi dönemde yapılan etkinlikler çocukların yaratıcılıklarının gelişmesine olumlu katkıda bulunur. Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan etkinlikler; serbest zaman etkinlikleri, Türkçe dil etkinlikleri, oyun etkinlikleri, müzik etkinlikleri, fen doğa çalışmaları, okuma yazmaya hazırlık çalışmaları ve drama çalışmalarıdır. Sanat etkinlikleri ise serbest zaman etkinlikleri kapsamında ele alınmaktadır.

5.2.1. Serbest zaman etkinlikleri ve yaratıcılık

Serbest zaman etkinlikleri ilgi köşelerinde oyun ve sanat etkinliklerinden oluşmaktadır. Bu ilgi köşeleri evcilik, fen ve doğa, sanat, kitap, blok, kukla, eğitici oyuncak köşeleri ile amaçlar ve kazanımlar doğrultusunda düzenlenen geçici ilgi köşelerini içermektedir. Çocuklar köşelerde özgür bir şekilde isteklerine uygun zaman geçirirler. Bu köşelerde zaman zaman öğretmen tarafından değişiklikler yapılarak bu köşelerin çocukların ilgiyle oynayabileceği köşeler haline getirilmesi sağlanmalıdır. Öğretmen onların oyunlarına müdahale etmeden oyunlarını takip eder. Oynamayan öğrencilerin katılımını sağlamak amacıyla ya da her zaman aynı köşelerde oynayan çocukları farklı köşelerde oynamaya teşvik etmek amacıyla oyunlara katılabilir.

Serbest zaman içinde sanat etkinlikleri de yapılabilir. Bu etkinlikler; yoğurma maddeleri, kağıt çalışmaları, boya çalışmaları ve kolaj gibi çalışmalardan oluşur. Serbest zaman diliminde çocuklar yetişkin yönlendirmesi olmadan kendi ilgileri doğrultusunda oynayacakları köşeleri ve oyun arkadaşlarını kendileri seçerler. Serbest zaman etkinlikleri okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan program etkinliklerinin bir grubu olup çocuğun yaratıcılığını geliştirme, kendisini ifade etmesini sağlama, sorumluluk alma, karar verdiği bir işi tamamlama sabrını gösterme, paylaşma ve el becerilerinin geliştirilmesi açısından

önemlidir. Bu etkinliklerin en önemli özelliği, çocuklara ilgi duyabilecekleri çok sayıda seçeneğin sunulmasıdır. Çocuk seçimde serbest olmalıdır. Öğretmen öğrencilerin seçimlerinde rehber olmalı, asla karar veren olmamalıdır. Çocukların birlikte düşünüp, karar vermeleri ve ortak bir ürün oluşturmaları yaratıcılığı geliştirir, ayrıca grupla çalışabilme ve uyum sağlamada deneyim kazanmaları için oldukça faydalıdır (Oğuzkan ve diğ., 2001, s. 18).

Anaokullarında oyun odasının düzenlenmesindeki özellikler çocuğun gelişmesi ve özellikle yaratıcılığa yönelmesi açısından çok önemlidir. Çocuğun gelişmesi, çok sayıda yeni ve orijinal ürünler, yeni davranışlar ortaya koyabilmesi, zengin bir uyarıcı ortamın düzenlenmesine bağlıdır. Oyun odasının zengin araç, gereç ve materyalle donatılmış olması gerekir. Çocuklar ancak iyi düzenlenmiş bir uyarıcı ortamda ilgilerine ve ihtiyaçlarına göre çeşitli faaliyetlere yönelebilir, yaratıcı güçlerini kullanarak gelişebilirler (Oğuzkan ve diğ., 2001, s. 21).

Okul öncesi eğitimi çalışmaları içinde yaratıcı sanat etkinlikleri önemli yer tutmaktadır. Bu etkinliklerin planlanması ve uygulanması sırasında çocuktaki potansiyelin en üst düzeye çıkarılması amaçlanmalıdır. Bu doğrultuda öğretmenlerin etkinlikleri, çocukların bireysel özelliklerini dikkate alarak, grubun gelişim düzeyine uygun şekilde planlaması gerekir (Argun, 2004, s. 94).

İlhan ana sınıflarında uygulanan sanat etkinliklerinin bir bölümünü oluşturan resim etkinliğinin temel işlevlerini şu şekilde sıralamıştır (İlhan, 1999, s. 4):

- Yaratıcı düşünebilme,
- Düşündüğünü çeşitli yöntem ve tekniklerle, estetik bir bütünlük içinde görselleştirebilme,
- Ürün, olay ve olguları estetik, eleştirel bir yaklaşımla değerlendirebilme davranışları kazandırarak, bireylerin estetik kişiliklerini geliştirmedi.

Sanat etkinlikleri sırasında malzemelerin kullanımı öğrencilere gösterilmelidir. Zaman zaman malzemeler değiştirilmelidir ve çocukların rahatlıkla ulaşabilecekleri açık raflı dolaplarda bulundurulmalıdır. Kullanılacak malzemelerin çocuklara zarar vermeyecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Malzemelerin kullanıldıktan sonra yerine yerleştirilmesi gerekliliği çocuklara öğretilmelidir. Ayrıca etkinlikler sırasında kıyafetlerini boyamamaları için

alışmalarını engellemeyecek nitelikte önlükler kullanılabilir. Bu onların daha rahat çalışmalarına katkı sağlar. Etkinlik sonrasında çocuklarla yaptıkları çalışmalar hakkında konuşmak, onlara ve onların çalışmalarına değer verdiğimizin göstergesidir. Sohbet etmek aynı zamanda onları yeni çalışmalar yapmak konusunda destekler. Bu sohbet esnasında mutluluklarını, üzüntülerini, sorunlarını keşfetme olanağı yakalanabilir.

Küçük ocuklar için sanat, yoğurmak, sıkıştırmak, bastırmak, biçim vermek, karıştırmak, kesmek, hışırdatmak, hareket etmek, uğraşmak, boyamak ve bir şeyler yapmaktır. Ne olduğunun önemi yoktur. Bunların yapımı sırasında çocuklar büyük keyif alırlar. Boyama yaparken çocukların çok büyük bir ciddiye, konsantrasyon içinde olduklarını ayrıca zgr olduklarını görmemiz mümkündür. Tecrübeleri onlar için eğlencelidir. Bu sırada yaptıkları şeyin neye benzeyeceği ya da büyüklerin ne düşünecekleri onların umrunda değildir. nemli olan yaptıkları şeyden zevk almalarıdır (Jones, 1979, s. 129).

Brittain'e göre (Akt: Leeper ve diğ., s.381), sanat etkinlikleri çocukların kavramları anlamaları, düzenlemeleri ve kullanmaları için çok önemlidir. Çocukların yaptıklarını, gördüklerini, hissettiklerini, düşündüklerini ve konuştuklarını bu etkinliklerle ifade ederler. Sanat etkinlikleri çocuklara araştırma ve deney yapma, kendileri ve çevreleri hakkında düşündüklerini ve hissettiklerini ifade etme şansı tanır. Bu sayede çocukların hayal güçleri ve gözlem yapma yetenekleri gelişir, kendilerine ve diğer insanlara karşı olan duyarlılıkları artar. Çocuklar farklı malzeme kullandıkça malzeme seçme ve şekillendirme sorumluluğunu üstlenirler, zamanla o malzeme üzerindeki kontrolleri artar ve başarıları sonucunda olumlu bir benlik değeri kazanırlar.

Yaratıcılık, yaşanmış tecrübelerin yeni bir şey yaratmak için kullanılmasıdır. Çocuğun kendiliğinden ilk defa mavi ve sarı boyayı karıştırarak yeşil elde etmesi gibi. Ancak, sanat etkinlikleri zgr bir ortamda uygulandığı zaman çocuğun yaratıcı olmasının koşulları hazırlanmış olur. Ayrıca alışmalar sırasında ortaya çıkan problemler öğretmenin önerdiği çözüm yerine çocuklar tarafından çeşitli yollar denenerek çözümlenmelidir. Böylece, ocuğun bireyselliğine ve kişiliğine saygı gösterilerek uygulanan sanat etkinlikleri yaratıcı

düşünceyi geliştirdiği gibi çocuğun hayatını da zenginleştirecektir (Oğuzkan ve diğ., 2001, s. 85).

Sanat etkinliklerinde, çocuklar konu ile ilgili hayalde canlandırma veya zihinde fotoğraf oluşturma, yaratıcı olabilmenin bir koşuludur. Herhangi bir konuda tasarım yapabilme, çocukların sağlıklı düşünen, davranışlarının sonucunu görebilen yetişkinler olmasını sağlar. Ayrıca, problemlerin çözüm yollarını tahmin edebilme, bir çok hayal kırıklığını da önler. Çocuklar resim yaparken, yoğurma maddeleriyle çalışırken, yapıştırma yaparken konu, materyal ya da araç seçiminde çok sayıda karar verme durumları ile karşı karşıya gelirler. Böylece problemlere çeşitli çözümlerden hangisinin uygun olduğunu düşünme ve karar verebilme yetenekleri gelişir (Oğuzkan ve diğ., 2001, s. 87).

Sanat etkinlikleri, çocukların yeni fikirlerini ve hissettiklerini açıklamalarını sağladığı gibi, öğretmenin çocuğu, en iyi tanıma yollarından birisidir. Duygusal bakımdan baskı altında olan çocuklar için sanatın iyileştirici özelliği çok önceden kabul edilmiştir. Çocuk çizerek, boyayarak ya da yoğurma materyalleriyle etkinliklerde bulunarak bazı baskılarını da hafifletmektedir. Sanat etkinlikleri yoluyla çocuk başkalarıyla iletişim kurabilir, daha çok kendine güvenebilir ve yaratıcılığı da gelişebilir (Genç ve Senemoğlu, 2001, s. 11).

5.2.2. Dil etkinlikleri ve yaratıcılık

Okul öncesi eğitim programlarında çok önemli bir yeri olan etkinliklerden biri de dil etkinlikleridir. Bu etkinlikler, çocukların yeni kelimeler öğrenmesine, düzgün konuşmasına ve kendilerini sözle ifade etmesine yardım eder. Ayrıca çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine olumlu katkı sağlar. Kitaplara karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olur.

Çocuğun dil gelişimine yardımcı olan, duygu ve düşüncelerini rahat ifade etmesine olanak sağlayan, özgün hikaye, şiir, tekerleme üreterek yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini geliştirdikleri bir etkinliktir. Türkçe dil etkinliği, hikaye öncesi etkinlikler; hikaye anlatma, hikaye sonrası etkinlikler olarak üç bölümden oluşur. Hikaye öncesi etkinlikler; bilmece, tekerleme, şiir ve parmak oyunları hikaye öncesi sohbet şeklindedir. Bir gün içinde hikaye öncesinde bu etkinliklerden birkaçı seçilerek uygulanabilir.

Çocuklar, öğretmenler tarafından anlatılan hikayeleri severek dinlerler. Hikayelerin eğlendirici özellikler taşıması çocukların ilgilerini çekmede önemli rol oynar. Öğretmenin hikaye seçme, hikaye anlatma, hikaye teknikleri hazırlama ve bu teknikleri uygun şekilde kullanma konularında yeterli bilgiye sahip olması gerekir (Aral ve diğ., 2002, s. 116).

Öğretmen hikaye anlatırken, pazen tahta kartları ve figürleri, hikaye kartları, hikaye kitabı, televizyon şeridi, kukla, slayt, tepegöz, film, film şeridi gibi teknikleri kullanır. Öğretmen bu etkinliği yürütürken farklı tekniklerden yararlanmaya özen göstermelidir.

Çocuklar öğretmenlerinin anlattığı hikayeleri severek dinledikleri gibi, kendileri de hikayeler yaratabilirler. Öğretmen çocukların yaratıcı olmalarına imkanlar hazırlayabiliyorsa ve onları yönlendirebiliyorsa, bu çok önemli anadil etkinliği, zengin bir anlatım biçimine dönüşebilir ve çocukların yaratıcılığının gelişimine olumlu katkı sağlayabilir. Çocuklar, dramatik oyun sırasında nasıl kolayca bir başkasının kimliğine girebiliyor ve gerçek hayatta yapamadıklarını yapabiliyor ve bu yolla rahatlıyorsa, hikayeler yaratarak da hikayedeki kahramanların rolüne girerek aynı şeyleri yapabilirler.

Yaratıcılığı geliştirmek için hikaye tamamlama, hikayeye isim bulma, hikayeyi canlandırma, hikayenin belirli yerlerinde durarak “Acaba ne olmuş?”... “Kahramanın yerinde sen olsaydın ne yapardın?”...gibi sorular sorulabilir. Bu çalışmalar çocukları düşünmeye yönlendirir ve yaratıcılıklarının gelişimine katkıda bulunur. Hikayenin resimleri hikaye okunmadan yorumlanarak değişik fikirlerin ortaya çıkması sağlanabilir. Bir resim hakkında sözlü yorum yaptırılarak düşünme ve düşüncelerini ifade etme imkanları tanınarak yaratıcılığın bir yönü olan eleştirel düşünme, özgün fikirler ortaya koymaya çalışılır. Dil faaliyetlerinde neden sonuç ilişkileri kurdurulmaya çalışılarak öğrencilerin yaratıcı düşünceleri sağlanabilir.

Çocukların hikaye sonrası etkinliklerde, canlandıracakları karakterleri benimseyebilmeleri ve yaratıcılıklarının gelişimine olumlu katkı sağlamak için, müzik ve uyarıcı materyallerden (kostümler, başlıklar, maskeler, şapkalar, fularlar, kuklalar vb) yararlanılmalı ve olayın canlandırılacağı mekan, hareket kolaylığı sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Eğitim durumlarında hangi

materyallerin seçileceği, sınıf alanının nasıl kullanılacağı, rollerin nasıl dağıtılacağı, ne tür yönergelerle çocukların harekete geçirileceği ana hatlarıyla planlanmalıdır.

5.2.3. Oyun etkinlikleri ve yaratıcılık

Çocukluk döneminin temel amacı olan oyun, öğrenme, yaratma, deneyim kazanma, iletişim kurma ve yetişkinliğe hazırlanma aracıdır. Oyun, özgürce yapılan, haz ve mutluluk kaynağı olan, çocuğun tüm gelişim alanlarını uyaran, yetenekleri kadar duyuları ve duyguları geliştiren etkinliklerin tümüdür. Oyun sırasında çocuk pek çok şeyi kendi kendine deneyerek öğrenir, kendisinde gizilgüç olarak var olan yetenekleri geliştirir, birçok beceri kazanır, yetişkinin ve dış dünyanın baskısından kurtulur (Razon, 1985, s. 58).

Çocuk, dış dünyanın baskısından kurtulduğu bu oyun sürecinde kendini daha serbest ve özgür hisseder. Bu da yaratıcılığın gelişmesi için uygun bir ortamdır. Her şey oyun içindir ve gerçek olmaları için her şey mümkündür. Bu esnada gerçekleştirmeleri mümkün olamayan şeyleri gerçekleştirirler, ifade edemedikleri duygularını ifade etme fırsatı bulurlar, kaygılarından kurtulurlar.

Çocuk oyun aracılığıyla dış dünyayı tanımakta, oyunla deneyimler kazanmakta ve yaratıcı güçlerini oyunla ortaya koymaktadır. Oyun, insan yaşamının her döneminde rastlanan etkinliktir. Yaratıcı oyun ise çocukların daha önceden belirlenmiş metinlere ya da kurallara bağlı olmadan, gelişim düzeylerine uygun, değişik şartlarda, tek başlarına ya da gruplar halinde kendi koydukları kurallarla oynadıkları serbest oyundur. Birçok bilim adamı oyun oynayarak büyüyen çocukların, oynamadan yetişen çocuklardan, sosyal yönden daha aktif, yaratma güçlerinin daha fazla, konuşmalarının daha düzgün, kelime hazinelerinin daha zengin olduğunu vurgulamışlardır (Mangır ve Aral, 1992, s. 45).

İlk çağlardaki yaratıcı oyunlar daha sonraki düşüncelerin temelini oluşturur. Çocuk ana rahminden çıktığı andan itibaren bilgi arayan, meraklı, araştırmacı, yenilikçi ve karmaşıklıkları düzenleme arayışı içinde olan insanoğlu aynı zamanda yenilikleri kontrol altına aldığı ve olayların gidişine göre yeni olayları özümlediğinde de kendini rahat hisseder ve gülümserler. Çocuklar aynı oyunu defalarca oynayabilir. Oyunlarda kullandıkları oyuncaklar sayesinde,

kullanılan dil ve konu pekişir. Oyuncakların pahalı ya da karmaşık olması gerekmez, bir kağıt parçası bile onların kendilerini ifade etmeleri açısından birçok olanak sağlayabilir. Oyuncaklar çocuklar için çok önemli bir yere sahiptir. Kuklalar da yaratıcılığı geliştiren mükemmel oyuncaklardır. Kuklalar yardımıyla çocukları duygu, düşünce ya da sorunlarını, çatışmalarını rahatlıkla ifade etme olanağı bulur. Çocukların, akıcı konuşma becerisi geliştirmesine kuklalar yardımcı olur (Singer ve Singer, 1998, s. 36-41).

Hayatının ilk yıllarından itibaren bilinçli bir şekilde eğitilmesi gereken çocuk zamanının büyük bir bölümünü oyunla geçirir. Doğumu izleyen günlerde ortaya çıkan oyun ihtiyacı, çocuk büyüdükçe biçim değiştirerek sürüp gider. Oyun; öğrenme, yaratma, deneyim kazanma, iletişim kurma ve yetişkinliğe hazırlanma aracıdır. Oyun sırasında çocuk pek çok şeyi kendi kendine deneyerek öğrenir (Şimşek, 2004, s. 19).

Yaşamın ilk üç yılında çocuklar etraflarında gördükleri nesneleri anlamaya ve açıklamaya yönelik, nesneleri ve olayları belirlemelerini, karşılaştırmalarını ve sınıflamalarını sağlayan oyunlar oynarlar. İlk taklit oyunları ile birlikte bebeğin beslenme, oyuncak ördeğini yıkama, oyuncak ayısını yatağa yatırma, oyuncak telefon kullanma, yemek pişirir gibi yapma, günlük yaşamlarında karşılaştıkları durumlar sayesinde sınıflandırmayı, düzenlemeyi ve yaratıcılıklarını geliştirmeyi öğrenirler (Singer ve Singer, 1998, s. 93).

Çocuklar 2-3 yaşlarından sonra hayal gücüne dayanan oyunları oynamayı sever. Oyuncakları ile konuşur, yemek yedirir, canı sıkılınca oynamayı bırakır. Kız ve erkek çocukların oyun türleri de bu yaşlarda ayrılmaya başlar. Kız çocukları bebeklerine ninni söyler, kundaklar; erkek çocukları ise sopalardan yaptığı atlarla koşar, hırsız-polis, askerlik gibi hayallerini dolduran oyunları seçer. Özellikle taklide dayalı oyunlarda çevresinde gördüğü, ilgi duyduğu hareketleri uygulamak ister (Sel, 1985, s. 26). Bu oyunlarda onlar için hiçbir kısıtlama yoktur. Yapmak isteyip yapamadıklarını bu oyunlarda gerçekleştirme imkanı bulurlar.

Oyun, öğrencinin yaratıcılığını ve hayal gücünü destekler. Çünkü çocuklar için güvenli bir ortam sağlar. Araştırmalar oyun ve yaratıcılığın birbirleriyle yakından ilişkili olduğunu gösterir. Çünkü her ikisi de öğrencilerin sembolleri

kullanma becerisine dayanır. Jerome ve Dorothy Singer tarafından yapılan araştırmada farklı durumlar için alternatif yanıtları denemeyi, deneyi ve merakı ortaya çıkarmayı, içsel betimleme yapılmasının çocukların yeteneklerini geliştirdikleri konusunda birleşirler. Oyun alanında uygulanan bu yeterlilik çocukların yeni durumlara kolayca adapte olma yeteneklerini artırır. Yaratıcılık oyunun kökeninde bulunan problem çözmenin bir yönü olarak görülebilir. Oyun büyürken ve gelişirken çocukların gelişimsel sıraya uygun olarak büyüme ve gelişimlerine katkıda bulunur (Isenberg ve Jalongo, 2001, s. 68).

Çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarında oyun etkinlikleri sırasında kişiliğini ortaya koymayı, kendini anlamayı, doğru şekilde ifade etmeyi, oyun sırasında neler yapması gerektiğini, sorumluluk almayı, diğer insanlara saygılı olmayı öğrenir. Denemeleri ile yeni aşamalara ulaşır, mutlu olur. Başkalarıyla ilişkilerini yönetebilme becerisini kazanır. Grup içinde nasıl davranması gerektiğini öğrenir. Sağlıklı karar verme yeteneği gelişir. Kendi işini kendi yapması sonucu özgür hareket edebilme yeteneği geliştirir. Arkadaşları ile paylaşmayı, yardımlaşmayı, grup kurallarına uymayı öğrenir. Ayrıca girişimci olma, tehlikeyi göze alma ve problem çözme yeteneğinin gelişmesine yardımcı olan önemli bir unsurdur. Bunların yanı sıra, oyun sırasında çocuğun kendisine güveni gelişir, kendi kendine yeterli olabilme gibi nitelikler kazanır.

Çocuklar gerek yeni oyunlar geliştirirken gerek oyunda değişik şekillerde oynayarak düşünme sürecinde bulunur ve yeni şeyler ortaya koyarlar. Nesnelerle oyuncaklar yaratır, onlara roller yüklerler. Tüm bunlar yaratıcı düşünme yeteneklerinin gelişmesine katkıda bulunur. Oyun olarak algıladıkları için serbesttirler, düşüncenin önündeki engellerde yoktur.

5.2.4. Müzik etkinlikleri ve yaratıcılık

Çocuklar doğuştan müziğe duyarlıdır. Çevrelerinde duydukları ses ve ritme, önce bedenle sonra sesle tepki gösterirler. Özgür, güvenli ve anlayışlı bir ortamda, çocuk akıcı bir biçimde kendini müzikle, şarkıyla, dansla ifade edebilir.

Müzik etkinlikleri okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların severek uyguladıkları etkinliklerden birisidir. Okul öncesi eğitimde müziğin amacı, çocuğun duyduklarını, düşündüklerini, ritim, melodi ile serbestçe ifade

edebilmesini sağlamak ve çocukta ritim duygusunu ve müzik sevgisini geliştirmektir. Etkili ve çekici bir faaliyet olan müzik etkinliği, çocuğu iyiye ve güzele yönelterek estetik duygularını geliştirir. Bununla birlikte çocuğun yeteneklerini ortaya çıkarır, ses ve kulak eğitime yardımcı olur. Çocuğun ruhsal ve bedensel yorgunluğunu giderir (Aral ve diğ., 2001, s. 65-66).

Okul öncesi dönem çocuğunun müzik eğitimini iki boyutta ele alabiliriz: Birincisi müziği çocuğun eğitiminde araç olarak kullanma, ikinci boyut ise çocuğa temel müzik becerilerini kazandırma ve onun estetik duygularını geliştirmektir. Müziğin okul öncesi dönemde çocuğun kendini ifade etmesi için faydalı ve anlaşılır olması önemlidir (Mertoğlu, 1993, s. 251).

Sesi bir eğitim aracı olarak kullandığımızda çocuğa yaşamı algılama, yorumlama, yaratıcılık ve düşünme sistemini geliştirme ve eğitme konusunda yardımcı oluruz. Müzik, çocuğun ruhsal yapısında heyecanlı ve aşırı duygusallık ortamından daha sakin bir ortama yönelme bakımından ayrıca güvensizlik, saldırganlık, gerilim ve korku gibi davranışlarda güçlüklerin yenilmesi konusunda önemli bir etkidir. Kişilik gelişiminde bu eğitim, çocuğun davranışlarını etkiler, dikkati yoğunlaştırır, gözlem yeteneğini güçlendirir (Ürfioğlu, 1985, s. 83).

5.2.5. Fen-doğa etkinlikleri ve yaratıcılık

Çocuk doğumdan itibaren çevresindeki pek çok şeyi merak eder ve anlamaya çalışır. Zamanla çevresindekilerle ilgili sorular sorar, çıkarımlarda bulunur. Fakat bunlar büyükler tarafından anlamsız bulunur. Bu da çocukların soru sorma, çıkarımlarda bulunmalarını köreltir. Yaratıcı düşüncelerini geri plana itmelerine sebep olur. Eğitim-öğretim sistemindeki derslerin çoğu öğrencilerin yeni fikirler ortaya koymasını, soru sormasını engellemektedir. Çocukların düşüncelerini ifade etmesi son derece önemlidir. Oysa, fen etkinliklerinin amaçlarından birisi çocuklara çevresindeki olup bitenler hakkında “neden?”, “nasıl?” gibi sorular sordurabilmektir. Bu sorularla çocuklar neden-sonuç ilişkisi kurarak yaratıcı düşünme faaliyetinde bulunurlar.

Araştıran, soran, sorgulayan, bir şeyleri olduğu gibi kabul etmeyen, sadece bakan değil, baktığını görebilen, üretken bireylerin yetiştirilmesinde fen-doğa çalışmalarının önemi büyüktür. Okul öncesi eğitim programlarında önemli bir

yere sahip olan fen doğa çalışmaları, çocukların gözlem yapmalarına, keşfetmelerine, problem çözme yeteneği kazanmalarına ortam hazırlar. Bunlar fen ve doğa köşesi etkinlikleri, bitki yetiştirme, hayvan besleme, koleksiyon, albüm hazırlama, deney yapma ve inceleme gezileridir.

Okul öncesi dönemde fen eğitimi ile çocukların deney ve bilgi yapısını birleştirmesi sağlanırken aynı zamanda kavram geliştirmesi sağlanır. Çevrelerindeki olayları incelemek için teşvik edilir. Dünyalarını araştırırken çocuksu bir yolla fen'in temelleriyle tanışır. Fen doğa çalışmaları sırasında sorularının cevaplarını öğretmenlerinden değil, kendi başlarına keşfederek öğrenirler. Örneğin; küp şekerlerin suyu çekerek emdiğini deneyerek öğrenen çocuk, kendi yaşamındaki olaylara da bunu aktaracaktır.

Fen doğa etkinlikleri sayesinde çocuklar hayatı, dünyayı, bilimi, araştırmayı, sorgulamayı, yorumlamayı öğrenirler. Bu etkinlik sırasında çocuk içinde yaşadığı dünyanın farkına varır. Onların eğitim hayatına zenginlik katar, başarılarını artırır, öğretmenleri, anne ve babalarıyla paylaşacakları mutlulukları çoğaltır.

Yaparak, yaşayarak öğrenme; derin izli, uzun süre kalıcıdır. Genelleme olanağı sağlar, yaratıcılığı teşvik eder, problem çözme yeteneğini geliştirir. Bu nedenle okul öncesi fen programlarında bunlar göz önüne alınarak hazırlanmalıdır (Şahin, 2000, s. 3).

Öğretmen, fen doğa çalışmaları sırasında çocukları araştırmak istedikleri sorun ya da konunun bilincine vardırılmalıdır. Öğretmen, araştırılacak durumu ya da sorunu ortaya koyarken, kendi düşünce kalıplarını çocuklara aşılaktan kaçınmalı, yalnız sorunu belirtmelidir. Öğretmen, çocukları konu hakkında bilgilendirildikten sonra deneyi ve incelemeyi, okul öncesi çocukların uygulayabilecekleri bir biçimde, basit ve yalın olarak düzenlemektir. Öğretmen, çocukların inceleme, araştırma ya da deneye ilişkin anlatım, açıklama ve yorumlamalarında onlara özgürlük tanınmalıdır. Onlara sorular sorarak, konuyla ilgili hazır bulunuşluk düzeyleri, ilgi ve merakları güdülenmeli, çocuğun anlayamadığı durumlar somutlaştırılmalıdır (Argun, 2004, s. 124).

Çağımız bilgi çağıdır. Dünyanın bir ucunda olup biten, öteki ucuna ulaşabilmektedir. Günümüzde insanların tek kaygıları ise yeniliklere hızla ayak

uydurabilmektir. İlerici ve çağdaş gelişimleri içeren, eğitim ortamları içinde büyüyen çocuklar ufku geniş, çağını yakalayabilecek kapasitede yetişkinler olarak karşımıza çıkarlar. Geleceğin sağlıklı nesillerini yetiştirmek, bu bakış açısı ile belirlenmiş, fen ve doğa etkinlikleri ve bu etkinlikler için hazırlanmış araç gereçlerin amacına uygun olarak kullanılması ile sağlanabilir (Sert, 2005, s. 121).

Gelişimin çok hızlı olduğu ve öğrenmelerin büyük bir bölümünün olduğu 0-6 yaş arasını kapsayan okul öncesi dönemde fen çalışmalarının, çocukların çok yönlü gelişimine olan katkılarından (bilişsel, duygusal, dil, özbakım, psikomotor ve yaratıcılık) dolayı özel bir yeri vardır. Fen çalışmaları, küçük yaşlardan itibaren çocukların çok yönlü düşünebilmelerine, problem çözme becerileri kazanmalarına, merak duygularını ve yaratıcılıklarını geliştirmelerine, yaparak ve yaşayarak tüm duyuları ile öğrenerek dünyayı keşfetmelerine olanak sağlar (Akgül, 2007, s. 6). Öğretmen, fen çalışmalarını bu yönde planlayıp uygularsa bu çalışmalar amacına ulaşır.

Fen-doğa etkinlikleriyle çocukların çevrelerindeki olaylara duyarlı olmaları, olup bitenler hakkında fikir yürütmeleri, gözlem yapma alışkanlığı ve bu gözlemlerini eleştirerek yeni fikirler oluşturmaları amaçlanır. Kısaca bilimsel yöntemin temelleri atılmaya çalışılır. Yaratıcı bireylerin özelliklerinden olan duyarlı olma, araştırma ve inceleme alışkanlığı fen-doğa etkinlikleri ile kazandırılabilir.

5.2.6. Drama ve yaratıcılık

San (2002)'e göre drama; doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı bir olayı, bir fikri, kimi zaman bir soyut kavramı ya da bir davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği oyunsu süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılmasıdır.

Her oyun, çocuk için aslında doğal bir dramadır. Kız çocuğun evcilik oyunlarındaki çeşitli davranışları, örneğin yastığı gerçek bir bebekmiş gibi kucaklayıp ona ninniler söylemesi, mama yedirmeye çalışması, onunla konuşması birer roldür. Drama, çocuğun kendi gerçeğinin oyunudur (Şimşek, 2004, s. 19).

Drama kişinin kendisini ve başkalarını tanımasına olanak sağlar, kişilik gelişimini destekler, kendi yaşantılarından yola çıkarak problem durumlarını çözümlemesine yardımcı olur. Drama her çocukta var olan yaratıcı güçleri, fantezileri serbest hale getirir ve açığa çıkartır, onu geliştirir.

Bütün çocuklar için drama, kesin olan fikirlerle, zor olan kavramları oyun esnasında anlamak için ve diğerlerinin hissettiklerini, düşüncelerini ve söylemek istediklerini paylaşmak için güçlü bir araçtır (Isenberg ve Jalongo, 2001, s. 208).

Drama sürecinde, oyunlarla hayal gücünü geliştirme, kendi iç dünyasına bakabilme cesaretini bulma, kendini anlatmaya çabalayan birini anlamaya çalışma uğraşısı, yaşamla barışık olma, insanı insana doğrudan yakınlaştırma, değer yargılarını ve inançlarını yeni baştan düzenleme vb. yaşamsal buluşma noktaları kendiliğinden yer alır. Düşünerek yol almak, bütün benliğiyle katılımcı olmak. Olağan dışı olanı korkusuzca denemek, ne olursa olsun sonucu göze almak, çevreyi benimsemeye hazır olmak, merakla sürüklenmek yaratıcılığı geliştiren temel davranışlar arasında ise, bu davranışların tümü yaratıcı drama süreçlerinde işe koşulur. Yaratıcı drama, yaratıcı olduğunu görmekten keyif almaktır, ekip ruhunun ne anlama geldiğini öğrenmektir, geliştiğini ve eğlenerek öğrendiğini hissettiğin bir yol bulmaktır, korkmadan soru sormak ve korkmadan yanıtları duymaktır (Üstündağ, 2002, s. 94-95).

Çocuk, gerçekten bir enerji küpüdür. Bir araştırmaya göre, bir çocuğun, bir günde harcadığı enerji, bir lokomotifin, vagonlarını çekme gücüne eşittir. Bu enerjinin çocukta saklı kalması mümkün değildir. Mutlaka ortaya çıkacaktır. Bize düşen, çocukta var olan ve her an ortaya çıkabilecek olan bu enerjiyi harcayabilecek uygun yöntemler bulmaktır. İşte drama, çocuktaki bu saklı enerjiyi serbest bırakır ve insanın kendini tanımasını, duyularını, duygularını fark etmesini; canının yandığını, haz duyabildiğini öğrenmesini sağlar. Bu yolla çocuğun davranışlarını da eğitir (Şimşek, 2004, s. 20).

Drama etkinliklerinde, bireylerin gruba katılmaları, etkinliklere dikkatlerini yoğunlaştırmaları, ilgi göstermeleri, gerekli hareketleri yapabilmeleri için istekli olmaları önemlidir. Dramada sağlıklı sonuçlar alabilmek için grubun sayısı belirlenmeli, grubun özellikleri dikkate alınmalı, sayı ve nitelikler iyi tespit

edilmeli, oyuna katılanların görüşlerine de yer verilmelidir. Çocuklar katılacakları etkinliklerde de rollerini kendileri seçmelidir.

Dramanın, çocukların duygu ve düşüncelerini hareketleri ile dışa vurmalarını sağladığından, rahatlatıcı etkisi vardır. Drama etkinliklerinden özellikle yaratıcı hareket ve danslar, duyguların bedensel yoldan ifade edilmesine olanak sağladığı için bu konuda ayrıca önem taşımaktadır. Bu etkinlikler sırasında çocuklar zihinlerinde canlandırdıklarını diledikleri gibi hareket veya dansla anlatırlar. Bu arada müziğin ritmini de dikkate alarak hareketlerini ritme uydurmaya, hareketlerinin daha estetik olması için vücut organlarının birbiriyle uyumuna çalışırlar. Ancak bunlar uygun bir eğitim ortamında doğal olarak kendiliğinden gelişir (Akbaba ve diğ., 2003, s. 26).

Çocuk dramatik etkinlikler sırasında kendi yarattığı cümleleri içten gelen hareketlerle birleştirerek yaratıcılığını sergiler. Drama çalışmalarına katılan çocuklar durumları, olayları, ilişkileri keşfederek öğrenmektedirler. Gerçek dünyadaki bilgileri ve deneyimleri kullanarak hayali bir dünya yaratmaktadırlar. Tasarladıkları durumları, rolleri tanımlarken olayları ve ilişkileri incelemeyi öğrenmektedirler. Aynı zamanda özgün ve yeni ürünler yaratabilirler (Gürsoy, 2004, s. 29).

Drama faaliyetinde öğrencilere ya oynayacakları roller verilir ya da kendileri bu rolleri seçerler. Nasıl oynayacakları, neler söyleyeceklerine kendileri karar verirler. Diğer rollerdeki öğrencilerin verdikleri cevaplara, söylediklerine ve yaptıklarına karşılık ne söyleyeceklerine ve ne yapacaklarına o anda cevap bulmak zorundadırlar. Bu onların yaratıcı düşünme etkinliğinde bulunmalarını sağlar. Yaratıcı drama adından da anlaşıldığı gibi yeni özgün ürünlerin sergilendiği bir süreçtir. Öğrenmede yaparak yaşayarak öğrenilir düşüncesine göre yaratıcılıkta en iyi yaratıcı dramayla öğrenilir.

5.3. Yaratıcılık Eğitiminde Okul Öncesi Öğretmeninin Özellikleri

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanıp uygulanmasında, eğitimin başarıya ulaşmasında öğretmenin rolü büyüktür. Okul yaşantısındaki eğitim durumlarında öğrenciye örnek olur, yol gösterir. Eğitimi doğrudan etkileyen kişi öğretmendir.

Çocuktaki yaratıcılığın gelişmesinde öğretmenin eğitim düzeyi ve kişiliği çok önemlidir. Çocuğun günlük yaşamının büyük bir kısmını birlikte geçirdiği ve eğitiminden sorumlu kişi olan öğretmen, eğitici olarak iyi yetişmiş ve gerekli davranışları kazanmış olmalıdır. Kendi alanında gereken rehberliği yapabilmelidir (Oğuzkan ve diğ., 2001, s. 8).

Okul öncesi eğitim kurumunda öğretmen; değişikliğe ve yeniliklere açık olmalı, kendini yenileyebilmelidir. Kendini yenileyebilen öğretmen, öğrencilerini de yeniliklere açık bireyler olarak yetiştirebilir. Kendini yenileyemeyen bir öğretmenin öğrencilerinden yenilikler yapması ve yaratıcı olmalarını beklemesi mümkün görünmemektedir.

Sabırlı ve çocukları tanımaya yönelik olmalıdır. Çocukla konuşmalarında olumlu ifadeler kullanmalı, onun en iyi yapabileceği tanıdığı konulara öncelik vermeli, çocukta başarı duygusunu destekleyici ve yeni konuları öğrenme isteğini arttırıcı ödüllendirmelerde bulunmalıdır (Turla, 2004, s. 29).

Yaratıcı bir öğretmen çocuklar arasında kendiliğinden öğrenmeyi desteklemelidir. Arkadaşlarının yaptıklarıyla kıyaslamalar yapmamalı ve demokratik davranmalı, bireysel başarıyı ön planda tutmalı, öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirebilmeleri konusunda onları teşvik etmelidir.

Öğretmen, öncelikle kendi yaratıcılığını geliştirmelidir. Çocukların yaratıcılık ve estetik özelliklerinin gelişimine yardım edebilmek için, çok değişik fikirleri kabul eden, değişik buluşları özendiren ve çevresindeki güzellikleri görüp takdir edebilen bir kişiliğe sahip olmalıdır. Yaratıcı ve estetik özellikleriyle çocuklara olumlu model olmalıdır (Genç ve Senemoğlu, 2001, s. 16).

Yaratıcı öğretmen, çocuğa başkalarının duygularını anlaması, bütün içsel uyarıların farkına varması, akademik problemleri olduğu kadar sosyal ve kişisel problemleri de hissetmesi, toplum değerlerini anlaması, kısaca çok daha fazla duyarlı olabilmesi için yardımcı olmalıdır.

Çocuğun başarısızlıklar ve hayal kırıklığı ile başa çıkması konusunda ona destek olmalıdır (Argun, 2004, s. 56-57). Çocuklara soru sorma fırsatı vererek onların sorulara birlikte çok yönlü cevaplar aramalarını sağlamalı, yeni ve orijinal çözümler bulabilmeleri yönünde desteklemeli, sorulara verilen cevaplarla ona değer verildiği gösterilmelidir. Ayrıca çocukların sorduğu sorulara verilen

cevaplar ona yol gösterici nitelikte olmalıdır. Bunun yanı sıra yetişkinler, çocuklara onların yaratıcılığını geliştirecek sorular yöneltmelidir.

Her yaratıcı eylem sorularla başlar. Fakat bunlar işlerliği ve anlamı olan açık uçlu sorular olmalı, daha önceden cevapları bilinmemeli, ezberden cevap verilecek ya da cevabı “evet” ya da “hayır” olan sorular mümkün olduğunca az sorulmalıdır. Alınan cevaplar karşısında öğretmen öğrenciye değer verdiğini, onların görüşlerine saygı duyduğunu ifade etmelidir.

Zaten, öğretmenlerin kendi düşüncelerine saygı gösterildiğini hisseden çocuklarda, memnuniyet ifadesi ve mutluluk, arkadaşları tarafından onaylanma, heyecanla çalışmalarına devam etme, öğrenmeye ve etkinliklere katılmada artış, yaratıcı düşüncelerin yaygınlaşması ve kendini daha rahat ifade edebilme becerisi gibi olumlu gelişmeler kaydedilmektedir (Sungur, 1997, s. 49).

Öğretmen, yaratıcılık ve karar verme becerisinin geliştirilmesi açısından etkinliklerin, çocuklar tarafından başlatılmasını sağlamalı, değişik materyalleri uygun bir biçimde sunmalı, yeni mekan ve materyali çocuklara özellikleri, kullanılış şekilleri ile tanıtmalı, kullanılan araç-gereçlerin toplanması, bakımı ve kullandıktan sonra kaldırılması gerektiğini ve kullanılan malzemelerin paylaşılmasını öğretmelidir.

Yaratıcılık için uzun süreye ihtiyaç vardır, bu nedenle öğretmen etkinlikler için yeterli süre vermeli, etkinlikler sırasında kesinti yapmamalıdır. Öğretmen, çocukların yaş özelliklerini, önceki deneyimlerini, çocuk sayısını, çocukların ilgilerini dikkate alarak eğitim ortamını düzenlemeli, çocukların yaratıcılığını geliştirecek etkinliklere sık sık yer vermelidir.

Yaratıcılığın gelişiminde öğretmenin ne kadar önemli olduğunu aşağıda bulunan öykü en güzel şekilde ifade etmektedir (Çoluk-Çocuk Dergisi, 2004, s.22):

Bir Küçük Oğlancık Varmış

Bir küçük oğlancık bir gün okula başlamış. Pek mi pek akıllıymış. Okulu da pek büyükmüş. Ama akıllı çocuk sınıfına dışarıdan kestirme bir yol bulmuş. Buna çok sevinmiş. Artık okul ona kocaman görünmüyormuş.

Bir zaman sonra bir sabah Öğretmen demiş ki:
“Bugün resim yapacağız”.

“Ne güzel” demiş çocuk. Resim yapmasını da çok severmiş. Her türlüünü de yaparmış: Aslanlar, kaplanlar, tavuklar, inekler, trenler, gemiler. Mum boyalarını çıkarmış ve çizmeye başlamış. Ama öğretmen;

“Durun” demiş. “Henüz başlamayın!” ve herkes hazır olana kadar beklemiş. “Şimdi” demiş öğretmen, “Çiçek çizmesini öğreneceğiz”.

“İyi” demiş çocuk. Çiçek çizmeyi çok severmiş. Ve pek güzellerini yapmaya başlamış. Pembe, mavi, portakal mum boyalarıyla Ama öğretmen “Durun” demiş. “Size nasıl yapılacağını göstereceğim”. Yeşil saplı kırmızı bir çiçek çizmiş.

“İşte” demiş öğretmen.

“Şimdi başlayabilirsiniz”.

Küçük çocuk bir öğretmenin resmine bakmış. Bir de kendininkine. Kendininkini daha bir sevmiş ama söyleyememiş. Kâğıdını çevirip öğretmenininki gibi Yeşil saplı kırmızı bir çiçek çizmiş. Bir başka gün Küçük çocuk dışarıdan sınıfa açılan kapıyı tam bir başına açmayı becerdiğinde şöyle demiş öğretmen:

“Bugün çamurdan bir şey yapacağız”.

“Ne iyi” demiş çocuk. Çamurla oynamayı çok severmiş. Her şeyi yapabirmiş onunla: yılanlar, kardan adamlar, filler, fareler, arabalar, kamyonlar. Başlamış çamuru yoğurup sıkıştırmaya. Ama öğretmen demiş: “Durun! Daha başlamayın!” ve beklemiş hazır olmasını herkesin.

“Şimdi” demiş öğretmen. “Bir çanak yapacağız”.

“Güzel” demiş çocuk. Çanak yapmasını severmiş. Ve başlamış yapmaya boy boy, şekil şekil çanakları. Ama öğretmen “Durun” demiş:

“Size nasıl yapılacağını göstereceğim”. Ve de göstermiş herkese bir büyük çanağın nasıl yapılacağını.

“İşte” demiş öğretmen

“Artık başlayabilirsiniz”.

Küçük çocuk bir öğretmenin çanağına bakmış, bir de kendininkine. Kendininkini daha bir sevmiş ama bunu söyleyememiş. Topağını yuvarlayıp yeniden yapmış öğretmenininki gibi derin bir çanak. Ve çok geçmeden küçük çocuk öğrenmiş beklemeyi, izlemeyi ve her şeyi öğretmen gibi yapmayı. Ve çok geçmeden başlamış kendiliğinden hiç bir şey yapmamaya. Ama birdenbire taşınıvermişler başka bir eve, başka bir şehirde, Ve çocuk gitmiş başka bir okula. Bu okul daha büyükmüş öbüründen. Kestirme yolu da yokmuş dışarıdan. Büyük basamakları çıkmak ve uzun koridorlardan geçmek gerekiyormuş sınıfa kadar. Ve daha ilk gün demiş ki öğretmen:

“Şimdi resim yapacağız”.

“Güzel” demiş çocuk. Ve beklemiş öğretmenin ne yapacağını söylemesini. Ancak öğretmen bir şey söylemeden başlamış dolaşmaya. Küçük çocuğa gelince durmuş.

“Resim yapmak istemiyor musun?”

“İstiyorum” demiş çocuk.

“Ne yapacağız?”

“Ne istersen” demiş öğretmen

“İstedğim renk mi?” diye sormuş çocuk.

“İstedğin renk” demiş öğretmen.

“Herkes aynı resmi yaparsa ve aynı renkleri kullanırsa kimin neyi yaptığını ve neyin ne olduğunu nasıl anlarım ben?”

“Bilmem”, demiş çocuk. Ve başlamış çizmeye. Yeşil saplı kırmızı bir çiçeği.

Helen Buckley (Çeviren: Jale Onur)

Bu örnekten de anlaşıldığı gibi öğretmen çocukta var olan yaratıcılık yeteneğini köreltmemeli, onun bu yeteneğini geliştirici etkinlik ve faaliyetlere yer vermelidir. Soru sorma ses tonundan duruşuna kadar her yönüyle öğrenciyi etkileyen öğretmen, öğrencinin düşünce ufğunun önünde engel olmamalı, öğrenciyi kabul eden, ona önem veren, destekleyen ve yol gösteren olmalıdır. Öğrencilerine problem durumları sunmalı, demokratik ortam hazırlamalı, öğrencileri düşünmeye sev etmeli, zaman zaman beyin fırtınaları ile öğrenci düşüncelerine önem verdiğini hissettirmelidir.

5.4. Yaratıcılık Eğitiminde Ortam

Program uygulamalarının başarısında sınıf atmosferi önemli rol oynar. Öğretmen ve öğrenciler arasında ve öğrencilerin kendileri arasındaki ilişkiler sınıf hayatının kalitesini yansıtır. Olumlu ve destekleyici sınıf atmosferi programların uygulanmasını kolaylaştırır ve başarıyı artırır (Karakaya, 2004, s. 194).

Programın uygulanmasında ve bu uygulamalarla çocukta yaratıcılığın gelişmesinde zengin ve çeşitli deneyimlerin yanı sıra yetişkinlerin rehberliği önemlidir. Çocuğa sağlanan uyarıcı ortam ve yönlendirmeye çocuk her geçen gün daha yeni ve değişik ürünleri keşfetme isteği duyar. Aile ve okulda esnek, hoşgörölü bir ortamın oluşturulması yaratıcılığı olumlu yönde etkiler.

Kişilerin yaşantılarında çeşitlilik varsa, yaratıcılıklarının gelişimi olumlu yönde etkilenir. Farklı ortamlarda bulunmak, farklı deneyimler yaşamak, bilimin, sanatın ya da yaşamın farklı kesitlerinde birikim sahibi olmak, bakış açısını genişletir, esnekliği artırır ve yeni kişilere yeni seçenekler sunar. Kişilerin esnekliklerini genişletmeleri, yaratıcılığın gelişiminde önemlidir (Akyol, 2004, s. 26).

Sosyal çevrenin olduğu kadar fiziksel çevrenin de yaratıcılık üzerinde etkisi vardır. Fiziksel çevrenin etkileri bazen çok açık biçimde görülür. Aşırı olan gürültü, ışık, soğuk ve sıcak, çocuğun bir şey üzerine odaklanmasını engeller.

Çocuğun bulunduğu ortamdaki çevre çok fazla düzenli olmamalı ve çocuğa düzeni koruması için baskı yapılmamalıdır. Çünkü çocuklar baskı altında kalmazlarsa yaratıcı özelliklerini kullanarak daha üretken olabilirler. Daha esnek ve şekil değiştirebilen bir ortam çocuğun yaratıcılığını kullanabilmesine olanak tanır. Çocuğun hayal gücüyle yarattığı fantazilere müdahale edilmemelidir. Olumsuz yapılan yorumlar çocukların yaratıcılığını engeller ve çocuklar, düşünmekten ve hayal kurmaktan vazgeçmelerine sebep olabilir.

Okul öncesi eğitim ortamı, çocukların keşfedebilecekleri, dönüştürebilecekleri, karıştırabilecekleri çok çeşitli materyallerle donatılmalıdır. Ortam, sıcak ve yumuşak renklerle düzenlenmeli ve malzemeler çocuğun ilgisini çekecek şekilde seçilmelidir.

Kullanılan malzemeler çocukların ilgisini ve hayal gücünü canlı tutabilecek nitelikte olmalıdır. Malzemeler dekor değil çocukların rahatlıkla kullanmalarına uygun olmalı, çocuğa seçim yapma olanakları sunulmalıdır. Sınıflar çocukların kendilerini rahatlıkla ifade edebilecek şekilde estetik olarak düzenlenmelidir.

Çocukların bir günlük etkinlik sırasında tüm köşelerden ve sanat etkinliklerinden yararlanmalarını sağlayacak bir düzenleme yapılmalıdır. Oyun oynayabileceği boş bir alan, bahçe, oda ya da koridor çocukların birçok yeteneklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Çevresi iyi korunmuş, iyi seçilmiş ve yerleştirilmiş oyun materyalleri ile donatılmış bir bahçede doğa ile tanışan çocuk, orada karşılaştığı güçlüklerle başa çıkmayı da öğrenir.

Bahçe araç gereçlerinin de yaratıcılığı desteklediği akıldan çıkartılmayarak mutlaka okul öncesi eğitim kurumlarında çocuğa uygun tek başına veya grup halinde oyunlar planlayıp yürütebileceği, araç gereçlerin bulunduğu bir bahçe planlanmalıdır (Turla, 2004, s. 27-28). Mümkünse bahçeye bir kum havuzu yapılmalı orada çocuklar özgürce oynayabilmelidir. Ayrıca bahçede çocukların arar verebilecek onların özgürlüklerini sınırlayacak materyallerin bulunmamasına özen gösterilmelidir.

Çocukların oyun oynamalarına izin veren, onları teşvik eden birilerine ihtiyaçları olduğu kadar, bu oyunu oynayacak yer ve zamana da ihtiyaçları vardır. Geniş bir alan çocukların yaratıcılığının gelişiminde oldukça önemli bir yere

sahiptir. Ayrıca oyun sırasında yetişkinler çocukların oyunlarına müdahale etmemeli, onları teşvik etmelidirler (Singer ve Singer, 1998, s. 27-36).

Yetişkinlerin, çocukların oyunlarına müdahale etmeleri, onların oyunları hakkında sık sık ve olumsuz yorum yapmaları onların yaratıcılığını olumsuz yönde etkiler ve olumsuz benlik gelişimine, kendine güvensiz bireyler olmalarına sebep olur. Oyun etkinliklerinin başka amaçlar için bölünmesi de yaratıcılığın gelişiminde olumsuz etki yapar. Yetişkinler çocuklara oyun sırasında yeterli süreyi tanımalı, oyunlarına müdahale etmekten kaçınmalıdırlar.

Kısaca öğrencilerin kendilerini rahat hissettikleri, fiziksel olarak uygun ortam ve uyaranların bol olduğu, öğrencilerin kullanabildikleri araç-gereçlerin yer aldığı ortamlar yaratıcılık için önemlidir. Öğrenciler bu fiziksel ortamda baskı altında olmadan hareket etmelerinin sağlandığı, diyalog sağlandığı manevi ortam da öğrenciler için önemlidir.

5.5. Okul Öncesi Eğitim Programı ve Yaratıcılık

Eğitim programı, herhangi düzeydeki bir eğitim kuruluşunun, Türk Milli Eğitiminin amaçlarını, o kuruluşun eğitim amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için düzenlenmiş öğretim programları, ders içi ve ders dışı etkinlikleri olarak belirli gün ve haftaların kutlanması öğretim yaşantılarının düzenlenmesinde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler; amaçların gerçekleşme derecesini belirlemek için yapılan değerlendirme çalışmalarının tümü eğitim programı kapsamında ele alınmaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999, s. 189).

Program geliştirmeyi "eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü" olarak tanımlamak uygun görülmektedir. Burada bir eğitim programının dört temel ögesi olduğu vurgulanmaktadır. Bu öğeler, hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ile değerlendirmedir. Hedef kavramı içinde öğrenene kazandırılacak istendik davranışlar yer almaktadır. İçerik ögesi ile eğitim programında hedeflere uygun düşecek konular düşünülmektedir. Öğrenme-öğretme sürecinde ise hedeflere ulaşmak için hangi öğrenme-öğretme stratejileri, yöntemleri ve tekniklerin seçileceği belirtilmektedir. Ölçme- değerlendirme ögesinde, hedef davranışların

ayrı ayrı test edilip, istendik davranışların ne kadarının kazandırıldığı ve eğitimin kalite kontrolü vurgulanmaktadır (Demirel, 2005, s. 5).

Eğitim programları, öğretim programlarını da kapsar. Yani okul içi ve okul dışında yapılması gereken, öğrencide oluşması gereken davranış değişiklikleri, öğretmenin rolü, öğrenme-öğretme faaliyetleri, öğrenciye verilen rol ve eğitimde benimsenen yaklaşım, eğitim ortamlarının niteliği, kullanılacak araç-gereçler gibi unsurların hepsi eğitim programlarının kapsamı içindedir.

Eğitim programları, yaratıcılığı desteklemek için ortamların öğrencinin yaratıcılığını geliştirecek şekilde düzenlenmesi, yaratıcılığı geliştirici öğrenme stratejileri, yöntem ve tekniklerinin kullanılması ve yaratıcılığı destekleyici materyallere yer vermesi gibi konularda öğretmene yol gösterici olmalıdır. Eğitime yön veren temel etken olduğu göz önüne alınarak, yaratıcılık konusunda da öğrencilerin gelişmesinde temel basamağın ve etkili aracın eğitim programları olduğu anlaşılmalı ve programların düşünmeyi, yeni fikirler üretmeyi destekleyici olmasına özen gösterilmelidir.

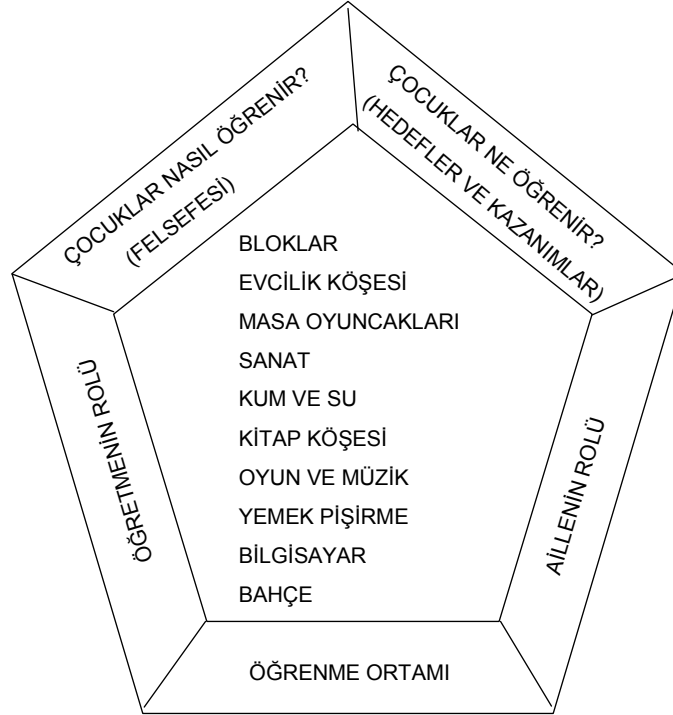
Okul öncesi eğitim programı, 0-72 aylık çocukların kurumlarda okul öncesi eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere, belirlenen hedefler doğrultusunda kazanılması beklenen davranışlara uygun, planlı ve sistemli eğitim yaşantıları düzenleyerek, sonuçları hedeflere ne ölçüde ulaştığını gösteren değerlendirmeyi de içine alan çalışmalar bütünüdür (Aral ve diğ., 2002, s. 60).

Okul öncesi eğitim programları, o ülkedeki yaygın eğitim görüşüne ve buna bağlı olarak okul öncesi eğitimle gerçekleştirilmesi düşünülen amaçlara göre şekillenir. Bugünün en etkili okul öncesi eğitim programlarının, çocuğun başlattığı etkinliklere daha fazla yer veren programlar olduğu kabul edilmektedir. Böyle bir programda çocuğun gelişmesini bir bütün halinde sağlayacak destekleyici bir çevre ve yetişkinler vardır. Burada öğretmenin rolü destekleyici ve iyileştiricidir. Öğretmen, düşünce ve duygularını karşılıklı bir etkileşim süreciyle ifade ederek, çocuğun keşfetmesi ve denemesi için ona destek olur (Oktay, 2004, s. 198).

Peki yaratıcı okul öncesi programı nedir? Bu soruya çok farklı yanıtlar verilmektedir. Bazıları programı, çocukların yaratıcılığının geliştirilmesine yönelik olarak ne yapılacağı, ne zaman ve nasıl öğretileceği konusunda

yararlanılacak bir etkinlik kitabı şeklinde algılarken, bazıları daha çok programı, öğretmenlerin çocukların ilgi alanlarını temel alarak, çocukların ne yaptıklarını, ne ile ilgilendiklerini ve her gün ne yaptıklarını ve çocukların yaptıkları etkinlikleri nasıl yapılandırması gerektiği gibi tüm her şeyi içine alan çok geniş bir kavram olarak düşünürler (Dodge ve Colker, 1999, s. 1).

Aşağıda yaratıcı bir okul öncesi eğitim programı taslağı bulunmaktadır.

Şekil 6.1.
Yaratıcı Bir Okul Öncesi Eğitim Programı Taslağı
(Dodge ve Colker(1999)'in 'The Creative Curriculum For Early
Childhood' isimli kitabından uyarlanmıştır.)

İyi ve etkili bir okul öncesi programında, çocuklarla çocuklar, öğretmenlerle çocuklar, öğretmenlerle anne babalar birbirleriyle sosyal, duygusal ve bilişsel gelişmeyi sağlayıcı bir etkileşim içinde bulunmalıdır. Herhangi bir okul öncesi eğitim kurumu daha kuruluş aşamasında ülkedeki eğitimin genel amaçları çerçevesinde özel amaçlarını da belirlemek için, öğrenci grubunun özel ihtiyaçlarını analiz etmeli, çocukların ihtiyaçlarını onların gelişimlerine göre analiz etmeli, katılan anne babaların değerlerine uygun çocuk yetiştirme tutumlarını, uygulamalarını, görüşlerini saygıyla karşılamalı, nasıl bir bakım ve eğitim programı oluşturacağına karar vermelidir (Oktay, 2004, s. 198).

Okul öncesi eğitim kurumları, çocuğun içinde yaşadığı toplumsal çevrenin temel kavram ve alışkanlıklarını kazandırma, temel ilişkilerini düzenleme ve deneyimlerini zenginleştirme açısından oldukça önemlidir. Okul öncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir eğitim verilebilmesi, bu kurumlarda uygulanan eğitim programlarının nitelikli olması ile olanaklıdır. Gelişimin en hızlı ve en değişken olduğu bu dönemi iyi bir şekilde değerlendirebilmek ancak çok iyi planlanmış bir eğitim programıyla gerçekleştirilebilir (Güler, 2001, s. 2).

Yaratıcı bireyleri yetiştirmede eğitim programları çok önemlidir. Teknolojide olan değişimler doğal olarak eğitim programlarındaki değişimi de beraberinde getirmektedir. Çağdaş eğitim okulöncesi dönemden başlayarak çocuğun düşüncelerini merak etme, gözlem. buluş yeteneklerini geliştirme amacını taşır. Geleneksel eğitim sistemi ise çocukta yaratıcılığı körelterek ezbercilik, verilenlerin aynen uygulanması, deney yoksunluğu gibi öğretim yöntemleriyle gelişmeye çok açık olan yaratıcılığı engellemektedir (Ömeroğlu ve Turla, 2001, s. 151).

Ülkemizde de artık ezberci eğitimin yerini anlamlı öğrenmeye bırakması gerektiği herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu nedenle de öncelikle öğrenci merkezli bir anlayışı ve bireysel farkları dikkate alan eğitim programları geliştirilmelidir. Öğretim etkinlikleri de bu yeni anlayışa uygun olarak planlanmalı, yaratıcılığı geliştirmek için etkinlikler sırasında sık sık öğrencilerin düzeyine uygun olarak yaratıcı drama, gösteri, rol yapma, tartışma, problem çözme, beyin fırtınası gibi tekniklere yer verilmelidir.

Okul öncesi eğitimde uygulanacak programlarda özellikle çocukların yetişkinlerin yaşamlarına katılma istekleri ve ihtiyaçları ön planda tutulmalıdır. Okul öncesi eğitim programlarının "yaratıcılığı" da kapsamalıdır. Yaratıcılık yoluyla çocuklar, çevrelerini ve çevrelerini kapsayan dünyayı daha iyi tanıma olanaklarına kavuşacaklardır (Çağatay, 1985, s. 15).

Okul öncesi eğitim programı, çocukların çevreye ve kendisine karşı duyarlı, yaratıcılığını kullanan, düşünen araştıran, sorgulayan ve katılımcı bireyler olarak sosyal hayatı yaşamalarına ve sonraki öğrenmelerine hazırlık yapmalarına olanak tanımalıdır. Aynı zamanda çocuğun temel beceri ve yeterliliklerini geliştirebilecek esnek ve çocuk merkezli bir eğitim programı olmalıdır. Nitekim yapılan araştırma sonuçları, çocuk merkezli programın ilerlemeyi teşvik ettiği ve bu programlarla verilen okul öncesi eğitim etkilerinin kalıcı olduğu yönünde birleşmiştir (Güler, 2001, s. 2).

Zorunlu eğitimden önce çocukta, gelişimine yardım edilmesi ya da hızlandırılması gereken beceri ya da yeterlilikler okul öncesi eğitim döneminde hazırlanacak eğitim programlarıyla sağlıklı bir şekilde kazandırılabilir.

Bu yeterlilik alanları şunlardır (Genç ve Senemoğlu, 2001, s. 2):

1. Kendisinin farkında olma özelliğinin gelişimi,
2. Sosyal becerilerin gelişimi,
3. Kendi kültürünün ve diğer kültürlerin farkında olma becerisinin gelişimi,
4. İletişim becerilerinin gelişimi,
5. Algısal ve devimsel becerilerin gelişimi,
6. Analitik düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişimi,
7. Yaratıcılık ve estetik becerilerin gelişimi.

Öğrencilerin yaratıcılıklarının geliştirilmesi, okulda uygulanan program öğretmenlerin tutumu, öğretim yöntem ve teknikleri ile yakından ilgilidir. İçeriğin öğrenilmesine odaklanması, öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini engellemektedir. Bu nedenle sınıf ortamlarında hazırlanan etkinliklerin yaratıcılığın geliştirilmesine uygun olarak hazırlanması yaratıcılığın geliştirilmesi bakımından bir zorunluluktur. Programlar hazırlanırken bireysel farklılıkların gözetilmesi de önemli bir unsurdur. Yaratıcı düşünmeyi geliştirecek bir etkinlik, öğrencilerin

sürekli soru sormalarını; nasıl?, niçin?, ne kadar? gibi sorulara veya eğer....olursa....ne olur?.....sen olsaydın ne yapardın? gibi olası cevaplı sorulara cevap aramalarını içermelidir. Öğrencilerin sorular sormasına imkan verilmeli ve soruların cevaplarının tartışılacağı özgürlük ortamı sağlanmalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001, s. 151).

Okul öncesi dönemdeki çocuğa gerekli bilgi, beceri tutum ve alışkanlıkların kazandırılması ve çocukların toplumun değer yargılarını öğrenip, uygulayabilmesi planlı bir eğitim ve rehberlik hizmetleriyle sağlanabilir. Bu rehberlik görevini belli bir eğitim programı çerçevesinde öğretmen yürütür (Aral ve diğ., 2001, s.52).

Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretim yaratıcı bir süreci gerektirir. Okul öncesi eğitim öğretmenleri bir biyoloji ya da tarih dersine benzer şekilde plan hazırlamazlar. Ancak, zihinlerinde her gün bir amaç ya da plan olmadan, ne yapacaklarına karar vermeden de çalışamazlar. Aksine okul öncesi öğretmenleri plan hazırlarken çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyen program çerçevesinde oluşturulan programın felsefesi, amaç ve kazanımlarını da göz önünde bulundururlar. Okul öncesi eğitim programı yetişkinler, öğrenciler ve öğrencilerin yaşlıları ile materyallerle etkileşimde bulunmaları için planlanmış eğitim ortamlarında ne yapacakları konusunda bir çerçeve niteliği taşır (Dodge ve Colker, 1999, s. 1).

Yaratıcılık eğitiminin desteklenmesinde aile ile birlikte yürütülen yaratıcı okul öncesi eğitim programı; çocuğun daha yaratıcı, ileriye görebilen, yeni ürünler yaratabilen ve çevresini kendi amaçları için yönlendirebilen özerk bir birey olarak yetişmesine katkı sağlayacaktır (Turla, 2004, s. 29-30).

Çocuklar, okula başlamadan önce araştırmacı, deneyici ve yaratıcıdır. Çocuklar yaratıcılıkları okula başladıktan sonra, belirli kalıpları, başkaları ya da öğretmeni gibi düşünmeyi, düşüncelerini söylememe ve meraklarını gidermemeyi öğrendikten sonra körelmektedir. Geleneksel eğitim sistemleri, ezbercilik, öğretmenin veya kitapların yazdıklarını aynen öğrenme ve uygulama, deneysiz olarak bilgilerin aktarımı gibi işleyişlerle öğrencilerin yaratıcılığını köreltmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

6. TÜRKİYE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA YARATICILIK

Türkiye’de okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimini, Cumhuriyetten önce ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki bölümde ele almak mümkündür.

6.1. Cumhuriyet’ten Önceki Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılık

Akyüz’e göre, kuruluşları, Karahanlı ve Selçuklulara kadar uzanan “Sıbyan Mektepleri” ya da “Mahalle Mektepleri” kısmen anaokulu işlevi gören kurumlardır. Sıbyan Mektepleri, zorunluluk olmadan 5-6 yaşındaki çocukları alan ve onlara 3-4 yıl boyunca Kurân-ı Kerim okumayı, namaz kılmayı, dua ve yazı yazmayı öğreten ilkokullardır. Bazen, bu mekteplere veliler, 5-6 yaştan daha küçük çocuklarını mektepte uslu oturup oyalanması ve annesinin evde bir süre rahat etmesi için göndermekte idiler. Bu nedenle Sıbyan mektepleri kısmen anaokulu, daha doğrusu çocuk yuvası ve kreşler gibi düşünülebilir (Akyüz, 1996, s. 11).

Osmanlı döneminde yerli halk için olmamakla birlikte azınlıklar ve yabancılar için büyük kentlerde anaokullarının açıldığı görülür. Eğitimci Satı Bey II. Meşrutiyetin başlangıç tarihi 1908 yılından önce bazı illerde “Özel Ana Mektepleri” açıldığını ileri sürer. Bu tarihten sonra da İstanbul’da bazı özel ana mektepleri açılmıştır. Ancak “resmi ana mektepleri” Balkan Savaşları’ndan sonra açılmış ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak, Satı Bey’in belirttiğine göre; resmi ana mekteplerinin açılmasına hazırlıksız başlanmıştır. Temel sorunlardan biri, ana mekteplerine bayan öğretmen yetiştirilmeden resmi ana mektepleri açılmasıdır. Resmi ana mekteplerinde Ermeni ve Yahudi öğretmenler görevlendirilmiştir. Bu muallimeler Yahudilerin “Ana Mektebi” İstanbul Darülmuallimatı “Ana Muallime Sınıfı”nda yetişmişlerdir (Akyüz, 1996, s. 12).

Akyüz’ün belirttiğine göre, Satı Bey İstanbul Beyazıt’ta özel bir “Çocuk Yuvası” açmıştır. Bir süre sonra, bu çocuk yuvasına İstanbul’un aristokrat ailelerinin çocukları devam etmeye başlamıştır. Çocuklar uşaklarıyla, arabalarla

ana okuluna gelmeye başlamış ve Satı Bey'in mektebi sadece üst tabakanın çocuklarının mektebi olmuştur. Bu mektepte, çocuklara başarıları karşısında ödülleri verilmiş ve maddi ceza hiçbir şekilde kullanılmamıştır. Bu uygulamalar çocuk eğitiminde önemli bir başlangıçtır (Akyüz, 1996, s. 12).

Yine bu dönemde, Pestalozzi, Froebel, Montessori gibi ünlü eğitimcilerin adları Türk eğitimcilerin dilinden düşmemektedir. Satı Bey'e o dönemde, eğitim ve terbiye bilimi konularında değerli çalışmaları ve mücadeleleri nedeniyle "Türk Froebeli" denilmiştir (Başal, 2005, s. 42).

23 Eylül 1329 (6 Ekim 1913) tarihinde Emrullah Efendi'nin nazırlığında "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati" (Geçici İlköğretim Kanunu) çıkarılmıştır. Kanunun 3. maddesinde, "ana mektepleri ve Sıbyan sınıfları" ilköğretim kurumları arasında gösterilmiştir. Kanunun 4. maddesi, ana mektepleri ve Sıbyan sınıflarını şöyle tanımlar: "Çocukların yaşlarına uygun olarak faydalı oyunlar, geziler, elişleri, ilahiler, yurtseverlik şiirleri, tabiat bilgisine ilişkin konuşmalar ile onların ruhi ve bedeni gelişmelerine hizmet eden kurumlardır" (Akyüz, 1996, s. 13).

Akyüz tarafından yapılan araştırmada, ülkemizde anaokullarının ilk programları ile programda yer alan derslerin açıklamaları ve uygulamaya konmasına ilişkin resmi görüşler ve istekler yer almaktadır. Akyüz tarafından yayınlanan makalede, 1914 yılında Maarif Nezareti tarafından anaokulları ve yöneticileri için yayınlanmış olan belge hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir. 1914 tarihli belge, o tarihten birkaç sene öncesinden beri açılmakta olan anaokullarının programları ve çalışmaları düzenlemek amacıyla çıkarıldığı için 1915'teki Ana Muallime Mektebi'nin açılışından önce duyulmakta olan ihtiyacı gidermeye yöneliktir. 6 Ekim 1913 tarihli Geçici İlköğretim Kanunu'nda anaokullarına ilişkin bazı düzenlemeler öngörülmüştür. 1914 tarihli belge bu kanunun, programlarla ilgili ayrıntılı düzenlemesini gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda bu belge ile anaokullarının programında yaratıcı dramının ilk izlerine de rastlanmaktadır (Akyüz, 2004, s. 51).

Anaokullarının ilk programları ve uygulamalarına ilişkin 1914 tarihli belge ve temel özellikleri şu şekildedir (Akyüz, 2004) :

1. 1914 tarihli belge, anaokullarına ilişkin çağdaş eğitim görüşleri açısından düzenlenmiştir. Nitekim, belgede, anaokulları ve sınıflarının bir “öğretim yeri değil”. “eğitim, hayat ve hareket yeri” olduğu daha ilk cümlede vurgulanmaktadır.

2. 1914 tarihli belgenin, adı geçmemekle beraber, geniş ölçüde, İtalyan okul öncesi eğitimcisi bayan Montessori'den (1870-1952) ilham aldığı görülmektedir.

3. 1914 tarihli belge, anaokullarının derslerini ve uygulamalarını ilk kez son derece ayrıntılı olarak belirlemiştir.

4. Anaokullarının dersleri şöyle gösterilmiştir:

- Musahabat-ı Ahlâkiye (Ahlaki konuşmalar)
- Resim
- Lisan (Anadil)
- Hayat ve Hareket Dersleri
- Musikî
- Eşya (Tabiat Bilgisi) ve
- Jimnastik
- Bahçe dersleri

5. 1914 tarihli belgede, 1912-1913 yıllarında Osmanlıların yenilgisi ve büyük felaketlerle sonuçlanan Balkan Savaşlarının izleri de görülmektedir. Örneğin Jimnastik dersinde çocukların tüfek tutmaya alıştırmaları da istenmektedir.

6. 1914 tarihli belge, eğitimimize ilk kez, anaokulu düzeyinde dramatizasyonun ilk uygulamalarını da getirmektedir.

Osmanlı dönemi sonlarında “yaratıcı drama”nın ilk izlerini anaokullarında yaptırılan uygulamalarda aramak daha doğru olur. 1914 tarihli belge bu izleri taşımaktadır. Bu belgede özellikle Lisan, Jimnastik, Eşya ve Bahçe, Hayat ve Hareket derslerinin uygulanışında, çocukların özgürlüğüne ve kendilerini serbestçe ifadelerine, kendi hayal dünyalarını kurmalarına ve yaratıcılığına dayanan kurgusal bir yaklaşımın önerildiği görülmektedir. 1914 tarihli belge,

anaokullarında dramatizasyona doğru görülen gelişmelerin ve ilk arayışların, Cumhuriyet döneminde değil, Osmanlı son döneminde başladığını ve okul öncesi eğitim programlarında yer aldığını ortaya koymaktadır (Akyüz, 2004).

1914 tarihli belgenin açıklamalarla yeni harflere çevrilmiş metni şöyledir:

Ana Okulu ve sınıfı doğrudan doğruya bir eğitim ve öğretim okulu değildir; eğitim mektebi, hayat ve hareket mektebidir, çocuk bahçesidir. Anaokullarında ve sınıflarında kesin ders programı yoktur. Ana terbiyesini vermekle görevli öğretmenler, çocuk terbiyesinin esaslarına karşı hareketlerde bulunmamak şartıyla derslerin saat ve miktarını istedikleri gibi değiştirebilirler (Akyüz, 2004).

Bu ifadeden anlaşıldığı üzere, yaratıcı bir programda bulunması gereken özelliklerden biri olan öğretmene esneklik tanınması unsurunu yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Öğretmene gerekli durumlarda değişiklik yapabilme özgürlüğü tanınmakta, tabi bu çocuk eğitime ters düşmemek kaydıyla ibaresine de yer verilmektedir.

Programa göre, Ahlâkî konuşmalar ve Eşya dersleri gibi nispeten dikkat ve düşünmeyi gerektiren derslerin öğleden önce yapılması tercih edilmelidir. Diğer dersler öğleden evvel veya sonra verilebilir. Anaokuluna dört, beş ve altı yaşındaki çocuklar kabul olunur. Anaokulu çocukları, ilkokullar için belirlenen zamanlarda okula gelecek ve aynı saatte evlerine döneceklerdir. Şu kadar ki, Ana kısmında dersler yirmişer dakikadan daha fazla devam etmeyecek ve her yirmi dakika dersi, yirmi dakika teneffüs, beden hareketleri, oyun, müzik... gibi eğitimsel faaliyetler izleyecektir.

Ana Okullarına Mahsus Müfredat

Ahlaki konuşmalar

Bu mekteplerde yapılacak ahlâkî konuşmalar, akıl ve muhakemeyi uyarmadan ziyade duyuları eğitir nitelikte olacaktır. Bilhassa çocuklardaki acıma duygusu, erdem ve onu elde etme, rekabete ve faaliyete eğilimi, sosyal, ailevi, insani duyguları uyarıp düzenleyecek hikayeler, çocukların başlarından geçen hikayeler, olaylar anlatılacak, bu ilkeler çerçevesinde karşılıklı konuşmalar, sohbetler düzenlenecektir. Yapılan bütün bu konuşmaların en ziyade çocuk hayatına ait ve daima çocuk diline göre olmasına ayrıca dikkat edilecektir.

Hayat ve Hareket Dersleri

Bu derslerin amacı, her şeyden evvel çocukların bedeni ve zihni yetilerini eğitmektir. Öğretmen bu derslerde çocukların eşya ile başarıyla yapmak zorunda oldukları hareketleri, duruşları öğretecektir. Mesela, kapıyı vurmak, mandalı çevirmek, kapıyı açmak, kapıyı kapamak, iskemleye oturmak, iskemle götürmek, sürahiye su doldurmak, sürahidenden bardağa su boşaltmak, fincana su koymak... gibi hayatla, hareketle alakası olan faydalı şeyleri öğretecek, bunları uygulamalı yaparak ve yaptırarak mini mini çocuklara hayat için pek kıymetli bedeni alışkanlıklar kazandıracaktır. Öğretmen, Hayat ve Hareket derslerini çocuklar arasında bir gayret ve başarı yarışmaları şekline dönüştürebilecektir (Akyüz, 2004).

Çocukların yaparak yaşayarak öğrendikleri fikrinden hareketle bedenî alışkanlıkların bu şekilde kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu da modern eğitim anlayışına o günlerde de rastlandığının bir göstergesidir.

Eşya (Tabiat Bilgisi) ve Bahçe dersleri

Anaokulunda ‘Eşya’ derslerinin de bütün diğer dersler gibi özelliği olacaktır. Şöyle ki bu derslerde öğretici bir amaçtan ziyade eğitici bir amaç gözetilecektir. Ana mektebi Eşya derslerinin en birinci hedefi, çocukların merakını çekmek, çocukları dikkat ve düşünmeye sevk etmek, çocuklara dilini kullanmak, konuşmak fırsatını hazırlamak olacaktır. Bu derslerde, çocukların çevrelerinde bulunan hayvanlar, bitkiler, eşyalar ve olaylardan bahsedilecek, fakat bütün bu dersler açık bir dille, karşılıklı konuşma biçiminde, konuların maddesi ve aynısı üzerinde verilecektir. Çocuklara verilecek eşya derslerinde özellikle canlı hayvanların, yeri önemsenmelidir. Onun için Ana mekteplerinde ve sınıflarında kuş, balık, kurbağa... gibi hayvanlar beslenecek ve bunların hayatı, yaşaması sık sık söz konusu olacak, verilen eşyanın resimle yahut çamurla örnekleri yaptırılacaktır. Öğretmen, tabiat bilgisi derslerinde bilgiyi aktarmayacak, bilgiyi onların kendilerinin bulmasını sağlayacaktır. Söz konusu olan eşyanın örneği yoksa, resmini sınıfa getirecek, bunlar üzerinde karşılıklı konuşmalar yaptıktan sonra, örneklerini, resimlerini, hareketlerini yaptırarak, seslerini taklit ettirecektir (Akyüz, 2004).

Bu derslerde çocukları düşünmeye sevk etmek, çocukların kendilerini ifade edebilmelerine olanak sağlanmasının amaçlanması açısından bu dersler yaratıcılığa olumlu katkı sağlar. Canlı hayvanların ve bitkilerin incelenmesine yönelik çalışmalar çocukları araştırmaya ve keşfetmeye yönlendirir. Bilgiyi çocukların bulmaları önemlidir. Öğretmen çocukların bilgiyi keşfedecekleri etkinliklere yer vermelidir. Ayrıca, bu tür faaliyetler çocukların muhakeme yapma yeteneğini geliştirmesi açısından faydalıdır.

Anaokullarında yaptırılacak ‘Elişleri’ çocukların ellerinin, boylarının, zihinlerinin eğitimi içindir. Çocuklar bu derslerde çeşitli maddeler kullanarak ellerini becerikli, vücutlarını hareketli ve çevik, fikirlerini açık ve kesin bir hale getirmeye, faaliyeti sevmeye, faaliyette sabır ve sebat etmeye alıştırılacaklardır. Ana mekteplerinde yaptırılacak Elişleri çalışmaları şunlardır:

1- Takozlar: Bu oyuncaklarla çocukların isteklerine uygun olarak oynamaları esastır. Özgür bir şekilde, istekleri doğrultusunda oynayacakları için bu oyuncaklar çocukları yaratıcılığının gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır. Elişi faaliyetleri ve bu tarz oyuncakların programda yer alması yaratıcılık açısından önemlidir.

2- Kumluk: Anaokulunun bahçesine kenarla çevrilmiş bir havuz yapılması öngörülmektedir. Kum havuzunda çocuklar kendi isteklerine uygun özgün ürünler ortaya koyabilecek, kendilerini rahatlıkla ifade edebilecek çalışmalar yapabileceklerdir. Öğretmenlerin bu çalışmalar sırasında onları cesaretlendirecek davranışlarda bulunması ve sözler söylemesi, onların yaratıcılığını engelleyecek davranışlardan kaçınması öngörülmektedir.

3- Çamur İşleri: “Plastisin” denilen renkli çamur yahut alelade lüleci çamuru alınıp çocuklara dağıtılacak, bunlarla insanlar, hayvanlar, çanaklar yapmakta hür bırakılacaklardır. Yaptıkları örneklerden ara sıra evlerine götürmelerine müsaade edilecektir.

Çamurla oynayarak çocuklar isteklerine uygun yeni ürünler oluşturabileceklerdir. Çocuklar, günümüzde de plastilin adı verilen oyun hamurları ile oynamayı çok sevmektedirler. Çocukların kendilerini özgürce ifade edebildikleri, yeni ürünler oluşturarak, çok zevk alarak oynadıkları oyun hamurlarının ilk uygulandığı olarak ifade edilebilir. Sanat etkinliğinde kullanılan bu

malzeme çocukların yaratıcılığının gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunan malzemelerdendir.

Ana mektebinin bahçesinde ziraat işleri yapılmasının en önemli eğitimlerden biri olacağı da yine programda yer alan bir diğer unsurdur. Çocukların bahçede kendileri için düzenlenmiş bölümlerde çiçek dikme, toprak işleme, doğa sevgisi kazanma, sahip olduğu toprağı sevme ve koruma gibi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak önemli bir yer tutmaktadır. Bu etkinlikler sırasında ayrıca çocukların gözlem yapma yetenekleri de gelişecek, bununla birlikte yeni şeyler üretebilecekler ve kendi yeteneklerinin de farkına varmaları konusunda olumlu katkı sağlayacaktır.

Resim

Ana okulunda yaptırılacak resim, çocuğun arzusuna tabi ve hayali olacaktır. Çocukların hayal güçlerini geliştirici masal ve olayların anlatılması, resimlerin gösterilmesi ve çocukların yapacakları resimlerin de asılması gerekliliğı belirtilmektedir. Resim etkinliğı sırasında çocukların kesinlikle eleştirilmemesi gerektiğı, onların cesaretlendirilmesi gerektiğı ifade edilmektedir. Buradan çocukların özgür bir ortamda olmalarına, kendilerini rahatça ifade edebilmeleri konusuna özen gösterildiğı anlaşılmaktadır.

Lisan

Programda, Ana mektebinde yalnız ana dil öğretileceğı ve dilbilgisi kurallarının okutulmayacağı belirtilmektedir. Derslerin karşılıklı konuşma şeklinde olması, çocukların kendilerini özgürce ifade etmeleri ve konuşmaların da canlı ve sevimli olması için çeşitli yöntemlere başvurulacağı belirtilmektedir. Çeşitli sorularla onların konuşmaya cesaretlendirilmesi önerilmektedir. Ayrıca kukla oyunlarından zevk aldıkları, söz söylemeye, isim ve fiilleri kullanmaya, cümleler kurmalarına özendirilmeleri gerektiğı de ifade edilmektedir. Araç-gereçler kullanılarak olayların canlandırılacağı da ayrıca belirtilmektedir.

Müzik

Ana okullarında gösterilecek müzik eserlerinin hem güftesi, hem de bestesi çocukların anlayabileceğı derecede basit ve hoşlarına gidecek kadar sevimli ve canlı olacaktır. Bunun için şarkıların, çocukların sevdikleri konulardan seçilmesi ve söylenirken onları mümkün olduğu kadar harekete, faaliyete, taklide sevk

etmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu etkinlikte esas olan çocukların mutlu olması ve isteklerine uygun hareket etmeleridir.

Jimnastik

Bu okullarda 'jimnastik' ayrı bir öneme sahiptir. Bu mekteplerde yaptırılacak beden eğitimi her şeyden önce çocukların seveceği bir şekilde olmalıdır. Oyunların grupla oynanması da bir ihtiyaç olarak ifade edilmektedir. Ayrıca bu oyunlarda insan ve hayvan sesleri ve taklitlerine de yer verilmelidir. Gerektiğinde öğretmen de çocukların oyunlarına katılabilir. Bütçesi müsait olan okullar bu oyunlar için de eşya imal ettirecek, mesela gemici oyunu için tekerlekli bir sandal, çiftçi oyunu için orak, saban, marangoz oyunu için önlük, tezgah yaptırılacaktır (Akyüz, 2004).

Bu programdan sonra, 2 Mart 1331 (15 Mart 1915) tarihinde "Ana Mektepleri Nizamnamesi" yayınlanmış, anaokulları ve anasınıfları açılmaya başlanmıştır. Aynı yıl bu okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirmek üzere, İstanbul'da ilk kez Ana Öğretmen Okulu açılmıştır. Öğretim süresi bir yıl olan bu okul, dört yıl hizmet verdikten sonra resmi anaokulları da kapanmıştır (Ediz, 1951, s. 47).

15 Mart 1915 tarihli Ana Mektepleri Nizamnamesi 15 maddeden oluşmaktadır. Nizamnamenin hükümleri bugünkü dille şöyledir:

Genel Hükümler

Madde 1. Anaokulları, ilkokulu bulunan bir kız okuluna bağlı olarak ya da bağımsız olarak açılır.

Madde 2. Anaokulu kurulurken,

- a. Binasının okul yapılmasına elverişli ve sağlık şartlarına uygun olmasına,
- b. Çocukların sayısı ile oranlı genişlikte bahçesinin bulunmasına,
- c. Her çeşit eğitim araç-gerecinin hazırlanmış olmasına özen gösterilecektir.

Madde 3. Anaokulları ücretli veya ücretsiz olarak açılabilir.

Madde 4. Ücretli resmi anaokullarına parasız çocuk alınmaz.

Madde 5. Anaokullarına 4,5,6 yaşındaki çocuklar alınır. Erkek ve kız çocuklar birlikte bulundurulabilir.

Madde 6. Çocuklar anaokullarına alınırken doktor tarafından muayene edilerek bulaşıcı hastalıkları olmadığı ve aşıları olduğu tespit edilecektir.

Madde 7. Anaokullarında çocuklar yaşlarına göre sınıflara ayrılırlar. Her sınıfta en çok 30 çocuk alınır.

Madde 8. Anaokullarında sağlığa uygun ve ahlâki oyunlar, okul içinde yürüyüşler ve düzenli beden eğitimi, dini ve milli hikaye ve konuşmalar, resimlerin incelenmesi ve el işleri yaptırılır.

Madde 9. Anaokulları en az haftada bir kez sağlık incelemesine tabi tutulacak ve çocuklar tek tek muayene edilecektir. Gerek görülürse bu denetimlerden çocuk velilerine bilgi verilecektir.

Yönetici ve Öğretmenler

Madde 10. Anaokullarında sınıf sayısı kadar bayan öğretmen ve yardımcı bayan öğretmen bulunur. Yönetim görevleri birincilere verilir.

Madde 11. Bir anaokulu öğretmeni olabilmek için,

- a. Darülmuallimat (İstanbul Kız Öğretmen Okulu) Ana Muallime şubesinden mezun olmak,
- b. Veya bir anaokulunu iyi yönettiğine dair belgesi bulunmak,
- c. Veya anaokulu öğretmenliğini yapabilecek yetenek ve bilgi sahibi olduğunu sınavla göstermek,
- d. Türkçeyi güzel telâffuz etme ve akıcı bir anlatıma sahip olmak gereklidir.

Madde 12. Anaokulları öğretmenleri Osmanlı uyruğuna sahip olacaklar ve hiçbir bulaşıcı hastalıkları bulunmadığı doktor raporu ile belirlenecektir.

Madde 13. Anaokulları öğretmenlerinin terfi ve meslekte ilerlemeleri “İlköğretim Kanunu”ndaki hükümlere tâbidir.

Madde 14. “İlköğretim Kanunu” gereğince açılacak Sıbyan sınıfları da bu “Nizamname” hükümlerine tâbidir.

Madde 15. Bu “Nizamname” yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer (Akyüz, 1996, s. 13-14).

Bu yıllar, savaş yılları olmasına rağmen, devlet okul öncesi eğitiminin önemli bir eğitim dilimi olduğunu kabul ederek, okullar açmaya başlamış ve bunlara eğitim hizmeti götürecek öğretmenleri yetiştirmek için teşebbüse geçmiştir. Ancak Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu zorluklar ve savaş nedeniyle daha sonraki yıllarda, okul öncesi eğitim ailelerin denetimine bırakılmıştır (Başal, 2005, s. 45).

6.2. Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitim Programlarında

Yaratıcılık

Cumhuriyetin ilan edildiği tarihte, 38 ilde 80 anaokulu bulunuyordu ve bu okullardaki öğrenci sayısı 5.880 idi. 1928 yılında “Harf İnkılâbı”nın yapılması, her Türk vatandaşını okur-yazar duruma getirme gayesi, devleti tüm gücüyle ilköğretime yüklenmek zorunda bırakmıştır. Bu nedenlerle İl Özel İdareleri’nce anaokulu ve ana sınıflarına ayrılan ödenekler ilköğretim hizmetlerine aktarılmıştır. Bu yüzden çevresel olanaklarla çalışmalarını sürdüren okullar da 1937-1938 öğretim yılında kapanmıştır. Zaman zaman okul öncesi eğitimin önemi, çeşitli Eğitim Şurâları ve Eğitim Komisyonları’nda vurgulanmış, ancak işlerlik kazanamamıştır (Başal, 2005, s. 45).

29.01.1940 tarihinde bütçesi elverişli illerde, fabrikalarda, çocuğunu evde bırakacak kimsesi olmayan çalışan annelere yardım amacıyla anaokulu yönetmeliğinin uygulanması bir tamimle illere bildirilmişse de, devletin serbest bırakması, özel idare bütçelerinin darlığı bu okulları yaşatmaya imkan vermemiştir. Bu yönetmelik 1954 yılına kadar “özel anaokulu” açmak isteyenlerin başvuracağı bir rehber ödevini görmüştür (Kantarcıoğlu, 1984, s. 9).

6.2.1. 1952 Okul Öncesi Eğitim Programı’nda yaratıcılık

1952 yılında, 6972 sayılı (Eski 5387 sayılı) “Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Kanunu” gereğince Mili Eğitim Bakanlığı’nda kurulan bir komisyon; “Anaokulları Programı ve Yönetmeliği ile Ana Okullarına Öğretmen Yetiştirilme Kursu Geçici Programı” hazırlanmıştır. Bu program, V. Milli Eğitim Şurası’nda aynen kabul edilmiştir (Kantarcıoğlu, 1984, s. 9).

1952 yılında hazırlanan Ana Okulları Eğitim Programının ‘Ana Okullarının Lüzumu’ kısmında: "Üçüncü yaşına girmiş olan çocuk daimi suretle hareket halindedir, yorulmak bilmez, her şeyi karıştırır, sorar, araştırır. Aileler, bu yaştaki çocukların suallerine, oyun, hürriyet, serbest çalışma, estetik eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek konusunda yeterli olmadıkları için çocukların bu işlerden anlayan insanlar eline verilmesine, kendi yaşındaki çocuklar arasına katılmasına lüzum vardır" ifadesi yer almaktadır.

Bu ifadeden okul öncesi dönemdeki çocukların uzmanlar tarafından programlı bir şekilde eğitim almalarının gerekliliğinin vurgulandığı anlaşılmaktadır. Bu da çocukların her yönden gelişmeleri açısından önemli bir adımdır. Düzenli verilen bu eğitimle öğrencilerin yaratıcılıkları da geliştirici fırsatlar sunması açısından da olumlu bir gelişme olarak düşünülebilir.

Ayrıca bu bölümde yer alan yaratıcılığı engelleyen yetişkin davranışlarından olan aşırı hassasiyet, kısıtlama gibi ailelerin yanlış davranışlar sergileyebilecekleri ve onlara özgür bir ortamda, oyunlarında ve hareketlerinde aşırı kısıtlama olmaksızın yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri bir ortamın sağlanacağı düşüncesi çıkarılabilir.

Yaratıcılığın geliştirebilecek etkinliklere yer verilmesi açısından düşünüldüğünde de yine bu programın yaratıcılığı geliştirmesine yardımcı olacak şekilde hazırlandığı sonucu çıkarılabilir. Bu sonuç yine ‘Ana Okullarının

Lüzumu' kısmında yer alan "Evlerde ekseriyetle ihmal edilen estetik eğitim (müzik, resim iş, dramatizasyon, sözle ifade) ana okullarında önemle ele alınır" ifadesinden çıkarılabilir.

Bu programda ana okullarının bir günlük faaliyetin düzenlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken husus, çocuğun ne zihnen ne de bedenen yorulmadan günün her saatinden istifade ettirilmesidir. Günlük program sırasında her yorucu faaliyeti bir dinlendirici faaliyetin takip etmesini, yemek, uyku, istirahat, tuvalet ve su içmek gibi işlerin her gün aynı saatte yaptırılmasına bilhassa dikkat etmek gerekliliği programda açıkça ifade edilmektedir.

Ana okullarında uygulanması gereken bir günlük program örneği 1952 programında aşağıdaki şekilde verilmiştir.

- 1- Okula geliş, muayene,
- 2- Serbest oyun (mevsime göre, içerde veya dışarıda),
- 3- Sabah toplantısı,
- 4- Kuşluk,
- 5- Tuvalet,
- 6- Serbest oyun,
- 7- Masa başı,
- 8- Toplanma, yıkanma, yemek hazırlığı, istirahat,
- 9- Yemek,
- 10- Toplanma, yıkanma, tuvalet, yatma hazırlığı,
- 11- Uyku,
- 12- Giyinme, kahvaltı hazırlığı, kahvaltı,
- 13- Serbest oyun,
- 14- Eve gidiş.

Programdaki sıra prensibine uygun olmak şartıyla, oyun süreleri ihtiyaca göre uzatılıp, kısaltılabileceği ve okulun ilk günleri, milli ve dini bayramlar veya geziler dolayısıyla yukarıdaki etkinlikler günlük programdan çıkarılabilir.

Anaokullarındaki faaliyetler ile ilgili bilgiler şu şekilde açıklanmıştır:

Oyun etkinliği anlatırken kısaca oyunun öneminden bahsedilmiştir. Oyunun çocuğun en önemli faaliyetini teşkil ettiği ifade edilmiştir. Çocuğun düşünmesi, hüküm vermesi, mantığını kullanması, münasebetleri görmesi ve

anlaması, çevresindeki nesneleri kullanması ile mümkün olduğu belirtilmiştir. Çocuğun duyularını ve yeteneklerini kullanmaktan zevk duyduğu için oynadığı da ifade edilmektedir. Bununla birlikte anaokullarında çocukların tüm duyularını bol bol kullanabileceği türden oyun malzemelerinin bulundurulmasının ve serbest oyun oynamaları için öğrencilere fırsatlar sunulmasının gerekliliği belirtilmiştir.

Oyun etkinliği sırasında öğretmenin görevleri de şu şekilde açıklanmaktadır:

Yuva çocuklarıyla (2-4 yaş) yapılan oyun etkinlikleri sırasında, oyun malzemelerinin çocuğun rahatlıkla alıp kullanabileceği yerde olmasına ve öğrencinin istediği zaman kullanmasını beklemesi gerekliliğine, yetersiz kaldığı durumlarda yardımcı olması, çekingen çocukları teşvik etmesi, ancak onları zorlamaması, aynı yerde oynayan öğrencileri diğer şeylerle oynamaya yönlendirmesi, hareketli oyunlardan sonra dinlendirici oyunlara yer vermesi, öğrencileri sözle teşvik etmesi, başarılı olduğu durumlarda öğrencileri takdir etmesi, öğrencilerin yeteneklerine göre onlara sorumluluk yüklemesi, tehlikeli olan durumlar hakkında onları bilgilendirmesi, öğrencilerin faaliyetleri kendilerinin yapmaları noktasında onlara rehberlik etmesi öğretmenlerin görevleri arasında sayılmaktadır.

Çocuk Bahçesi (5-6 yaş) çocuklarının oyun etkinliklerinde öğretmenin görevleri arasında öğrencilerin yapmak istedikleri faaliyetlerini seçmelerine zemin hazırlamak, öğrenciler arasındaki meselelerle ilgili onlarla görüşmek, oyundan sonra sınıfın toplanmasının sorumluluğunu öğrencilere bırakmak, yarım kalan işleri sonradan tamamlamaları için dolaplarında muhafaza ettirmek ve dramatize grup oyunlarını teşvik etmek sayılabilir.

1952 programında müzik etkinlikleri ile ilgili, şarkı söyleme, şarkı dinleme, ritim çalışmaları, şarkılı ve hareketli oyunları oynatılabileceği belirtilmektedir. Müzik etkinlikleri esnasında çocuklar rahatlıkla duyularını ifade edebilirler.

Diğer bir faaliyet alanı olarak da ‘İş faaliyeti’ gösterilmektedir. İş faaliyetinde her yaş grubundaki çocuklar için yer verilecek faaliyetler olarak resim, kil işleri, el işleri ve kum işleri ve çocuk bahçesine yer verilmektedir. Bu faaliyetler de çocukların kendilerini özgür ifade edebilmelerini sağlayan

etkinliklerdendir. İş faaliyetleri ile ilgili bilgilerde etkinlikler esnasında çocuklara ısrar edilmemesi ve çocuklara model verilmemesi gerekliliği vurgulanmıştır. Model vermek ve faaliyetlere katılmak istemeyen çocuklara ısrar etmek, çocuğun yaratıcılığını olumsuz etkiler.

Programda çocuğun özgür olarak yetişmesi için ailenin ve öğretmenin yapması gerekenlere vurgu yapılmış, aile-okul işbirliğinin önemine değinilmiştir. Aile katılımının sağlanabilmesi için öğretmenlerin aileyi bilgilendirilmesinin gerekliliğine yer verilmiştir. Ailelerin ve öğretmenlerin çocuğun gelişimine katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla yapmaları gerekenler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

1952 yılında hazırlanmış olan program ve bu okullara öğretmen yetiştirilmeleri konusunda hazırlanan çeşitli yönetmelikler imkanların yetersizliği nedeniyle güçlü bir uygulamaya fırsat vermemiştir (Ural, 1986, s. 12).

Okul öncesi eğitimi alanında kurumsal eğitim bakımından yavaş da olsa, kademe kademe önemli hareketlerin başladığı görülür. 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda okul öncesi eğitim ile ilgili maddeler bulunmaktadır (Aral ve diğ., 2000, s. 23).

Yedinci Milli Eğitim Şurası(5-15 Şubat 1962) okul öncesi eğitimin önemini etkin bir biçimde gündeme getirmiş ve bu konuda verilmesi gereken hizmeti belirlemiştir. Yedinci Milli Eğitim Şura çalışmalarından sonra 16 Haziran 1962 tarihinde, "Anaokulları ve Sınıfları Yönetmeliği" yayımlanmıştır (Aral ve diğ., 2000, s. 23).

6.2.2. 1981 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık

1981 yılında toplanan X. Milli Eğitim Şurası, gelişen ve değişen sosyo-ekonomik şartlar karşısında, okul öncesi eğitimin normal eğitim sisteminin bir uzantısı durumuna getirilmesini amaçlamış ve sistemin en alt kesimine bir anasınıfı programı eklenmesini kararlaştırarak (var olan okul öncesi okul ve kurumlarını korumak ve geliştirmek kaydıyla) ana sınıfı programlarının esaslarını belirlemiş bulunmaktadır (Meydan, 1984, s. 9).

Şurada Ana Sınıfının amaçları bölümünde, “Ana sınıfını bitiren her çocuk her türlü faaliyete girişkendir ve yaratıcılık gösterir” ifadesinden okul öncesi

eğitimin çocuğun yaratıcılığının gelişimine katkı sağlayacağı düşüncesinin programda yer bulduğu anlaşılmaktadır.

1981 yılında gerçekleştirilen X. Milli Eğitim Şura'sı ve daha sonrasında okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ile ilgili yapılan çalışmaların hız kazandığı görülmektedir. X. Milli Eğitim Şura'sında, anasınıfı programları, anasınıfının amaçları, anasınıfında muhteva ve faaliyet kategorileri ve uygulamaya dönük öneriler başlıkları altında, okul öncesi eğitim ele alınmış ve uygulamaya dönük öneriler getirilmiştir (Güler, 2001, s. 28).

Şura'da Ana Sınıfı Programları başlığı altında, ana sınıfının amaçları ve işlevleri belirtildikten sonra, muhteva ve faaliyet kategorileri;

- a. Sosyo-kültürel faaliyetler,
- b. Günlük temel gereksinimlerin karşılanmasına ve bu konularda alışkanlık geliştirmeye dönük faaliyetler,
- c. Çocuğun iş yapma alışkanlığı kazanmasına ve başkalarının işine saygı duymasına dönük faaliyetler,
- ç. Yaş gelişimine uygun yollarla Türkçe öğretimine dönük faaliyetler,
- d. Atatürkçülük çizgisinde ulusal bütünleşmeye dönük faaliyetler,
- e. Çevreyi tanımaya ve temel fen kavramlarının öğrenilmesine dönük faaliyetler,
- f. Araştırma becerisi ve yaratıcılığın desteklenmesine yönelik faaliyetler şeklinde sıralanmıştır.

Programda belirtilen 'araştırma becerisi ve yaratıcılığın desteklenmesine yönelik faaliyetler' kısmında programda yer alan diğer faaliyetlerin neden-sonuç ilişkilerinin tartışılması, çevreden getirilen materyallerle serbest resimler yapılması, yarım bırakılan masal ve öykülerin tamamlatılması, serbest saat faaliyetleri vb. yer almaktadır (MEB, 1981, s. 76).

6.2.3. 1989 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık

1989 Okul Öncesi Eğitim Programı 2293 sayılı Tebliğler Dergisi'nin 21.08.1989 tarihli kararıyla denenip geliştirilmek üzere uygulamaya konulmuştur.

Okul Öncesi Eğitim Programı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı ilk kez 1989 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alan uzmanlarının katkısı ile hazırlanmış

ve hazırlanan bu dökümanlar okul öncesi eğitim kurumlarında 1994 yılına kadar kullanılmıştır (Gürkan, 2006, s. 33).

1989 Okulöncesi Eğitim Programı, 4 ve 5 yaş çocuklarının devam ettiği anaokulları, anasınıfları ve uygulama sınıfları için hazırlanmıştır. Bu programda, okul öncesi eğitimin amaçları, eğitim ilkeleri, 4 ve 5 yaş grubu çocuklarının eğitim amaçları, günlük faaliyet çizelgeleri ve her iki yaş grubu için birlikte ele alınacak üniteler ile belirli gün ve haftalar yer almıştır.

Okul öncesi eğitim programında yer alan 4 ve 5 yaş grubu için örnek üniteler listesi hazırlanmıştır. Bu örnek ünitelerden ilk 19 ünitenin amaçları, davranışları ve konu başlıkları hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra programda yer alan ünitelere ek olarak başka yeni üniteler ve konular alınabilir veya mevcut ünite ve konulardan çevre ile ilgili olmayanlar çıkarılabilir. Program, hem uygulanması hem de geliştirilmesi bakımından esnek bir program özelliği taşımaktadır (MEB, 1989, s. 558). Esnek bir program ifadesi yer almasına rağmen konu merkezli olmasının yaratıcılığı engelleyebileceği düşünülmektedir.

Programda ayrıca ünitelerin ele alınışında ve işlenişinde okul öncesi eğitimin amaçlarının ve eğitim ilkeleri esas alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Okul öncesi eğitimin ilkeleri arasında “Eğitim ve öğretimin planlı ve programlı olması gerekliliği ve program konularının ele alınışı ve işlenişi çocuklarda yaratıcılığın gelişmesini ve yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlayıcı nitelikte uygulanmalıdır” ifadesi yer almaktadır. Buradan bu programda da yaratıcılığın geliştirilmesi konusuna önem verildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca yaratıcılığın geliştirilmesinde özgür ortam gerekmektedir. Yine programda çocukların gelişimlerini sağlayacak ortam hazırlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Baskı ve kısıtlamalara yer verilmemesinin gerekliliği okul öncesi eğitimin ilkeleri arasında yer almaktadır.

Programda 4-5 yaş grubu çocuklarının eğitim amaçları 4 grupta ele alınmaktadır. Bunlar (MEB, 1989, s. 559):

1. Beden ve hareket gelişimi ile ilgili amaçlar:
 - a) Büyük kaslarını kullanabilme,
 - b) Küçük kaslarını kullanabilmedir.
2. Sosyal ve duygusal gelişim ile ilgili amaçlar:

- d) Toplum kurallarına uyabilme,
- e) Kendine güvenebilme,
- g) Duygularını toplum kurallarına uygun şekilde ifade edebilme
- h) Farklı olay ve durumlara uygun farklı duygular gösterebilme,

3. Zihin gelişimi, ile ilgili amaçlar:

- a. Belirli bir obje ve uyarıcı üzerinde dikkatini toplayabilme,
- b. Kendisini ve çevresindekileri algılayabilme,
- c. Olaylar ve nesneler arasında ilişki kurabilme,
- d. Akıl yürütebilme,
- e. Problem çözebilme,

4. Dil gelişimi ile ilgili amaçlar:

- b) Kelimelerle hareketler arasında ilişki kurabilme,
- c) Akıcı konuşabilme,
- f) Tartışmalara katılabilmek,
- g) Aynı anlama gelen cümleleri değişik kelimelerle kullanabilme.

Yaratıcılık özellikleri arasında yer alan dikkat, algılayabilme, nesneler ve olaylar arasında ilişki kurabilme, akıl yürütebilme ve problem çözebilmenin zihinsel gelişim ile ilgili amaçlar arasında yer alması, bu programda yaratıcılığın gelişiminin amaçlandığını açıkça göstermektedir.

Programda okul öncesi eğitim kurumlarında bir günde veya devrede ne zaman ve ne kadar süre ile hangi program faaliyetlerinin yapılacağı günlük faaliyet çizelgesinde gösterilmektedir. Öğretmenler ve okul idaresi çizelgeyi hazırlarken program ilkelerine uymak zorundadırlar.

Programa göre bir günlük faaliyet çizelgesinde bulunması gerekli etkinlikler şunlardır:

- Özbakım faaliyetleri (temizlik, tuvalet, kahvaltı, yemek ve dinlenme).
- Serbest zaman faaliyetleri (köşe faaliyetleri, yaratıcı resim ve el işi faaliyetleri).
- Öğretmenin yönlendirdiği faaliyetler (Türkçe dil faaliyetleri, oyun faaliyetleri, müzik faaliyetleri, okuma yazmaya hazırlık alıştırmaları).

-Günlük faaliyet çizelgesinde sürekli yer almayan, ancak öğretmen tarafından zaman zaman gereklikçe yer verilecek faaliyetler de şunlardır: Deneyler, inceleme gezileri, hayvan besleme, bitki yetiştirme vb.

Yaratıcılığı geliştiren serbest zaman faaliyetleri, yaratıcı resim çalışmaları, yine yaratıcılığın gelişiminde çok önemli yere sahip olan Türkçe dil faaliyetleri, oyun ve müzik faaliyetleri, okuma yazmaya hazırlık alıştırmaları, deneyler, inceleme gezileri, hayvan besleme ve bitki yetiştirme çalışmaları programda önemli bir yer tutmaktadır. Bu etkinliklerde öğretmenin etkinlikleri yaratıcılığı geliştirmeye yönelik olarak düzenlemesi de önemli bir unsurdur.

6.2.4. 1994 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık

Türkiye'de okul öncesi eğitim hizmetlerini program yönünden sistem bütünlüğü içerisinde yürütmek amacıyla MEB Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde ilgili üniversitelerden alan uzmanları, MEB'in ilgili birimlerinin temsilcileri, çeşitli kurumlardan temsilciler ve anaokulu, ana sınıfı öğretmenlerinden oluşan komisyonların çalışmaları sonucunda hazırlanmış olan Okul Öncesi Eğitim Programları 21.09.1994 tarih ve 590 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla uygulamaya konulmuştur. Böylece 1989 yılından beri uygulanmakta olan ve sadece 4-5 yaş çocuğunun eğitimine yönelik ve gelişim özellikleri ile konuların sıralamasından oluşan program yürürlükten kaldırılmıştır.

1994-1995 öğretim yılından itibaren uygulanan bu programlar eskisine göre daha kapsamlı olarak hazırlanmış ve konu merkezli değil, çocuk merkezli bir yaklaşım benimsenmiştir. Programlarda yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesi esas alınmış ve çocukların çok yönlü gelişimleri hedeflenmiştir. Ayrıca, programlar farklı gelişim gösteren çocuklar ve farklı olanaklara sahip bölgeler için, değişik uygulamalara imkan verebilecek bir esnekliğe sahip olacak biçimde hazırlanmıştır (Güler, 2001, s. 8-9).

Türkiye'de ulusal okul öncesi eğitim programı olarak, 1994 yılında uygulamaya konulan "Okul Öncesi Eğitim Programları" adı altında, 0-72 aylık çocukların ev ve kurum ortamlarında bilişsel, sosyal-duygusal ve psikomotor yönden sağlıklı gelişmelerini desteklemek üzere hazırlanmıştır. Bu programda üç farklı gelişim grubu esas alınmıştır (MEB, 1994, s. 13).

- 1- 0-36 ay (0-3 yaş) Kreş
- 2- 37-60 ay (4-5 yaş) Anaokulu
- 3- 61-72 ay (6 yaş) Ana Sınıfı.

Programda yer alan okul öncesi eğitim ilkelerinin 3. maddesinde “Eğitim ve öğretim planlı-programlı olmalıdır. Program konularının ele alınışı ve işlenişi çocuklarda yaratıcılığın gelişmesini ve yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlayıcı nitelikte uygulanmalıdır” ifadesi yaratıcılığın programda önemli unsurlardan biri olduğunun göstergesidir.

Yaratıcılığı destekleyici bir eğitim ortamı: çocuğun doğal merakını geliştirecek, hayvan yetiştirme ve inceleme yapmaya yöneltici köşelerin hazırlanması gerekliliği özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca hayal gücünü destekleyici kitaplar, resimler, filmler, sesli ve görüntülü malzemeler de eğitime destek sağlamaya yönelik hazırlanmalıdır.

Okul öncesi eğitimde görev alacak öğretmenin çocukta yaratıcılığı ve problem çözme becerilerini geliştirecek bir tutum sergilemesi son derece önemlidir. Bu tutum, çocuğa sağlıklı iletişimin gerçekleştiği bir ortam yaratır. Ayrıca çocuklara soru sorma fırsatı vererek, onların sorulara birlikte çok yönlü cevaplar aramalarını sağlaması gerekliliği, yine programda vurgulanan önemli noktalardan birisidir.

Ayrıca yeni ve orijinal çözümlerin öğretmen tarafından daima olumlu karşılanmasının ve çocukların tek tip çözüm üretmek yerine, daima olası çözümler bulabilmeleri yönünde desteklenmelerinin gerekliliği belirtilmektedir. Çocukların yaratıcılık ve karar verme becerisinin geliştirilmesi açısından, etkinliklerin çocuklar tarafından başlatılması ve bu yönde teşvik edilmesi de okul öncesi eğitimde dikkat edilecek hususlar arasında yer almaktadır (MEB, 1994, s. 26).

Yaratıcılığı destekleyen öğretmenin kendini bu konuda geliştirmesi, bilgisini artırması ve dünyaya geniş bir pencereden bakması ile mümkündür ifadesi de öğretmenin yaratıcılığın gelişimine önemli etkisi olduğu noktasında programda ifade bulunmaktadır.

Kreş Programı, 0-36 aylık çocukların bilişsel, dil, sosyal-duygusal özbakım ve fiziksel gelişim alanlarına ait özellikler dikkate alınarak: 0-12 ay, 13-24 ay ve 25-36 ay şeklinde üç ayrı gelişim evresine göre düzenlenmiştir. Gelişim

özellikleri çizelge halinde verilmiş, hedefler ve hedef davranışlar ve bunlara ilişkin yapılacak etkinlikler ayrıca gösterilmiştir. Program, çocukla yetişkinin evde veya kurumda sevgi ve güven ortamı içinde mutlu bir beraberliğini hedeflemektedir (MEB, 1994, s. 31).

Kreş programının genel amacı, bu yaş grubundaki çocukların sağlıklı bakım, beslenme, bedensel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmaktır. Programın uygulanışına bağlı olarak, yetişkinlerin çocuktaki gelişmeyi değerlendirmeleri de program hazırlanırken dikkate alınmış ve buna ilişkin yol gösterici değerlendirme formları hazırlanmıştır (MEB, 1994, s. 31).

37-60 aylık çocukların eğitimini kapsayan Anaokulu Programında hedef ve hedef davranışlar 37-60 aylık çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Programda yer alan hedef ve hedef davranışları kazandırmada araç olarak kullanılabilecek bazı konular ve konu analizleri verilmiştir. Bu programda konuların öğretimi değil, konular aracılığıyla çocukların belirlenen hedef ve hedef davranışlara ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Hedefler, çocuğun gelişim özellikleri ve eğitim ilkeleri dikkate alınarak düzenlenmiş bir eğitim ortamında, planlanmış eğitim yaşantıları sayesinde kazanılması beklenen davranış değişiklikleri olarak tanımlanmaktadır. Çocukta eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki istendik özellikler (bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler, alışkanlıklar vb.) hedefleri ifade etmektedir(Ertürk, 1982).

Hedefler, çocukları bedensel, psiko-motor, sosyal-duygusal, bilişsel ve dil gelişimleri yönünden istenilen düzeye getirmek için saptanmakta ve programın ilk basamağını oluşturmaktadır. Programda yer alan her bir basamağın eğitim açısından önemi büyük olmakla birlikte, diğer tüm basamaklar hedefler üzerine inşa edildiği için, hedefler eğitim programlarında ayrıca önem taşımaktadır (Aral, ve diğ., 2002, s. 70).

1994 yılında hazırlanan ve 2001-2002 eğitim yılında son kez kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı'nda hedefler, sağlıklı bir kişilik gelişimi olan bireyin yeterliliklerinden hareket edilerek belirlenen sekiz yeterlilik alanı dikkate alınarak saptanmıştır. Hedefler, yeterlilik alanlarına göre şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 1994, s. 134-144):

A- Kendisinin Farkında Olmanın Gelişimi İle İlgili Hedefler

B- Psiko-Motor Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler

C- Özbakım Becerilerinin Gelişimi İle İlgili Hedefler

D- Duygusal Özelliklerin Gelişimi İle İlgili Hedefler

E- Sosyal Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler

F- Bilişsel Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler

G- Dil Becerilerinin Gelişimi İle İlgili Hedefler

H- Estetik ve Yaratıcılığın Gelişimi İle İlgili Hedefler

Ayrıca söz konusu hedefler çocukların ilgilerine, ihtiyaçlarına, çevrenin özelliklerine ve öğretmenin yaratıcılığına bağlı olarak tabloda yer almayan değişik konular aracılığıyla da kazandırılabilir.

Bu ifade ile programda öğretmenin yaratıcılığının önemli olduğu anlaşılmakta ayrıca programda konulara yenilerinin eklenebileceğinin ifade edilmesi öğretmene esneklik tanındığının da göstergesi olmaktadır.

Programda Estetik ve Yaratıcılığın Gelişimi ile İlgili Hedefler ayrı bir başlık altında verilmekle birlikte diğer yeterlilik alanlarında da yaratıcılıkla ilgili hedefler ve hedef davranışlar bulunmaktadır. Bunlar ayrıntılı olarak Ek-1’de verilmiştir.

En önemli yeterlilik alanlarından birisi, çocuğun kendi kişiliğinin farkında olmasıdır. Çocuk, kendisi hakkında ne hissettiğini, çevresindeki dünyayla baş edebilmek için hangi becerilere sahip olması gerektiğini okul öncesi eğitim yıllarında öğrenecektir. Kendisi ve yetenekleri hakkında olumlu duygular geliştiren çocukların yetersizlik ve başarısızlık duygularına sahip olanlardan daha meraklı, araştıran ve güdülenmiş kişiler oldukları gözlenmektedir (Genç ve Senemoğlu, 2001, s. 2).

Çocuklarda yaratıcılık ve estetik özelliklerin geliştirilmesinde, başkaları tarafından oluşturulan eserler hakkında konuşma, yorum yapma, onları anlamasını sağlama gibi davranışlar önemli rol oynamaktadır (Genç ve Senemoğlu, 2001, s. 16).

Çocuğun yaratıcılık ve estetik özelliklerinin geliştirilmesinde, sanat çalışmaları (kalemlerle, boyalarla, yoğurma maddeleriyle, artık materyallerle, küçük bloklarla vb. çocuğun özgürce yapacağı çalışmalar), müzik çalışmaları

(müzik dinleme, sesleri keşfetme, ritim tutma, şarkı söyleme, müzik aleti kullanma, çeşitli sesler oluşturma vb. etkinlikler), yaratıcı dans, hareket, drama, dramatik oyun gibi etkinlikler, parmak oyunu, tekerleme dinleme, söyleme, oluşturma gibi etkinlikler yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu etkinliklerin, çocuğun öğretme-öğrenme ortamında kendisini rahat, özgür hissetmesi ve yaptığı etkinlikten zevk almasıdır (Genç ve Senemoğlu, 2001, s. 16).

Ana sınıfı programında belirlenen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için dersin öğretiminde uyulması gereken prensipler şu şekilde özetlenebilir (MEB, 1994, s. 130-131).

1- 61-72 aylık çocukların gelişim özelliklerine göre belirlenmiş hedef ve hedef davranışları öğrencilere kazandıracak konular programda yer aldığı halde, programda yer almayan fakat çocukların ihtiyaç duyduğu, yakın çevreyle ilişkili farklı konular aracılığıyla da kazandırılabilir. Önemli olan, konunun bu bilgileri kazandıracak nitelikte araç olarak kullanılmasıdır.

2- Öğretmen, çocukların değişik gelişim alanlarına ilişkin hedef ve davranışları yıl boyunca değişik konuları kullanarak da kazandırmaya çalışılabilir.

3- Programda yer alan konular, analizler ve eğitim durumları öğretmene sadece yardım etmek aracılığıyla verilmiştir.

4- Günlük plan hazırlanırken değişik gelişim alanlarına ilişkin hedef ve hedef davranışları dengeli bir şekilde kazandıracak şekilde eğitim durumları düzenlenmelidir.

5- Günlük plan hazırlanırken çocuklar arasında bireysel farklılıklara dikkat edilmelidir.

6- Çocukların yaparak-yaşayarak öğrenmelerine imkan veren eğitim durumları düzenlenmelidir(drama, çevre gezileri, deneyler).

7- Günlük planların uygulanmasında esneklik ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.

8- Çocukların başarı duygusunu tatmaları sağlanarak, olumlu davranışlar pekiştirilmelidir.

9- Programlar uygulanırken anasınıfı bilgi aktaran yer olmaktan çıkıp, çocuğu araştırmaya ve yaratıcılığa yönelten, zevkli ve eğlenceli bir ortam haline getirilmelidir.

10- Okul-aile işbirliği kurularak; anne-babaların eğitim ortamına katılımı ve katkıda bulunmaları sağlanmalıdır.

Programda çocukların yaparak, yaşayarak öğrenmelerine imkan veren eğitim durumları (drama, deneyler, çevre gezileri vb) düzenlenmesinin ve program uygulanırken okul öncesi eğitim kurumlarının sadece bilgi aktaran bir yer olmaktan çıkarılıp, çocuğu araştırmaya ve yaratıcılığa yönelten, zevkli ve

eğlenceli bir ortam haline getirilmesinin gerekliliğinin belirtilmesi de yaratıcılığın programda önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Programın değerlendirilmesi için kullanılabilecek değerlendirme araçları her yaş grubuna ait programın sonunda verilmiştir. Eğiticinin değerlendirme için özellikle gözlem tekniklerini kullanması ve kayıt tutmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

6.2.5. 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yaratıcılık

1994 Okul Öncesi Eğitim Programının kullanımına ilişkin olarak yapılan araştırmalara, uygulama ve gözlem sonuçlarına göre, öğretmenlerin programlarında hedef ve kazanılması beklenen davranışları ön planda tutarak konuları araç olarak kullanmak yerine, çoğunlukla programın özüne ters düşecek şekilde konuları amaç edinerek konu öğretimine dayalı uygulamalar yaptıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü okul öncesi eğitim programlarının geliştirilmesi gerekliliğinden hareket ederek bir komisyon kurulmasına öncülük etmiştir. Komisyon iki yıl süren çalışmalarından sonra 1994 programının gereği gibi kullanılamama nedenlerini de dikkate alarak 36-72 aylık çocukların gelişimlerine ve okul öncesi eğitim kalitesinin arttırılmasına katkıda bulunmak üzere, yeni bir Okul Öncesi Eğitim Programı hazırlamıştır (Aral ve diğ., 2002, s. 71).

Yapılan incelemeler ve belirlenen gereksinimler doğrultusunda kreş programının aynen uygulanmasına karar verilmiş, anaokulu ve anasınıfı programı ise “36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı” adı altında birleştirilmiştir. 2002 eğitim programında konular ya da diğer deyişle üniteler programdan çıkarılarak, hedeflerin merkeze alınması böylece esnek program anlayışının öne çıkarılması en önemli değişiklik olmuştur (Gürkan, 2006, s. 33).

Programda yer alan Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri arasında, “Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilir.” ifadesi yer almaktadır (MEB, 2002, s. 13).

Program, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36-72 aylar arasındaki normal gelişim gösteren çocukların bilişsel, dil, psikomotor, sosyal-

duygusal gelişimlerinin desteklenmesi ve özbakım becerilerinin kazandırılmasını esas almaktadır. Yaratıcılık, tüm gelişim alanları ile ilişkili olduğundan ayrıca ele alınmamış, ancak planlanan tüm etkinliklerde yer alması gerektiği öngörülmüştür.

Programın özellikleri arasında, “Etkinlikler, çocuğa yalnızca bilgi kazandırmamalı, onu araştırmaya, incelemeye, denemeye yönlendiren özelliklere sahip olmalıdır. Etkinlikler uygulanırken öğretmen, çocukta ilgi ve merak uyandırmalı, sezdirerek öğrenme ön plana çıkarılmalıdır.” ifadesi yer almaktadır.

Eğitim durumları hazırlanırken öğretmen, planını hazırlarken aldığı hedefe uygun olarak birden fazla etkinliği bir araya getirebilir. Eğitim süreci planlanırken özel gereksinimi olan çocuklar için ek hedefler ve bunlara uygun etkinlikler oluşturulması gerekliliği öngörülmüştür.

Eğitim etkinliklerinin uygulanmasında, çocukların aktif katılımı sağlanarak, sorumluluk almalarının desteklenmesi, etkinliklerin başlatılmasında ve sürdürülmesinde çocukların etkin katılımlarının sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Çocukların etkinliklere etkin katılımları onların yaratıcılığının gelişimine olumlu katkı sağlar.

Programda ayrıca etkinliklerin uygulanmasında öğretmene esneklik tanınmaktadır. Öğretmen, çocukların düşünceleri ve tercihlerini dikkate alarak, onların ilgi ve tercihleri doğrultusunda hareket etmelerine olanak vermelidir. Programa göre öğretmen, planda yer alan etkinliklerin sıralarını değiştirebilir, sürelerini kısaltıp uzatabilir ya da fırsatı değerlendirerek farklı çalışmalara yer verebilir. Bu programda aile katılımı da çok önemli bir yere sahiptir. Çocukların yaratıcılığının gelişiminde ailenin önemi düşünülecek olursa öğretmenin, çocuklarda yaratıcılığı geliştirme konusunda ailelerle işbirliği içinde olması gerekmektedir.

Programda öğretmenin, her çocuğun evine bir yarıyılıda en az iki kez ev ziyareti yapmaya özen göstermesi belirtilmektedir. Ev ziyaretlerinde yapılabilecek etkinliklerin yaratıcılığın gelişimine olumlu katkı sağlayacak etkinliklerin seçilmesi ve ailelere bu konuda bilgi verilmesi düşünülebilir.

Programın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar kısmında “Programda 36-60 aylık ve 60-72 aylık çocukların gelişimsel özellikleri ayrılarak verilmiştir. Hedef

ve hedef davranışların 36-72 ay arasında alınmasındaki amaç ise eğitime esneklik ve serbestlik kazandırmaktır (MEB, 2002, s. 22).

Planlanan çalışmaların çocuklarda merak uyandırması, onları soru sormaya, durumu sorgulamaya ve araştırmaya yönlendirmesinin gerekliliği öngörülmektedir. Bu da yaratıcılığın geliştirilmesinde önemli unsurlardan biridir.

Programda 1994 programında olduğu gibi Yaratıcılığa İlişkin hedefler başlığı altında ayrı bir şekilde ele alınmamıştır. Hedefler ve Kazanılması Beklenen Davranışlar gelişim alanlarına (Psikomotor Alan, Sosyal-Duygusal Alan, Bilişsel Alan ve Dil Alanı, Özbakım Becerileri) göre sınıflandırılmıştır. Özbakıma yönelik davranışlar bir gelişim alanı olmamakla birlikte bu dönemdeki çocukların mutlaka kazanması gereken temel becerileri kapsadığından ayrı bir başlık altında (özbakım becerileri) yer almıştır. Yaratıcılık ile ilgili olan hedef ve kazanılması beklenen davranışlar bu alanlar içerisinde yer almaktadır. Bunlar Ek-2’de verilmiştir.

Programda yıllık plan ve günlük plan hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

Yıllık plân, bir yıl içerisinde kazandırılması düşünülen hedef ve davranışları, ele alınacak kavramları, gezi-gözlem etkinliklerini, özel gün ve haftalara ilişkin etkinlikleri ve etkinliklere aile katılımının nasıl olacağını içerir. Ayrıca yıllık plânda belirlenen etkinliklerin nasıl uygulanacağı ile ilgili eğitim durumları, değerlendirmenin farklı boyutlarda nasıl yapılacağını ana hatları da yer almaktadır.

Hedef ve hedef davranışların kazanılmasında araç olarak kullanılan konular belirlenirken, çocuğu düşünmeye ve araştırmaya yöneltmesine, çevresel ve bireysel gereksinimlerini karşılayabilmesine ve kullanılacak materyalin kolay erişilebilir olmasına dikkat edilmesi gerekliliği de yine programda belirtilmektedir.

Programda yaratıcılığın geliştirilmesinin gerekliliği ve etkinliklerin bu doğrultuda planlanması vurgulanmaktadır ancak yaratıcılık hakkında açıklayıcı bilgi yer almamaktadır. Programda örnek etkinlikler yer almakla birlikte bunların sayısı yeterli değildir.

“Ortam, çocuğun kendini güvende hissedeceği şekilde düzenlenmelidir” ifadesine yer verilmektedir. Bu da çocukların rahat bir şekilde kendini ifade

edebilmesini sağlayan güvenli ortamların oluşturulmasının önemli olduğunu bir göstergesidir.

Eğitim materyallerinin kullanılabilmesi, çocukların aktif katılımına olanak sağlayacak şekilde hazırlanmaları öngörülmektedir. Ancak yaratıcılığı geliştirecek materyallere ayrıntılı olarak yer verilmemiştir.

“Materyal hazırlanırken çocukların yardımcı olmalarına fırsat verilmelidir” ifadesi ile çocukların iş yapma becerilerinin gelişmesi ve gerektiğinde kendi materyalleri kendilerinin oluşturmalarına olanak sağlanması programda yer bulan bir diğer unsurdur. Bu da çocukların olumlu benlik algısı geliştirmesine katkı sağlayabilir.

Milli Eğitim Bakanlığı 2002 programını uygulamada değerlendirmek için 2005 yılında 81 ildeki öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini, ayrıca okul öncesi eğitime öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının öğretim elemanlarının programla ilgili değerlendirmelerini de almıştır. Tüm bu değerlendirmelerin ve 2005-2006 yılında İlköğretim Programlarındaki değişikliklerin analizi sonucunda, Okul Öncesi Eğitim Programının geliştirilmesi gereksinimi gündeme gelmiştir. Okul Öncesi Eğitim Programının İlköğretim Programı ile uyumlu hale getirilmesi ve çocukların ilköğretime geçişinin kolaylaştırılması da programın geliştirilmesinin önemli bir diğer gerekçesini oluşturmuştur (Gürkan, 2006, s. 33).

6.2.6. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı’nda Yaratıcılık

2005-2006 eğitim-öğretim yılında ilköğretim programında yapılan yenilikler, okul öncesi eğitim alanında yapılan araştırmalar ve uygulamalardan alınan geri bildirimler, AB ve uluslararası normlara uyum sağlama amacıyla çeşitli ve Avrupa Birliği Ülkelerindeki okul öncesi eğitimde yapılan uygulamalar analiz edilmiştir. Ayrıca, çocukların insan haklarına, demokrasiye ve farklı kültürlerle duyarlık kazanmaları da amaç olarak benimsenmiştir. Verilerin incelenmesi sonucunda programın gözden geçirilmesi ve güncellenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, Temel Eğitimi Destekleme Projesi çerçevesinde, uluslararası uzmanlardan, üniversitelerin ilgili bölümlerinden akademisyenlerden, öğretmenlerden ve Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü

yetkililerinden oluşan bir komisyon tarafından, çağdaş program geliştirme yaklaşımları ve günümüzde kabul gören psikoloji kuramları dikkate alınarak “36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı” yeniden düzenlenmiş ve bu doğrultuda Öğretmen Kılavuz Kitabı hazırlanmıştır.

Bu programda yer alan kazanımlar ilköğretim programlarında benimsenen ortak becerilerin tümünü kapsamaktadır. Problem çözme, iletişim, akıl yürütme, ilişkilendirme, karar verme, sorumluluk alma ve yerine getirme, araştırma, girişimcilik, bilinçli tüketicilik, çevre bilinci, yaratıcılık ve diğer pek çok becerinin, programdaki kazanımlar doğrultusunda hazırlanan öğrenme durumları ve öğrenme ortamları aracılığıyla, oyun merkezli etkinliklerle, çocuğun aktif katılımı ve bilgiyi kendisinin yapılandırması yoluyla çocuk tarafından kolay ve doğal bir biçimde kazanılması hedeflenmektedir (MEB, 2006, s. 11).

Geliştirilen bu program, gelişimsel gereksinimleri karşılarken, gelişim alanlarının birbirleri ile olan dinamik etkileşimini destekleyerek çocuğun bütün gelişim alanlarındaki davranışlarını daha üst düzeye çıkarmayı, çeşitlendirmeyi ve zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Bu özelliği ile “Çoklu Zeka Kuramı”nı savunur ve vurgularıyla da tutarlıdır.

Programın temel özellikleri arasında ‘yaratıcılık ön plandadır’ alt başlığı yer almaktadır. Bu konu ile ilgili açıklamalar aşağıdadır (MEB, 2006, s. 14):

Bu programda yaratıcılık programın temel özelliği olarak benimsenmiştir. O nedenle “yaratıcılık” ya da “yaratıcılığın geliştirilmesi” gibi bir alan ya da amaç belirlenmemiştir. Ancak öğretmenlerin amaç ve kazanımlar doğrultusunda planlayacakları ve uygulayacakları tüm etkinliklerde hem kendilerinin hem de çocukların yaratıcılıklarını işe koşmaları beklenmektedir. Çünkü yaratıcı programın başarıya ulaşmasında kritik bir kavramdır.

Bu programın etkinlikle uygulanabilmesi için öğretmenlerin yaratıcı olması ve çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesiyle mümkündür. Bu noktada öğretmenlerin incelikle kendi yaratıcılıklarını geliştirmeleri ve daha sonrada çocukların yaratıcılıklarını geliştirmek için uygun yöntem ve teknikleri işe koşmaları gerekmektedir.

Unutmamalıdır ki yaratıcı çocukları yaratıcı öğretmenler yetiştirir.

Öğretmenlerin yaratıcılıklarını geliştirmeleri için çeşitli yayınları izlemeleri, değişim ve gelişimlere açık, esnek bir kişilik yapısına sahip olmaları ve farklı fikirleri uygulamaya istekli olması gerekmektedir.

Çocuğun, bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden bir bütün olarak geliştiği ve gelişim alanının önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu

nedenle çocuğun tek yönlü değil çok yönlü gelişmesi hedeflenmelidir. Özellikle etkinlikler düzenlenirken bu özellik üzerinde özenle durulması çocuğun çok yönlü gelişimi için öğretmen yaratıcılığını işe koşmalıdır.

Bu da programda yaratıcılığın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Yukarıda açıklandığı gibi tüm etkinliklerde yaratıcılığın geliştirilmesi ayrı bir alan olarak ele alınmamış, tüm etkinliklerde yaratıcılığın işe koşulması öngörülmüştür. Program, yaratıcılığın geliştirilmesini genel bir hedef olarak ele almaktadır.

Öğretmenlerden amaç ve kazanımlar doğrultusunda planlayacakları ve uygulayacakları tüm etkinliklerde hem kendilerinin hem de çocukların yaratıcılıklarını işe koşmaları beklenmektedir. Çünkü yaratıcılık programın başarıya ulaşmasında kritik bir kavramdır (MEB, 2006, s. 15).

Eğitim programları, yaratıcılığı destekleyebilmesi için esnek olmalı, gerektiği zaman değişiklikler yapılmalı, çocukları araştırmaya ve denemeye yönlendirici olmalı, çocukların, ilgi ve yetenekleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır (Mangır ve Aral, 1992, s. 46).

2006 Okul Öncesi Eğitim Programı bu doğrultuda öğretmene esneklik tanımaktadır. Etkinlikler sırasında gerekli görüldüğü takdirde değişiklik yapılabilir. Ayrıca programda belirtilen etkinliklerin tümünün bir gün içerisinde mutlaka yaptırılması zorunluluğu yoktur. Öğretmen belirlediği amaç ve kazanımlar doğrultusunda etkinlikleri seçip uygulama şansına sahiptir. Öğrencilerin ilgi ve istekleri doğrultusunda etkinliklerine yön verir. Etkinliklerin seçiminde de yine öğretmen, öğrencilerin yaratıcılığını geliştirecek etkinliklere sık sık yer vermelidir. Sadece öğretmenin yönlendireceği şekildeki etkinlikler yerine öğrencinin kendini rahatça ifade edebileceği, özgün ürünler yapabileceği etkinlikler seçilmesi önerilmektedir.

36-72 aylık çocuklara yönelik olan bu program “gelişimsel” bir programdır. Şu anda uygulanmakta olan İlköğretim programlarında yalnızca kazanımlara yer verilmesine karşın, okul öncesi eğitim programında çocuğun tüm gelişim alanları dikkate alınarak 2002 programındaki ana yapıya bağlı kalınmakla birlikte, 2002 programındaki hedef ve kazanılması beklenen davranışlar terimleri amaç ve kazanımlar olarak değiştirilmiştir. Programda yer alan yaratıcılıkla ilgili amaç ve kazanımlar Ek-3’te verilmiştir.

Program, çocuk merkezlidir. Öğretmenler, çocukların kendi ilgi alanlarının farkına varmalarına ve yeni beceriler geliştirmelerine olanak tanınmalıdır. Bunun yanı sıra, ilgi ve motivasyonları, birbirinden farklı olan çocukların özellikleri de göz önünde bulundurularak onlara seçenekler sunulmalıdır. Program, çocuk merkezli olduğu için öğretmenlerin öğrenme sürecinde çocukların bir şeyler planlamalarına, yapmalarına, düzenlemelerine, sorgulamalarına, araştırmalarına, tartışmalarına ve üretmelerine mümkün olduğu kadar çok olanak tanınmaları gerekmektedir (MEB, 2006, s. 12).

Programda, konular amaç değil araçtır. Yıllık ve günlük planlar yapılırken çeşitli konulardan yararlanılabilir. Amaç, ele alınan konunun öğretimi değil, o konu yardımı ile amaç ve kazanımların ortaya çıkarılmasıdır. Her konu, her çeşit etkinlik, her ortam, kısaca her şey öğretmen tarafından amaç ve kazanımlara ulaşmak amacıyla kullanılabilir. Bu da öğretmenlere özgürlük tanındığının ve yaratıcılığı geliştirmenin önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Problem çözme ve oyun temel etkinliklerdir. Problem çözme becerisi, çocuklara kazandırılması gereken en temel becerilerden biridir. Kazandırılacak bu beceri onun yaşamı boyunca kullanabileceği kritik bir beceridir. Çeşitli etkinlikler düzenlenirken çocukların problem çözme becerilerinin geliştirilmesi öne çıkarılmalıdır. Bu amaçla çocuklara seçenekler sunulması, yaratıcı problem çözümlerinin teşvik edilmesi önem taşımaktadır (MEB, 2006, s. 15).

Seçilecek problemlerin çocukların günlük yaşantılarından seçilmesine özen gösterilmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Ayrıca programda her türlü amaç ve kazanımlar ele alınırken, oyunun temel etkinlik olarak kullanılması özellikle önerilmektedir. Bu durum problem çözme becerisinin kazandırılması süreci için de geçerlidir.

Programda yaratıcılık hakkında ‘Çocuk ve Yaratıcılık’ başlığı altında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Yaratıcılığı destekleyen oyuncak ve materyaller, yaratıcılıkta dikkat edilecek noktalar açıklanmıştır. Programın bu kısmı Ek-4’te verilmiştir.

Yaratıcılığın programda çok önemli bir yere sahip olduğu buradan anlaşılmaktadır. Ayrıca olumlu benlik algısı gelişmiş, özgüvenli, problem çözücü, yaratıcı bireyler yetiştirilmesini sağlamak öğrenme sürecinin amaçları arasında

yer almaktadır. Çocuğun nasıl daha kolay öğrendiğine ilişkin bilgilere de programda yer verilmiştir. Bununla birlikte çocukların öğrenmesini kolaylaştıracak öğretmen davranışları da ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2006 Okul Öncesi Eğitim Programında değerlendirme süreci; çocukların değerlendirilmesi, programın değerlendirilmesi ve öğretmenin kendini değerlendirilmesi olarak üç farklı boyutta ele alınmaktadır.

Değerlendirme için kullanılacak formlar programın sonunda örnek olarak verilmiştir. Öğretmenlerin yapılan değerlendirmeleri bir sonraki uygulamalarda dikkate alması ve tüm değerlendirmelerde objektif olması, programda önemsenen bir diğer noktadır.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuçlar

Dünya sürekli olarak değişmekte ve gelişmektedir. Bu değişim ve gelişmelere ayak uydurabilen, çevresine duyarlı, araştıran, özgün fikirler üreten bireylere olan ihtiyaç günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu özelliklere sahip bireylerin yetiştirilmesinde bireyin kişilik özelliklerini önemli ölçüde şekillendiren okul öncesi eğitim dönemi önemlidir.

Bu araştırmanın amacı, çocukta yaratıcılık hakkında ayrıntılı bilgi sunulması ve okul öncesi eğitim programlarının incelenerek okul öncesi eğitim programlarında yaratıcılığın nasıl ele alındığının ortaya konulmasıdır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Bireyin kişiliğinin şekillendiği dönem okul öncesi eğitim dönemidir. Bu yüzden okul öncesi eğitim çağındaki çocukların yaratıcılığının geliştirilmesi önemlidir.

2. “Bireyin hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” Milli Eğitimin temel amaçlarından biridir. Buradan hareketle amacı çocukları temel eğitime hazırlık olan ve bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan okul öncesi eğitim kurumları da yaratıcılığın gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır.

3. Hazırlanan eğitim programlarının çocukların kendilerini keşfetmesini, eksikliklerini görüp, yeteneklerini fark etmesini ve geliştirmesini, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmesini sağlayacak, onları düşünmeye teşvik edecek nitelikte olması önemlidir.

4. Öğretmenin çocukların yaratıcılığını geliştirmede önemli bir etkisi vardır.

5. Düşünen, araştıran, sorgulayan, problem çözme ve bağımsız karar verme becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi günümüzde giderek önem kazanan konulardan biri olmuştur.

6. Her çocuğun yaratıcılığı kendine özgüdür ve her çocuğun kendi özellikleri içinde yaratıcılığının gelişiminin değerlendirmesi gerekir.

7. Yaratıcılık yol gösterme ve cesaretlendirme aracılığıyla gelişir.

8. Çocuklarda yaratıcılığın gelişimi yaşlara göre farklılık göstermektedir.

9. Yaratıcılığın gelişiminde fiziksel ve sosyal çevrenin etkisi büyüktür.

10. Okul öncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir eğitim verilmesi, bu kurumlarda nitelikli okul öncesi eğitim programı ile mümkündür. Yaratıcılığı geliştirmeye yönelik ve çocuğu merkez alan programlar eğitim için önemlidir. Çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesi, uygulanan eğitim programlarının yaratıcılığı desteklemesine ve programın başarıyla uygulamaya dönüştürülmesine bağlıdır.

11. Okul öncesi eğitim programlarında amaç ve kazanımlar yaratıcılık açısından Tablo 7.1.'de karşılaştırılmıştır.

Tablo 7.1. Okul Öncesi Eğitim Programlarının Amaçlarının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARININ AMAÇLARININ YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Amaçlar ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır. Ancak etkinlikler sonucunda ulaşılabacak amaçlar ifade edilmektedir: Duyu eğitimi, çocukların bedeni ve zihni yetilerini eğitmek. Bedeni alışkanlıklar kazandırmak, çocukların merakını çekmek, çocukları dikkat ve düşünmeye sevk etmek, çocukların dili kullanmalarını sağlamak ve onları söz söylemeye alıştırmak, hayal dünyalarını kurmalarına ve yaratıcılıklarını geliştirmelerini sağlamaktır. Bilgiyi aktarmadan, çocukların bilgiyi kendilerinin yapılandırmalarını sağlamaktır.
1952	Amaçlar ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır. Çocuğun düşünmesi, hüküm vermesi, mantığını kullanması, münasebetleri görmesi ve anlaması gibi ifadelerle yer verilmiştir.
1981	“Ana sınıfı eğitimi alan çocuk her türlü faaliyette girişkendir ve yaratıcıdır.” İfadesi yer almış ancak ayrı bir başlık altında yer almamıştır.
1989	Amaçlar gelişim alanlarına göre 4’e ayrılmıştır: 1. Beden ve hareket gelişimi ile ilgili amaçlar a) Büyük kaslarını kullanabilme b) Küçük kaslarını kullanabilme 2. Sosyal ve duygusal gelişim ile ilgili amaçlar d) Toplum kurallarına uyabilme, e) Kendine güvenebilme, h) Farklı olay ve durumlara uygun farklı duygular gösterebilme, g) Duygularını toplum kurallarına uygun bir şekilde ifade edebilme 3. Zihin gelişimi ile ilgili amaçlar a. Belirli bir obje ve uyarıcı üzerinde dikkatini toplayabilme, b. Kendisini ve çevresindekileri algılayabilme, c. Olaylar ve nesneler arasında ilişki kurabilme, d. Akıl yürütebilme, e. Problem çözebilme, 4. Dil gelişimi ile ilgili amaçlar: b) Kelimelerle hareketler arasında ilişki kurabilme, c) Akıcı konuşabilme, f) Tartışmalara katılabilme, g) Aynı anlama gelen cümleleri değişik kelimelerle kullanabilme.

Tablo 7.1. (Devam) Okul Öncesi Eğitim Programlarının Amaçlarının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

1989	Yukarıda görüldüğü gibi, 1989 programında Bedensel ve hareket gelişimi ile ilgili 2 amaç, Sosyal ve duygusal gelişim ile ilgili 4 amaç, zihin gelişimi ile ilgili 5 amaç ve Dil gelişimi ile ilgili 4 amaç toplam olarak 15 amaç yer almaktadır. Ayrıca programda 4 ve 5 yaş grubu için örnek üniteler listesi hazırlanmıştır. Bu örnek ünitelerden ilk 19 ünitenin amaçları, davranışları ve konu başlıkları yer almaktadır. İncelenen bu amaçlar yaratıcılığı geliştirmeye yönelik olarak yorumlanmamıştır.
1994	Hedefler, yeterlilik alanlarına göre şu şekilde sıralanmıştır A- Kendisinin Farkında Olmanın Gelişimi İle İlgili Hedefler B- Psiko-Motor Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler C- Özbakım Becerilerinin Gelişimi İle İlgili Hedefler D- Duygusal Özelliklerin Gelişimi İle İlgili Hedefler E- Sosyal Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler F- Bilişsel Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler G- Dil Becerilerinin Gelişimi İle İlgili Hedefler H- Estetik ve Yaratıcılığın Gelişimi İle İlgili Hedefler Bu programda yaratıcılıkla ilgili 10 hedef ve bunlarla ilişkili 26 hedef davranış bulunmaktadır. Programda yer alan hedef ve hedef davranışları kazandırmada araç olarak kullanılabilecek bazı konular ve konu analizleri verilmiştir. Bu programda konuların öğretimi değil, konular aracılığıyla çocukların belirlenen hedef ve hedef davranışlara ulaştırılması amaçlanmaktadır.
2002	Programda 1994 programında olduğu gibi Yaratıcılığa İlişkin hedefler başlığı altında ayrı bir şekilde ele alınmamıştır. Hedefler ve Kazanılması Beklenen Davranışlar gelişim alanlarına(Psikomotor Alan, Sosyal-Duygusal Alan, Bilişsel Alan ve Dil Alanı, Özbakım Becerileri) göre sınıflandırılmıştır. Özbakıma yönelik davranışlar bir gelişim alanı olmamakla birlikte bu dönemdeki çocukların mutlaka kazanması gereken temel becerileri kapsadığından ayrı bir başlık altında (özbakım becerileri) yer almıştır. Yaratıcılık ile ilgili 13 Hedef ve 40 Kazanılması Beklenen Davranış bu alanların içerisinde yer almaktadır.
2006	Şu anda uygulanmakta olan İlköğretim programlarında yalnızca kazanımlara yer verilmesine karşın okul öncesi eğitim programında çocuğun tüm gelişim alanları dikkate alınarak 2002 programındaki hedef ve kazanılması beklenen davranışlar terimleri amaç ve kazanımlar olarak değiştirilmiştir.Yaratıcılıkla ilgili 20 amaç 73 kazanım vardır. Konular amaç değil araçtır. Kazanımlara konular aracılığıyla ulaşmak amaçlanmaktadır.

Tablo 7.1.' de görülmektedir ki, 1914 programında amaçlar ayrı bir başlık altında verilmemiştir. Etkinlikler sonucunda ulaşılabilecek amaçlar ifade edilmiştir. Bu amaçlarda yaratıcılığı destekleyen ifadeler yer almaktadır. 1952 programında amaçlar ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır, etkinliklerin açıklanması sırasında amaçlardan kısaca bahsedilmiştir. Yaratıcılığı destekleyici amaçlara ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. 1981 programında “Ana sınıfı eğitimi alan çocuk her türlü faaliyette girişkendir” ifadesi yer almış amaçlar ayrı bir başlık altında yer almamıştır. 1989 programında genel amaçlar içerisinde yaratıcılığı destekleyici 15 amaç olduğu yorumlanmıştır. Ancak verilen üniteler listesindeki amaçlar arasında yaratıcılığı geliştirmeye yönelik amaca rastlanmamıştır. 1994 programında ‘Estetik ve Yaratıcılığın Gelişimi İle İlgili Hedefler’ ayrı bir yeterlilik alanı olarak

ele alınmıştır. Bu başlık altında 5 hedef ve 10 hedef davranış bulunmaktadır. Ayrıca diğer yeterlilik alanlarının içerisinde 5 hedef ve 16 hedef davranış yaratıcılıkla ilişkilendirilmiştir. 2006 programında yaratıcılık programın temel özelliği olarak ele alınmış, gelişim alanlarına göre gruplandırılan amaç ve kazanımlar içerisinde 20 amaç ve 73 kazanım yaratıcılıkla ilgili olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca 1989 programında ünitelerin verilmiş olması, bu programın konu merkezli bir program olduğunu göstermektedir. Aşırı yapılandırılmış programların yaratıcılığı engelleyeceği düşünüldüğünde bu programın yaratıcılık açısından olumsuz olduğu düşünülebilir. 1994 programında konuların öğretimi değil, konular aracılığıyla çocukların belirlenen hedef ve hedef davranışlara ulaştırılması amaçlanmaktadır. 2002 ve 2006 programlarında da konular amaç değil araçtır. Kazandırılması istenen özellikler için konular yardımcı bir unsur olarak verilmektedir.

12. Okul öncesi eğitim programlarında eğitim durumları yaratıcılık açısından Tablo 7.2.'de karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. 2. Okul Öncesi Eğitim Programlarının Eğitim Durumlarının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARININ EĞİTİM DURUMLARININ YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Çocukların özgürlüğü, kendilerini serbest ifade edebilmeleri, kendi hayal dünyalarını kurmaları ve yaratıcılığa dayanan yaklaşım mevcuttur. Dramatizasyonun ilk izleri vardır. Yapararak yaşayarak öğrenme söz konusudur. Karşılıklı konuşma şeklinde, olaylar canlandırılması ve çocukların soru sorması önemlidir. Özgür olmaları, kendi isteklerine uygun hareket etmeleri olanağı sağlanarak çocukların yaratıcılığının gelişimine katkı sağlanması desteklenmektedir. Eğitim Etkinlikleri şunlardır: Musahabat-ı Ahlakiye, Resim, Lisan, Hayat ve Hareket Derleri, Musiki, Eşya ve Tabiat Bilgisi, Jimnastik, Bahçe Dersleri.Çocukların araştırma, inceleme, sorgulama ve gözlem yetilerini geliştirmeye yönelik faaliyetler yer almaktadır.
1952	Çocukların seveceği konularla ilgili dersler yapılması öngörülmektedir. Araştırma, çocuğun düşünmesi, hüküm vermesi, mantığını kullanması, münasebetleri görmesi ve anlaması esastır. Eğitim etkinlikleri: Serbest oyun, müzik, okuma hazırlığı, iş faaliyeti, oyun, kum işleri. Çocukların özgür bir şekilde kendilerini ifade edebilecekleri etkinliklere yer verilmesinin gerekliliği özellikle vurgulanmaktadır. Çocukları soru sormaları konusunda teşvik önemli bir yer tutmaktadır. Tüm duyularını kullanabileceği etkinliklere yer verilmelidir. Çocuklar teşvik edilir ve çocuklara yapabilecekleri düzeyde sorumluluk yüklenir.
1989	Serbest zaman faaliyetleri(köşe faaliyetleri, yaratıcı resim ve el işi faaliyetleri), Türkçe dil, oyun, müzik ve okuma yazmaya hazırlık . Ayrıca çocukların gözlem yapabilmeleri için inceleme ve araştırma gezileri düzenlenebilir. Okul öncesi eğitim ilkeleri doğrultusunda çocukların yapararak yaşayarak öğrenmelerini sağlayan fırsatlar sağlanması öngörülmektedir. Bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak eğitim etkinlikleri hazırlanmalı, özgür bir şekilde çocukların kendilerini ifade edebilmelerinin sağlanması da önemli bir unsurdur. Bunlar da yaratıcılığın gelişimine olumlu katkı sağlar.
1994	Yaratıcılık ve problem çözme becerilerini geliştirici etkinliklere yer verilmesi son derece önemlidir. Çocuklara soru sorma fırsatı vererek onların çok yönlü cevaplar araması gerekliliği vurgulanmakta, orijinal çözümler üretebilmelerine teşvik edilmelidirler. Etkinlikler çocuklar tarafından başlatılması da yaratıcılığı geliştirir.
2002	Planlanan eğitim durumları, seçilen hedef ve davranışları kazandıracak nitelikte olmalıdır. Etkinliklerin, çocukların gelişim düzeylerine uygun, onları araştırmaya yöneltici, ilgi çekici, yaratıcılığı destekleyici ve eğlendirici olması gerekliliği öngörülmektedir. Etkinlikler arasında bağ kurulmasına dikkat edilmesi belirtilmektedir. Çocukların bireysel özellikleri etkinlikler planlanırken ve uygulanırken göz önünde bulundurulması da yaratıcılığı geliştiren diğer etmenlerdendir.
2006	Aktif katılım esastır. Çocuk merkezli etkinlikler. Konular amaç değil araç durumundadır. Bilginin çocuklar tarafından yapılandırılması önemlidir. Problem çözme ve oyun temel etkinliklerdir. Yaratıcılığı geliştirici etkinliklere sık sık yer verilmesi ön görülmektedir. Çok yönlü gelişim hedeflenmektedir. Etkinliklerin çocuklar tarafından başlatılması, çocukların isteklerine uygun değişiklikler yapılması gerekliliği belirtilmektedir. Yaratıcılığın geliştirilmesine uygun yöntem ve tekniklerin kullanılması vurgulanmaktadır. Yaratıcılık programın temel unsurudur. Bu ifade programda da yer bulmaktadır. Problem çözme, araştırma, girişimcilik vb. beceriler ilköğretim programları ile de tutarlılık gösterir. Etkinlikler şunlardır: Serbest Zaman, Türkçe, Oyun ve Hareket, Müzik, Fen ve Matematik, Okuma Yazmaya Hazırlık Çalışmaları, Drama, Alan Gezileri, Sanat. Etkinliklerin yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik düzenlemeler içermesi de programda öngörülmektedir. Yaratıcılık ve yaratıcılığın gelişimini hedefleyen ve nasıl düzenlemeler yapılabileceği konusunda ayrıntılı bilgi içeren bir program özelliği taşımaktadır.

Programlar incelendiğinde eğitim durumları ile ilgili açıklamalarda çocukların kendilerini özgürce ifade edebilmeleri, etkinliklere aktif katılmaları, araştırma ve soru sormaya teşvik edilmeleri vurgulanmıştır. Ayrıca etkinliklerin de bu doğrultuda hazırlanmasının gerekliliği öngörülmüştür. Önceki programlarda eğitim durumları ile ilgili yetersiz hatta bazı programlarda hiç örnek bulunmamasına karşın 2006 programında çok sayıda örnek bulunması önemli bir gelişmedir.

13. Okul öncesi eğitim programlarında araç gereçler, yaratıcılık açısından Tablo 7.3.'de karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. 3. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Araç-Gereçlerin Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA ARAÇ-GEREÇLERİN YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Takozlar, kumluk, çamur işleri, çubuklar ve düğmeler, kağıt işleri, kuru ve sulu boyalar, tebeşirler yaratıcılığın gelişiminde çocukların özgürce kendini ifade edebilmesini ve farklı ve yeni ürünler oluşturabilmelerini destekleyen araç gereçlerdir. Çocukların hayal güçlerini kullanabilmeleri resim ve masallar da etkinlikler esnasında kullanılabilir.
1952	Araç gereçler çocukların ulaşabileceği yerde olmalı, kendi isteklerine uygun olarak alıp oynamalarına fırsat sunulmalıdır. Çocukların tüm duyularını kullanabilecekleri türden araç gereçlerin olması öngörülmektedir. Salıncak, kayma oluğu gibi aletlerin kullanılmasında çocukların sözle ya da hareketle teşvik edilmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Bu da çocukların öz güvenlerini kaybetmeden araç gereç kullanabilmelerini sağlar ve çocukların iş başarımları konusunda kendilerine güven duymalarına katkıda bulunur. Araç gereçler programın sonunda ayrıntılı olarak bulunmaktadır.
1981	Okul öncesine yönelik araç gereç yapımı önerilmektedir
1989	Araç gereçlere değinilmemiştir.
1994	Hayal gücünü desteklemeye yönelik kitaplar, resimler vb. Ayrıca çocuk merkezli çevreler için gerekli araç gereçler ve özellikleri ayrıntılı olarak verilmiştir.
2002	Çocuklar, kullanmak istedikleri materyallere kolaylıkla ulaşabilmeli. Materyallerin yapımına çocukların yardımcı olması, çocukların materyalleri kendisinin seçmesi karar verme becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Materyaller çocuğun tüm gelişim alanlarını, ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmalıdır. Bu da öğrenci merkezli bir anlayış olduğunun göstergesidir. Bilindiği gibi öğrenci merkezli yaklaşımlar yaratıcılığın gelişimine katkıda bulunur.
2006	Yaratıcılığı Geliştirecek araç gereçler ayrıntılı olarak programda yer almıştır. çocuğun hayal gücünü geliştirip yaratıcılığını artıran oyuncak ve materyallerden bazıları şunlardır: 1. Yapı oyunlarında kullanılan materyaller, 2. Sanat materyalleri 3. “Bul-yap” oyun materyalleri 4. Fen materyalleri 5. Kitaplar ve kasetler, TV, video, bilgisayar 6.. Drama materyalleri Bu araç gereçlerin ayrıntılı yazılması da yaratıcılığın gelişiminin programda ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun bir başka göstergesi durumundadır.

1914 ve 1952 programlarında yaratıcılığı geliştirmeye yönelik araç gereçlere yer verildiği görülmektedir. 1981 programında araç gereç yapılması önerilmiştir, 1989 programında araç gereçlerle ilgili bilgiye rastlanmamıştır. 1994 programında ‘Çocuk merkezli çevreler için gerekli araç gereçler ve özellikleri’ ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. 1994 programının bu konuda yeterli olduğu düşünülmektedir. 2002 programında araç gereçlerin çocuğun gelişim alanlarını, ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olması öngörülmüştür. 2006 programında ‘Yaratıcılığı geliştirecek araç gereçler’ ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Çocuğun hayal gücünü geliştirip yaratıcılığını arttıran oyuncak ve materyaller ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

14. Okul öncesi eğitim programlarında yer alan öğretmen özellikleri, yaratıcılık açısından Tablo 7.4.’te karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. 4. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Öğretmen Özelliklerinin Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA ÖĞRETMEN ÖZELLİKLERİNİN YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Özgür oynamaları sağlanacak, kendi isteklerine uygun hareket etmelerine öğretmen tarafından müsaade edilecek. “Mürebbi ya da mürebbiyeler, çocuk terbiyesinin esaslarına aykırı hareketlerde bulunmamak şartıyla derslerin saat ve miktarlarını değiştirebilir” ifadesi öğretmene esneklik tanındığını göstermektedir. Öğretmenin çocuğun özgür şekilde hareket etmesine fırsat vermesi, öğrencileri cesaretlendirerek, yaratıcılığa ilişkin kısıtlamalarda bulunmaması öngörülmektedir. Öğrencilerin soru sormalarına fırsat verilecektir.
1952	Öğretmene esneklik tanınmaktadır. Çalışma ve oyun süreleri ihtiyaca göre düzenlenebilir. Anlayışlı, rehber olması, çocukları cesaretlendirerek faaliyetlere katılmasını sağlaması önemlidir. Çocuklara süre tanır. Etkinliklerde çocukların yaratıcılığının gelişimi açısından onlara yeterli süre verilmesi önem arz etmektedir. Çocukların başarısını takdir etmeli, tehlikeler konusunda onları uyarmalıdır. Baskı ve zorlamalara yer verilmemelidir. Dramatize oyunlarına teşvik eder. Ayrıca öğretmen hep aynı oyuncaklarla oynayanları başka oyunlarla oynamaları konusunda da teşvik eder.
1981	Bu konuda herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır.
1989	Oyunlarda hareketli oyunlardan sonra sakin oyunların oynatılarak denge sağlanması öngörülmektedir. Faaliyet süresinde değişiklik yapılabilir. Bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak etkinlikler belirlenir. Baskı ve kısıtlamalara yer verilmemesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Tablo 7. 4.(Devam) Okul Öncesi Eğitim Programlarında Öğretmen Özelliklerinin Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

1994	Yaratıcılık ve problem çözme becerilerini geliştirecek bir tutum sergilemesi son derece önemlidir. Bu tutum sağlıklı gelişimin gerçekleşeceği bir ortam yaratır. Soru sorma fırsatı çok yönlü cevaplar araması gerekliliği programda vurgulanan bir diğer unsurdur. Orijinal çözümler öğretmen tarafından karşılanmalı. Çok yönlü orijinal çözümler üretebilmelerine olanak sağlanmalıdır. Öğretmenin yaratıcılık konusunda kendisini geliştirmesi öngörülmüyor. Etkinliklerin çocuklar tarafından başlatılması ve bu yönde teşvik edilmesinin uygun olacağı belirtilmektedir.
2002	Çocukları araştırma ve incelemeye yönlendirmesi, çocukların ilgi, ihtiyaç ve tercihlerin dikkate alınması, baskı ve zorlamalara yer verilmemesi gerekliliği öngörülmektedir. Ayrıca baskı ve zorlamaya yer verilmemelidir. Merak uyandırılmalı, soru sormalarına yönlendirmeli, problem çözmei kendilerinin bulmalarının yönlendirildiği söylenebilir
2006	Öğretmenlerin hem çocukların yaratıcılıklarını hem de kendi yaratıcılıklarını işe koşması beklenmektedir. Çocukların özgür bir ortamda kendilerini ifade etmelerine fırsat tanıyan nitelikte bir öğretmen öngörülmektedir. Öğretmenler tarafından yaratıcılığın geliştirilmesi için uygun yöntem ve teknikleri kullanmaları gerekliliği, bununla birlikte değişim ve gelişmelere açık kendini sürekli geliştiren, konu ile ilgili kitap okuyan öğretmenler olmaları gerekliliği vurgulanmaktadır. Yaratıcılığı geliştirici etkinliklere sık sık yerilmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Her konu, her çeşit etkinlik, her ortam, kısaca her şey öğretmen tarafından amaç ve kazanımlara ulaşmak amacıyla kullanılabilir. Bu da öğretmenlere özgürlük tanıdığına bir başka ifadesidir. Öğretmenler, çocukların kendi ilgi alanlarının farkına varmalarına ve yeni beceriler geliştirmelerine olanak tanınmalıdır. Programda belirtilen etkinliklerin tümünün bir gün içerisinde mutlaka yapılması zorunluluğu yoktur. Öğretmen belirlediği amaç ve kazanımlar doğrultusunda etkinlikleri seçip uygulama şansına sahiptir. Öğrencilerin ilgi ve istekleri doğrultusunda etkinliklerine yön verir. Program, çocuk merkezli olduğu için öğretmenlerin öğrenme sürecinde çocukların bir şeyler planlamalarına, yapmalarına, düzenlemelerine, sorgulamalarına, araştırmalarına ve üretmelerine çok olanak tanınmaları gerekmektedir.

1981 programı hariç diğer programlarda öğretmen özellikleri hakkındaki açıklamalar öğrencileri yaratıcılık yönünden destekleyecek nitelikte bulunmuştur.

15. Okul öncesi eğitim programlarında ortam yaratıcılık açısından Tablo 7.5.'te karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. 5. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Ortamın Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA ORTAMIN YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Çocukların kendi isteklerine uygun hareket edebilmelerini sağlayan özgür bir ortamın gerekliliği vurgulanmaktadır. Olayları canlandırmalarında gerekli düzenlemelerin yapılması ve çocukların yaparak yaşayarak öğrenmelerine, araştırmalarına ve incelemelerine dayalı bir eğitim ortamı öngörülmektedir.
1952	Çocukların yaratıcılığını destekleyen, onlara kendi isteklerine uygun davranmaları konusunda serbestlik sağlayan özgür ortam bu programda da öngörülmektedir.
1981	Bu programda nasıl bir ortam düzenlemesinin yapılması gerektiği hakkında bilgi yok.
1989	Bu programda da özgür ortamın gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca baskı ve kısıtlama yapılmaması gerekliliği de programda bahsedilen bir diğer unsurdur. Faaliyet çizelgelerinin hazırlanmasında ve uygulanmasında dikkat edilecek noktalar şu şekilde açıklanmaktadır: Çocukların yaşları, gelişim özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Okul sınıf imkanları göz önünde bulundurulmalıdır. Fiziki ortam çocuklara çeşitli öğretim tecrübeleri kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmelidir.
1994	Çocukların doğal merakını geliştirecek, hayvan yetiştirme ve inceleme yapmaya yönlendirici köşelerin hazırlanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Gelişim özellikleri dikkate alınarak eğitim ortamının düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu da çocukların araştırma ve inceleme becerisinin artırılmasına, yaratıcılığının gelişmesine olumlu katkı sağlar.
2002	"Tüm personel, sözleri ve davranışlarıyla çocukların varlıklarından memnun olduklarını hissettirmelidir" ifadesi ortamın önemini vurgulamaktadır. Özgür ifade edebilme olanağı, baskı ve kısıtlama yapılmaması gerekmektedir.
2006	Bilginin çocuklar tarafından yapılandırıldığı, oyun merkezli, çocukların kendilerini özgür ifade edebilme olanakları sunulan öğrenme ortamı hazırlanmalıdır. Etkinlikler yapılması sırasında çocukların rahat hareket edebilecekleri, onları araştırmaya incelemeye ve yeni ürünler yapmalarına yönlendirecek şekilde ortam düzenlenmelidir. Programda eğitim ortamlarının özellikleri ayrıntılı olarak yazılmıştır. Bu özellikler şunlardır: Çocukların gelişim özelliklerine uygun, güvenli, çok amaçlı, problem çözme becerilerini geliştiren, yaratıcılığı destekleyen, iyi bir şekilde düzenlenmiş etkinlik köşeleri (evcilik, blok, müzik, fen ve matematik, kitap, manipülatif oyuncaklar köşesi) sanat etkinliklerinin yapıldığı alan, oyun alanları ve bahçe düzenlemesi ve oyun malzemelerinin özellikleri. Çocukların yaratıcılığının gelişimi için tüm fırsatların sağlanması ve ortamın buna uygun olarak düzenlenmesinin önemi programda da belirtilmektedir.

Görüldüğü gibi, 1981 programı hariç diğer programlarda çocukların kendilerini özgür ifade edebilmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Özgür ortam, araştırma ve incelemeye yönelik etkinlik köşeleri çocukların yaratıcılığını geliştirme de önemli bir unsur olduğu düşünülürse, ortam açısından programların çocukların yaratıcılığını geliştirmeye yönelik hazırlandığı söylenebilir.

16. Okul öncesi eğitim programlarında aile katılımı yaratıcılık açısından Tablo 7.6.'da karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. 6. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Aile Katılımının Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA AİLE KATILIMININ YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Aile katılımı ile ilgili hiçbir bilgi yer almamaktadır.
1952	Çocuğun okula başladığı ilk günlerde ailenin nasıl davranması gerektiğine ilişkin bilgiler ve öğretmenin çocuğa alışmasının daha kolay olması için ev ziyaretlerinde bulunabileceğinden bahsedilmiştir. Çocuğun özgür yetişmesi açısından aile katılımının önemine değinilmektedir. Çocuklar hakkında bilgi, velilerle ilişkilerin nasıl olması ve ailelerin hangi konularda bilgilendirilmesinin gerektiği konusunda açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır.
1981	Aile katılımı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.
1989	Aile katılımına yönelik hiçbir bilgi bulunmamaktadır.
1994	“Okul-aile işbirliği kurularak; anne-babaların eğitim ortamına katılımı ve katkıda bulunmaları sağlanmalıdır” ifadesi Ana sınıfı programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar arasındadır. Aile katılımı “Kreş Programı” kısmında yer almaktadır.
2002	Bu programda aile katılımı da çok önemli bir yere sahiptir. Çocukların yaratıcılığının gelişiminde ailenin önemi düşünülecek olursa öğretmenin, çocuklarda yaratıcılığı geliştirme konusunda ailelerle işbirliği içinde olması gerekmektedir. Programda öğretmenin, her çocuğun evine bir yarıyıl en az iki kez ev ziyareti yapmaya özen göstermesi belirtilmektedir. Ayrıca ‘Ailenin Çocuğun Eğitimine Katılımının Sağlanması’ başlığı altında açıklayıcı bilgi de yer almaktadır.
2006	Aile katılımı çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca programda Aile katılımının önemi ve yapılabilecek etkinlikler ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Aile katılımının sağlanması konusunda yapılabilecek etkinlikler; 1. Aile eğitim etkinlikleri, 2. Aile iletişim etkinlikleri, 3. Ailelerin eğitim etkinliklerine katılımı, 4. Ev ziyaretleri, 5. Evde yapılabilecek etkinlikler 6. Bireysel görüşmeler ve Toplantılar 7. Yönetim ve karar verme süreçlerine katılım olmak üzere sınıflandırılmış ve bu etkinlikler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çocuklara verilen eğitimin kalıcı olması açısından aile katılımının önemi de vurgulanmıştır. Çocuklarda yaratıcılığın gelişmesi noktasında ailenin rolünün önemi düşünüldüğünde programın aile katılımına verdiği önem ve öğretmenin yaklaşımı sonucunda çocuğun yaratıcılığının gelişimine katkı sağlaması açısından çok etkili bir çalışma olarak göze çarpmaktadır. Bunların yanı sıra Okul öncesi eğitimden ilköğretime geçişte öğretmenin, ailenin görev ve sorumluluklarına da ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

1914, 1981 ve 1989 programında aile katılımının yer almaması önemli bir eksiklik olarak düşünülebilir. 1952, 1994, 2002 ve 2006 programlarında aile katılımının önemine değinilerek aile ile iletişimin nasıl olması gerektiğine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca 2006 programında aile katılımının sağlanmasına yönelik etkinliklerin ayrıntılı olarak açıklanması da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak programlarda ailelere çocukların yaratıcı özellikleri hakkında daha ayrıntılı bilgilere yer verilmemesi eksiklik olarak düşünülebilir.

17. Okul Öncesi Eğitim Programlarında değerlendirme yaratıcılık açısından Tablo 7.7’de karşılaştırılmıştır.

Tablo 7. 7 Okul Öncesi Eğitim Programlarında Değerlendirmenin Yaratıcılık Açısından Karşılaştırılması

	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA DEĞERLENDİRMENİN YARATICILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
1914	Programda değerlendirme ile ilgili bilgi yer almamaktadır.
1952	İyi bir anaokulunda bulunması gereken ölçüler adı altında yer almaktadır. Bu ölçüler bina özellikleri, öğretmenlerin özellikleri, meslek bilgisi, öğretmenin aile ile işbirliği yapıp yapmaması, ailenin görüşlerine hoşgörülü davranıp davranmaması, öğretmenler arası ilişkiler, öğretmen çocukların yaratıcılığını geliştirmeye yönelik etkinliklerde bulunuyor mu? Onları araştırmaya ve keşfetmeye yönlendiriyor mu? Onları tatmin edici cevaplar veriyor mu? İyi bir ortam sağlıyor mu? Gibi hususları içermektedir.
1981	Değerlendirme ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır.
1989	“Eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılarak, belirlenen amaçların ne kadarına ulaşıldığı tespit edilmeli, faaliyetler ona göre düzenlenmeli” ifadesi yer almaktadır. Ancak bunun nasıl yapılacağını ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır.
1994	Değerlendirmenin önemi ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Kreş ve programında Gelişimsel Gözlem Kayıt Formları, Ana Okulu ve Ana Sınıfı programlarında Gözlem Formu örnek olarak verilmiş ve değerlendirmenin öğretmenler tarafından alınan notların gözlem kayıt formlarına işlenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.
2002	Değerlendirme programda eğitim sürecinin en temel öğelerinden biri olarak vurgulanmaktadır. Değerlendirme süreci: a) Çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi, b) Programın değerlendirilmesi, c) Öğretmenin kendini değerlendirmesi olarak farklı yönlerden ele alınmaktadır. Davranış değerlendirme formu ve gelişim raporu örnek olarak programda yer almaktadır.
2006	Programının değerlendirme süreci: 1. Çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi, 2. Programın değerlendirilmesi 3. Öğretmenin kendini değerlendirmesi olarak üç farklı boyutta ele alınmaktadır. Çocuğun gelişiminin değerlendirilebilmesi için, öğretmenlerin çocukları sürekli gözlemlemesi, günlük notlar tutması ve daha sonra bunları gözlem kayıt formlarına geçirmesi ve ailelere her yarı yılda en az bir gelişim raporu sunması gerekmektedir. Değerlendirme yaparken çocuklar arasında kıyaslama yapılmaması, çocuktan beklenenlerin onun gelişimi ve bireysel özellikleriyle tutarlı olmasına yani beklentinin gerçekçi olmasına özen gösterilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Yapılan değerlendirmelerin bir sonraki uygulamalarda dikkate alınması ve objektif olunması programda önemsenen bir diğer noktadır. Değerlendirmede kullanılacak araçlar program içerisinde örnek olarak yer almaktadır ve bu araçlar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

Tabloda da görülmektedir ki, programda yaratıcılığa yönelik değerlendirme yer almamıştır. Amaç ve kazanımlara ulaşılma düzeyi açısından verilen hedeflere ulaşılma düzeyi ölçülebilir. Ancak ayrı olarak yaratıcılıkla ilgili değerlendirme yapılmadığı görülmüştür.

18. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı, İlköğretim programlarında yapılmış olan değişikliklere paralel hazırlandığı ve yaratıcılığın da ilköğretim programlarında yer alan beceriler arasında yer alması noktasından hareketle, okul öncesi dönemde geliştirilen yaratıcılığın İlköğretim döneminde de gelişmeye devam edeceği ve ilköğretim kademeleri programları arasında bütünlük sağlanması da önemlidir.

7.2. Öneriler

1.Okul öncesi eğitim kurumlarında sağlanan zengin uyarıcılar ve çocukların özgürce kendilerini ifade etme olanağı sağlayan öğrenme ortamı, bununla birlikte öğretmenin tutum ve davranışları da çocukların yaratıcılığını geliştirebilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Buradan hareketle gelişen ve hızla değişen çağa ayak uydurabilecek, kendisini rahatlıkla ifade edebilecek, çevreyle uyumlu, yaratıcı, yenilikçi, olaylar ve fikirler arasında ilişkiler kurabilen bireyler yetiştirilmesinde okul öncesi eğitim programları çok önemlidir. Kişiliğin temellerinin atıldığı okul öncesi dönemde çocukları yönlendirecek olan aileler, öğretmenler ve diğer yetişkinler bu konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

2. Programların uygulamalarda etkili olabilmesi için öğretmenlerin programlar hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmesi ve buna ilişkin sık sık hizmet içi eğitim seminerleri verilmesi gerekmektedir. Bu eğitim seminerlerinde hem yaratıcılıkla ilgili kavramsal bilgiler verilmeli, çocuğun gelişimindeki katkıları ayrıntılı olarak ele alınmalı, aynı zamanda yaratıcılığı geliştirebilecek etkinlikler de uygulamalı olarak bu hizmet içi eğitim seminerlerinde yer almalıdır.

3. Programlarda ailelere çocukların yaratıcılıklarını destekleme konusunda bilgi verilmesinin üzerinde durulmalıdır. Ayrıca öğretmenler, konu ile ilgili mevcut bilgi birikimlerini ve hizmet içi eğitim seminerlerinde kazanmış oldukları bilgileri ailelerle toplantılar ve seminerler düzenleyerek paylaşmalı, okul öncesi eğitim kurumlarında başlayan eğitimin ailede de devamlılığı sağlanarak kalıcı hale getirilmesi amaçlanmalıdır.

4. Yaratıcılık eğitiminde öğretmen, etkinlikleri planlarken yaratıcılığı geliştirecek olan etkinliklere sık sık yer vermelidir. Çocukların kendilerini ifade edebilecekleri özgür ortamı sağlamalı, tutum ve davranışlarında baskı ve

kısıtlamalarda bulunmamalıdır. Çocukları cesaretlendirmeli ve onlara rehber olmalıdır.

5. Bu çalışmanın anketler ve görüşme formları kullanılarak öğretmenlerle tekrarlanması yararlı olabilir.

6. Programlarda yer alan yaratıcılığı destekleyen unsurların uygulamalarda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin araştırılması alana fayda sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, H.Ömer. “*Oyun ve Yaratıcı Drama İlişkisi*”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1993.
- Akbaba, Sırrı. Sağlam, Sırrı. Kök, Mehmet. *Eğitim Fakültesi ve İlköğretim Programına Dayalı Eğitim-Öğretimde Drama ve Oyunlar*. Cemre Ofset Matbaacılık, Erzurum, 2003.
- Akgül, Macaroğlu Esra. *Fen ve Doğa Etkinlikleri*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- Akyol, Aysel Köksal. “Yaratıcılığı Geliştirmek” . *Çoluk Çocuk Dergisi*. Mart, 2004.
- Akyüz, Yahya. Anaokullarının Türkiye’de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 132. Ekim-Kasım-Aralık 1996.
- _____. “Anaokullarının Osmanlı’da İlk Programları ve Ders Uygulamaları ile Yaratıcı Drama’nın İlk İzleri”. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, sayı: 51, Mayıs 2004.
- <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi51/akyuz.htm> 16.02.2007.
- Aral, Neriman. “Yaratıcılık ve Zeka”. *Çağdaş Eğitim*, 21(222), Ankara, 1996.
- _____. "Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi". *Çoluk Çocuk Dergisi*, Mart, 2004.
- Aral, Neriman., Kandır, Adalet. ve Can Yaşar, Münevver. *Okulöncesi Eğitim-2*, YA-PA Yayınları, İstanbul, 2001.
- _____. *Okulöncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programları*. YA-PA Yayınları, İstanbul, 2000.
- _____. *Okulöncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2. Baskı, YA-PA Yayınları, İstanbul, 2002.
- Argun, Yasemin. *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık ve Eğitimi*. Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Atik, Aslıhan. “*Yeni İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programında Yaratıcılık*”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006.
- Başal, Handan Asûde. *Okul Öncesi Eğitim*. Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.

- Bennet, T. Reactions to Visiting the Infant-Toddler and Preschool Centers in Reggio Emilia, Italy, *Early Childhood Research and Practice*, Vol 3 Issue 1. <http://ecrp.uiuc.edu/v3n1/bennett.html> 2001.10.02.2007
- Borgia, E. Impression of Reggio Emilia, Eric:ED:338386, 1991.
- Broinowski, Ian. *Toward Creativity in Early Childhood Education*. May, 2002. <http://www.library.unisa.edu.au> 20.03.2007
- Brooks 1. G. and M. G. Books. *The Case for Constructivist Classrooms*, Virginia, ASCD Alexandria, 1993.
- Büyükkaragöz, Savaş.ve Çivi, Cuma. *Genel Öğretim Metodları*. Beta. İstanbul, 1999.
- Carthy, J.M. Reggio Emilia: What is the message for early childhood education . *Contemporary Education*, 66 (3), 139-142, 1995.
- Cheshire, H., Freeman, J. *The Early Years: Preparation For Creative Thinking*. Gifted Education International, vol.3., 1985.
- Curtis, A. *A curriculum for the preschool child: Learning to learn*. London: Routledge. 1998.
- Çağatay, Kari. *Norveç'te Okul öncesi Eğitim. 2-3. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri -Lefkoşe*, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1985.
- Darıca, Nilüfer. "Okulöncesi Dönemde Sanat ve Estetik Algının Değerlendirilmesi", 9. *YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1993.
- Demirel, Özcan. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Demiriz, Seray. Karadağ, Asiye. Ulutaş, İlkay. *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanımı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Dodge, Diane Trister. Colker, Laura J. *The Creative Curriculum For Early Childhood* . Teaching Strategies Inc, Tenth Edition, Washington, 1999.
- Doğan, Nuri. *Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcılık*. (Ed.) Özcan Demirel,. Eğitimde Yeni Yönelimler. Pegem A Yayıncılık, İkinci Baskı, Ankara, 2005.
- Ediz, Bedri, A. *Milli Eğitim Düsturu-Tüzükleri*, İstanbul, Güven Matbaası, 1951.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Ltd. Şti., 1982.

- Fathi, L. *High/Scope Okul Öncesi Eğitimi Programı ve Uygulamaları*. 8. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1992.
- Gandini, L. *Fundamentals of the Reggio Emilia approach to early childhood education*. Young Children, 49(1), 4-8, 1993.
- Genç, Şengül. Senemoğlu, Nuray. *Okul Öncesi Eğitimi, İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı*, Modül 12, Milli Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2001.
- Güler, Duygu Saniye. “4-5 ve 6 Yaş Okulöncesi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2001.
- Güleryüz, Hasan. *Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme*. PegemA Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, 2001.
- Gürkan, Tanju. Okul Öncesi Eğitim Programı, 2006(36-72 Aylık Çocuklar İçin). *Çoluk Çocuk Dergisi*, s:65, Kök Yayıncılık, Ankara, Aralık, 2006.
- Gürsoy, Figen. “Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Ailenin Önemi”. *Çoluk Çocuk Dergisi*. Kök Yayıncılık, Ankara, Mart, 2004.
- Güven, Yıldız. *Erken Çocuklukta Yaratıcılık Yeteneğini Tanıma ve Geliştirme*. Marmara Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1999.
- Hendrick, J. *First Steps Toward Teaching The Reggio Way*, Prentice Hall, U.S.A., 1997.
- Hohmann, M. Ve Weikart, D.P. *Küçük Çocukların Eğitimi: Okul Öncesi ve Çocuk Bakım Programları İçin Etkin Öğrenme Uygulamaları*. S. Saltiel Kohen ve Ü. Ögüt (Editörler), Yeşerim Matbaacılık, İstanbul, 2000.
- Isenberg, Joan Packer. Jalongo, Mary Renck. *Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum*, Macmillan Publishing Company, New York. 2001.
- İlhan, Ayşe Çakır “Aktif Öğrenme, Öğrenme Stratejileri ve Materyal Kullanımı (Resim-İş Dersi Planı)”, İlköğretim Müfettişleri Semineri, Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi, Seminer Notları, 1999.

- Jones, Sandy. *Learning for Little Kids*. Houghton Mifflin Company, Boston, 1979.
- Kantarcıoğlu, Selçuk. *Anaokulunda Eğitim*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984.
- _____. *Anaokulunda Eğitim*. MEB Yayınları, İstanbul, 1998.
- Kaptan, Saim. *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Tekışık Web Ofset Tesisleri, Ankara, 1998, s. 53.
- Karakaya, Şerafettin. *Eğitimde Program Geliştirme Çalışmaları ve Yeni Yönelimler*. Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- Katz, Lilian G. Ve Chard, Sylvia. “Issues in Selecting Topics for Projects”. *Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education*, 1998.
- Kurtuluş, Elif. “Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Beş-Altı Yaş Grubu Çocuklarına Yaratıcı Etkinlikler Yoluyla Kavram (Zaman Kavramı) Öğretilmesi”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1999.
- Leeper, S.H. Witherspoon, R.L. Day, B. *Good Schools for Young Children*. Mc Millan, New York, 1984.
- Mangır, Mine. Aral, Neriman. “Çocukta Yaratıcılık ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi”. *YA-PA 8. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, YA-PA Yayınları., İstanbul , 1992.
- M.E.B. X. Milli Eğitim Şurası. Öneriler, Konuşmalar, Kararlar, Ankara, 1981.
- _____. Okul Öncesi Eğitim Programı. *Tebliğler Dergisi*. Cilt : 52, Sayı : 2293, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1989.
- _____. Okul Öncesi Eğitim Programı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994.
- _____. *36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı*. Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2002.
- _____. *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*, Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

- Mertoğlu, Ercan. "Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Müzikal Gelişimi ve Eğitimi"
9. *Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, Ya-Pa Yayınları, Ankara, 1993.
- Meydan, Selahattin. *Okul Öncesi Eğitim Faaliyetleri. I. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri*, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1984.
- Morrison, George, S. *Early Childhood Education Today*. Merrill an imprint of Prentice Hall, Saddle River, New Jersey, Colombus, Ohion 7th Ed.1998.
- Oğuzkan, Şükran. Oral, Güler. *Kız Sanat Okulları İçin Okulöncesi Eğitimi*. MEB, İstanbul, 2003.
- Oğuzkan, Şükran. Demiral, Özgör. Tür, Gülseren. *Okul Öncesinde Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri*, Yapa Yayınları. İstanbul, 2001.
- Oktay, Ayla. *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. Epsilon Yayınları, İstanbul, 2004.
- Ömeroğlu, Esra. "Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Çocuklarının Sözel Yaratıcılıklarına Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1990.
- Ömeroğlu, Esra. Kandır, Adalet. *Bilişsel Gelişim*. Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ömeroğlu, Esra. Turla, Ayşe. "Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi" *Çağdaş Eğitim Dergisi*. s:151, 2001.
http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/omeroglu_turla.htm
- Önder, Alev. *Okul Öncesi Çocukları Eğitici Drama Uygulamaları*, Morpa Kültür Yayınları , İstanbul, 2003.
- Önen, Fatma. Gürdal, Ayla. "Fen Deneylerinin Okul Öncesi ve İlköğretim I. Kademe Öğrencileriyle Yaratıcı Düşünmeye Yönelik Uygulanması". *Marmara Üniversitesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, Bildiriler Kitabı*, I. Cilt, YA-PA Yayınları, İstanbul, 2006.
- Özden, Yüksel. *Öğrenme ve Öğretme*. Pegem A Yayıncılık, Altıncı Baskı. Ankara, 2003.
- Poyraz, Hatice. Dere, Hale. *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*. Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

- Razon, Norma. Okul Öncesi Eğitimde Oyunun, Oyunda Yetişkinin İşlevi.
2-3. *YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri*, YA- PA Yayınları, İstanbul, 1985.
- Rıza, Enver Tahir .*Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri*. Anadolu Matbaası, İzmir, 1999.
- Robinson, Ken. *Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak*. Çeviren: Nihal Geyran Koldaş, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Rowe, Alan J.*Yaratıcı Zeka*. (Çeviri: Şule Gülmen), Prestij Yayınları, İstanbul, 2007.
- San, İnci “*Yaratıcı Drama, 1985-1995:Yazılar*. Editör: H.Ömer Adıgüzel. Naturel Yayınevi, Ankara, 2002.
- Sel, Ruhi. Okul Öncesi Kurumlarında Eğitsel Oyunlar ve Uygulama Yöntemleri.
2-3. *YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri*, YA- PA Yayınları, İstanbul, 1985.
- Senemoğlu, Nuray. “Okul Öncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlilikleri Kazandırmalıdır?”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 10, Ankara, 1994.
- Sert, Sergül. *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri*. Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.
- Sevinç, Müzeyyen. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.
- Singer, Dorothy G., Singer, Jerome L.; (Çev.:Nurdan Cihanşümül).*Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi*. Birinci Basım, Gendaş Yayınları, İstanbul. 1998.
- Sungur, Nuray. *Yaratıcı Düşünce*. Evrim Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Sükan, Zafer .*Okul Öncesi Etkinlikleri*. 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
- Şahin, Fatma. *Okul Öncesinde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri*. Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 2000.
- Şimşek, Tacettin. *İlköğretimde Drama, Kuramsal Bilgiler ve Uygulama Örnekleri*. Suna Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2004.

- Temel, Fulya. “İtalya(Reggio Emilia)’dan Yeni Bir Okulöncesi Eğitim Projesi”.
Okul Öncesi Eğitim Sempozyumu, Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Yayına Hazırlayan: Gelengül Haktanır, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1997.
- _____. “Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 62, Nisan 2005.
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi62/temel.htm> 12.03.2007
- Tuğluk, Mehmet Nur. Gündoğdu, Kerim. Kaya H.İbrahim. Okul Öncesi Eğitimde Montessori Yaklaşımı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.13, Erzurum, 2006.
- Turla, Ayşe. *Çocuk ve Yaratıcılık “Çocuğum Daha Yaratıcı Olabilir mi?”*. Morpa Yayınları, İstanbul, 2004.
- Ulcay, Sema. “Okul Öncesi Kuruluşlarında Yaratıcılık”. *YA-PA 2-3. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, İstanbul/Lefkoşe, s. 99-106, YA- PA Yayınları, İstanbul, 1985
- Unutkan, Özgül, Polat. "5-6 yaş Grubu Aile Katılımlı Sosyalleşme Programı" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul, 1998.
- Ural, Mehmet. “Ülkemizde Okul Öncesi Eğitimin Yeri ve Önemi”. *YA-PA 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, Ankara, 1986.
- Ülgen, Gülten. Fidan, Emel. *Çocuk Gelişimi*. 8. Baskı, Ankara: Devlet Kitapları. ABC Matbaacılık, 2000.
- Ürfioğlu, Ayşe. Okul Öncesi Dönemde Müziğin Önemi. *YA-PA 2-3. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* İstanbul/Lefkoşe , YA- PA Yayınları, İstanbul, 1985.
- Üstündağ, Tülay. *Yaratıcılığa Yolculuk*. PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Verber, Friedrich Verlag .*Yaratıcılık Eğitimi*. Inter Nationes, Bonn Godesberg, Germany, 1979.
- Wheikard, P. D. Editör: Bekman, Sevdâ. “Okul Öncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı” *Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller*, UNICEF, İstanbul, 1990
- Yavuz, Halide. *Yaratıcılık*. Boğaziçi Üniversitesi, 2. Basım, İstanbul, 1994.

- Yıldırım, Remzi. *Yaratıcılık ve Yenilik*. Sistem Yayıncılık, İstanbul 1998.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Yıldız, Vesile. Özkal, Neşe. Çetingöz, Duygu. “Okul Öncesi Eğitimi Alan ve Almayan 7-8 Yas Grubu Çocuklarda Yaratıcı Potansiyelin Değerlendirilmesi”. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Sayı:13, Ankara, 2003.
- Yılmaz, Nahide. *Anaokulu Öğretmeninin Rehber Kitabı*, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1999.
- _____. *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim*. Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar-1, (Yayıma Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç), Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.
- Yurdakul, Bünyamin. *Yapılandırımacılık*. (Ed.) Özcan Demirel,. Eğitimde Yeni Yönelimler. Pegem A Yayıncılık, İkinci Baskı, Ankara, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Çankırı’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Çankırı’da tamamladı. 2002 yılında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Çankırı ili Kurşunlu ilçesine ana sınıfı öğretmeni olarak atandı. 2003 yılında Erzurum iline tayini çıktı. 2003-2006 yılları arasında Erzurum Evliya Çelebi İlköğretim Okulu’nda Ana sınıfı öğretmeni olarak görev yaptı. 2006 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Evli ve araştırma görevlisi olarak görevini sürdürmektedir.

EKLER

EK	<u>Sayfa No</u>
1. 1994 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Estetik Ve Yaratıcılığın Gelişimi İle İlgili Hedefler.....	121
2. 2002 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Yaratıcılıkla İlgili Hedefler	123
3. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Yaratıcılıkla İlgili Amaç Ve Kazanımlar.....	125
4.2006 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Yaratıcılıkla İlgili “Çocuk Ve Yaratıcılık” Başlığı Altındaki Bölüm	128

Ek-1

1994 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Estetik Ve Yaratıcılığın Gelişimi İle İlgili Hedefler (MEB, 1994, s. 144).

HEDEF 35: Büyük ve küçük kaslarını kullanarak düzeyine uygun özgün bir ürün meydana getirebilme.

Hedef Davranışlar:

1. Düzeyine uygun değişik materyallerle, özgün ürünler meydana getirme.
2. Verilen bir durumu hareketle, dansla özgün bir biçimde canlandırma.

HEDEF 36: Çevresindeki güzellikleri ve çirkinlikleri fark edebilme.

Hedef Davranışlar:

1. Çevresinde, duyularıyla algıladığı güzellikleri söyleme.
2. Çevresinde, duyularıyla algıladığı çirkinlikleri söyleme.

HEDEF 37: Çevresini güzelleştirmeye yönelik bazı önlemleri alabilme.

Hedef Davranışlar:

1. Çevresini çirkinleştiren davranışları yapmama.
2. Çevresini çirkinleştiren bazı durumları ortadan kaldırma.

HEDEF 38: Düzeyine uygun, dile duyarlı, özgün bir ürün oluşturabilme.

Hedef Davranışlar:

1. Tamamlanmamış olarak verilen bir hikayeyi özgün bir şekilde tamamlama.
2. Düzeyine uygun özgün bir hikaye anlatma.

HEDEF 39: Müziğe ilişkin uygun bir ürün oluşturabilme.

Hedef Davranışlar:

1. Çeşitli, özgün bir ritim oluşturma.
2. Çeşitli sesleri özgün bir müzik oluşturacak şekilde kullanma.

Ayrıca diğer alanlarda yaratıcılık adı altında olmasa da yaratıcılıkla ilgili hedef ve hedef davranışlar da yer almaktadır:

A- Kendisinin Farkında Olmanın Gelişimi ile İlgili Hedefler:

HEDEF 3: Bir birey olarak kendine ait ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varabilme.

Hedef Davranışlar:

1. Yapmaktan hoşlandıklarını ve hoşlanmadıklarını çeşitli yollarla gösterme (hareket, resim, sözel ifadeler).
2. Yapabildiklerini ve yapamadıklarını söyleme.
3. Yapamadıklarının nedenlerini söyleme.
4. Yapamadıkları için, hangi çözüm yollarını bulursa daha başarılı olabileceğini söyleme.

Ek-1 (Devam)

HEDEF 4: Sonuçlandırılması gereken etkinliği bitirme konusunda sebat gösterebilme.

Hedef Davranışlar:

3. Aldığı yardımı kullanarak etkinliği sonuçlandırma.

B- Psikomotor Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler:

HEDEF 6: Küçük kaslarını koordineli olarak kullanabilme.

Hedef Davranışlar:

3. Belli şekilleri değişik araçlar kullanarak çizme.
5. Çeşitli malzemeleri değişik şekillerde katlama.
8. Belli nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirme.

F- Bilişsel Becerilerin Gelişimi İle İlgili Hedefler:

HEDEF 21:Belli bir durumda gözlem yapabilme.

Hedef Davranışlar:

- 1.Verilen olağan ya da olağan dışı bir durumu araştırmak üzere gözlenmesi gereken önemli noktaları söyleme.
2. Verilen bir durumdaki gözlem sonuçlarını söyleme.

HEDEF 31: Verilen bir problem durumunu çözebilme.

Hedef Davranışlar:

1. Problemin ne olduğunu söyleme.
2. Problemlere çeşitli çözüm olları önerme.
3. Çözüm yolları içinden en uygunlarını seçme.
4. Seçilen çözüm yollarını deneme.
5. Denenen çözüm yollarının geçerli ve geçersiz yanlarını söyleme.
6. En uygun çözüm yoluna gerekçeleriyle karar verme.

Ek-2

2002 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Yaratıcılıkla İlgili Hedefler

PSİKOMOTOR ALAN

Hedef 3. El ve göz koordinasyonu gerektiren hareketleri yapabilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

7. Çeşitli malzemeleri değişik şekillerde katlama.
8. Nesneleri yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirme.
9. Nesneleri değişik malzemelerle bağlama.

Hedef 6. Küçük kaslarını kullanarak güç gerektiren hareketleri yapabilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Belli nesneleri sıkma
2. Yumuşak materyallere elleriyle şekil verme
3. Yumuşak materyallere çeşitli nesneleri kullanarak şekil verme

SOSYAL – DUYGUSAL ALAN

Hedef 1. Duygularını fark edebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Duygularını söyleme
2. Duygularının nedenlerini söyleme
3. Duygularının sonuçlarını söyleme
4. Duygularının müzik, dans ve benzeri yollarla ifade etme

Hedef 2. Duygularını kontrol edebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Olumlu duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koyma
5. Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlama

Hedef 3. Kendi kendini güdüleyebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Kendi isteği ile bir işe başlama
2. Başladığı işi bitirme çabası gösterme

Hedef 7. Toplumsal yaşamın nasıl sürdüğünü fark edebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Toplumda farklı rollere sahip kişiler olduğunu söyleme
2. Aynı kişinin farklı rollerinin olduğunu söyleme
3. Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini söyleme
4. Kendi kültürünün dışında farklı kültürler olduğunu söyleme
5. Farklı ülkelerin belli başlı kültürel özelliklerini söyleme

Hedef 9. Çevresindeki olgu ve olayların estetik özelliklerini fark edebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Algıladığı olay ve olguların estetik özelliklerini kendi sözcükleri ile anlatma.
2. Çevresindeki olgu ve olayların estetik özellikleriyle ilgili özgün düşüncelerini etkinliklerinde gösterme.

Ek-2 (Devam)

Hedef 10. Çevresini estetik bakımdan düzenleyebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Çevresinde gördüğü rahatsız edici durumları (kirlilik, düzensizlik, dağınıklık vb.) fark etme
2. Çevresinde gördüğü rahatsız edici durumları kendi estetik görüşüne uygun olarak değiştirme.
3. Çevresini düzenlemede farklı yolları deneme.

Hedef 11. Estetik özellikler taşıyan özgün ürünler oluşturabilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Müziğe uygun özgün şarkı söyleme
2. Estetik bedensel hareketlerle dans etme, yürüme
3. Resim, el işi vb. sanat etkinliklerinde özgün ürünler yapma
4. Özgün bir şiir, öykü vb. söyleme

Hedef 12. Çeşitli sanat dallarındaki eserlerin özelliklerini fark edebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Eserlerin özelliklerini algıladığı şekilde söyleme
2. Eserlerin özellikleri konusunda kendi görüşlerini söyleme

BİLİŞSEL ALAN VE DİL ALANI

Hedef 11. Belli durumlarla ve olaylarla ilgili neden-sonuç ilişkisi kurabilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Verilen bir olayın olası nedenlerini söyleme
2. Verilen bir olayın olası sonuçlarını söyleme

Hedef 12. Verilen bir problem durumunu çözebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Problemin ne olduğunu söyleme.
2. Probleme çeşitli çözüm yolları önerme.
3. Çözüm yolları içinden en uygunlarını seçme.
4. Seçilen çözüm yollarını deneme
5. Denenen çözüm yollarının geçerli ve geçersiz yanlarını söyleme
6. En uygun çözüm yoluna gerekçeleriyle karar verme.

Hedef 16. Dili etkili bir şekilde kullanabilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

2. Aynı anlama gelebilecek düşünceleri farklı sözcüklerle açıklama
3. Sözcükleri farklı yapıda sözel ürünler oluşturacak şekilde kullanma (bilmece, tekerleme, şiir, öykü, şarkı vb.).

Ek-3

2006 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Yaratıcılıkla İlgili

Amaç Ve Kazanımlar (MEB, 2006, s. 25-35):

PSİKOMOTOR ALAN

Amaç 2. El ve göz koordinasyonu gerektiren belirli hareketleri yapabilme.

Kazanımlar

8. Nesneleri yeni şekiller oluşturacak şekilde bir araya getirir.
9. Değişik malzemeler kullanarak resim yapar.
12. Çeşitli malzemeleri değişik şekillerde katlar.

Amaç 4. Küçük kaslarını kullanarak belirli bir güç gerektiren hareketleri yapabilme

Kazanımlar

4. Malzemelere elleriyle şekil verir.
5. Malzemelere araç kullanarak şekil verir.

SOSYAL- DUYGUSAL ALAN

Amaç 2. Duygularını fark edebilme

Kazanımlar

1. Duygularını söyler.
2. Duygularının nedenlerini açıklar.
3. Duygularının sonuçlarını açıklar.
4. Duygularını müzik, dans, drama vb. yollara ifade eder.

Amaç 3. Duygularını kontrol edebilme

Kazanımlar

1. Olumlu / olumsuz duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koyar.
2. Yetişkin denetiminin olmadığı durumlarda da gerektiği gibi davranır.
3. Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlar.

Amaç 4. Kendi kendini güdüleyebilme

Kazanımlar

1. Kendiliğinden bir işe başlar.
2. Başladığı işi bitirme çabası gösterir.

Amaç 10. Toplumsal yaşamın nasıl sürdüğünü kavrayabilme

Kazanımlar

1. Toplumda farklı rollere sahip kişiler olduğunu söyler.
2. Aynı kişinin farklı rolleri olduğunu söyler.
3. Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini açıklar.
4. Farklı kültürlerin belli başlı özelliklerini söyler.

Amaç 11. Estetik özellikler taşıyan ürünler oluşturabilme

Kazanımlar

1. Estetik bedensel hareketlerle yürür / dans eder.
2. Özgün şiir, öykü, şarkı vb. söyler.
4. Görsel sanat etkinliklerinde özgün ürün yapar.
5. Çeşitli materyaller kullanarak ritm oluşturur.

Ek-3 (Devam)

6. Çeşitli sesleri kullanarak müzik oluşturur.
7. Ürünlerini çeşitli yollarla sunar.
8. Sunularında hayali/gerçek nesneler kullanır.

Amaç 12. Çevredeki güzellikleri koruyabilme

Kazanımlar

1. Çevredeki güzelliklerin korunma nedenlerini söyler.
2. Çevredeki güzellikleri korumak için yapılması gerekenleri açıklar
3. Çevredeki güzellikleri korumada sorumluluk alır.

Amaç 13. Çevreyi estetik bakımdan düzenleyebilme

Kazanımlar

1. Çevresinde gördüğü güzel / rahatsız edici durumları söyler.
2. Çevre sorunları ile ilgili kendi yapabileceklerine örnek verir.
3. Çevresini farklı biçimlerde düzenler.

Amaç 14. Sanat eserlerinin estetik özelliklerini fark edebilme

Kazanımlar

1. Sanat eserlerinin özelliklerini söyler.
2. Sanat eserleri hakkında duygularını açıklar.

DİL ALANI

Amaç 1. Sesleri ayırt edebilme

Kazanımlar

1. Sesin kaynağını söyler.
2. Sesin geldiği yönü belirler.
3. Sesin özelliğini söyler.
4. Verilen sese benzer sesler çıkarır.

Amaç 4. Kendini sözel olarak ifade edebilme

Kazanımlar

1. Dinlerken / konuşurken göz teması kurar.
2. Sohbeta katılır.
3. Belli bir konuda konuşmayı başlatır.
4. Belli bir konuda konuşmayı sürdürür.
6. Duygu, düşünce ve hayallerini söyler.
7. Duygu, düşünce ve hayallerini yaratıcı yollarla açıklar.
8. Üstlendiği role uygun konuşur.

Amaç 5. Dinlediklerini çeşitli yollarla ifade edebilme

Kazanımlar

1. Dinlediklerini başkalarına anlatır.
2. Dinlediklerine ilişkin sorular sorar.
3. Dinlediklerine ilişkin sorulara cevap verir.
4. Dinlediklerini özetler.
5. Dinlediklerini resim, müzik, drama, şiir, öykü vb. yollarla sergiler.

Amaç 6. Sözcük dağarcığını geliştirebilme

Kazanımlar

1. Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark eder.
2. Yeni sözcüklerin anlamlarını sorar.
3. Verilen sözcüğün anlamını açıklar.

Ek-3 (Devam)

4. Yeni öğrendiği sözcükleri anlamlarına uygun olarak kullanır.

Amaç 8. Görsel materyalleri okuyabilme

Kazanımlar

1. Görsel materyalleri inceler.
2. Görsel materyallerle ilgili sorular sorar.
3. Görsel materyallerle ilgili sorulara cevap verir.
4. Görsel materyalleri açıklar
5. Görsel materyalleri kullanarak olay, öykü gibi kompozisyonlar oluşturur.

BİLİŞSEL ALAN

Amaç 4. Algıladıklarını hatırlayabilme

Kazanımlar

1. Olay ya da varlıkları söyler
8. Nesnelerin içinden eksilen ya da eklenen bir nesneyi söyler
9. Nesne, durum ya da olayı bir süre sonra yeniden ifade eder.

Amaç 8. Nesneleri ölçebilme

Kazanımlar

2. Standart olmayan birimlerle ölçer.

Amaç 10. Geometrik şekilleri tanıyabilme.

Kazanımlar

3. Daire, üçgen, kare ve dikdörtgenleri kullanarak farklı modeller oluşturur.

Amaç 13. Bir örüntüdeki ilişkiyi kavrayabilme

Kazanımlar

1. Modele bakarak nesnelerle örüntü oluşturur.
2. Bir örüntüde eksik bırakılan ögeyi söyler.
3. Bir örüntüde eksik bırakılan ögeyi tamamlar.
5. Nesnelerle özgün bir örüntü oluşturur.

Amaç 18. Problem çözebilme

Kazanımlar

1. Problemi söyler.
2. Probleme çeşitli çözüm yollarını önerir.
3. Çözüm yolları içinden en uygun olanlarını seçer.
4. Seçilen çözüm yollarını dener.
5. En uygun çözüm yoluna karar verir.
6. Karar verdiği çözüm yolunun gerekçelerini açıklar.

Ek-4

2006 Okul Öncesi Eğitim Programında Yer Alan Yaratıcılıkla İlgili “Çocuk Ve Yaratıcılık” Başlığı Altındaki Bölüm (MEB, 2006, s. 56-58):

ÇOCUK VE YARATICILIK

Yaratıcılık, son yıllarda günlük yaşantımızda sık kullanılan, algılama, bilinçlilik, duyarlılık, açıklık, esneklik, akıcılık, sezgi, kavrama yeteneği ve buluş gibi zihinsel süreçleri içeren karmaşık bir kavramdır. Bir tanıma göre yaratıcılık “ana yollardan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma” olarak açıklanmaktadır.

Alışlagelmemiş düşünme, yaratıcılığa yatkın bir düşünme yöntemidir. Çünkü bu sistem eldeki bilgiyle yetinmez. Yeni fikirlere ve yeni çözümlere açıktır. Alışlagelmiş düşünme sistemi ise hazır bilgiyi kullandığından çocuğu ezberciliğe yöneltir. Alışlagelmemiş düşünce akıcı, esnek, orijinal ve özenlidir. Üstün zekâlıların yaratıcılığı yüksektir ama yaratıcı olan herkes üstün zekâlı değildir. Guilford’a göre alışlagelmemiş biçimde düşünen kişi, sonuca alışılmış yollardan geçerek ulaşmaz, sonuçta da değişik çözüm yolları ortaya çıkarır.

Çocukların hayal gücünün evde, okulda, oyun bahçesinde yani yetişkinle çocuğun bir arada olduğu her yerde beslenmesi gerekir. Çocukların yaratıcılığını düşünen kimse, yalnızca sanat ve müzik derslerini aklına getirmemelidir.

Yaratıcılık ilk defa çocuğun oyununda görülür ve on üç yaş civarında doruk noktaya ulaşır. Yaratıcılığın geliminde çevrenin rolü vardır.

Yaratıcı çocuk yorucudur. Hayallerini işletmeyen çocuklar ise uslu çocuklardır, yeni fikirleri, sürprizleri yoktur. Birçok yetişkin çocuğunun yaratıcı olmasını ama yaramazlık yapmamasını ister. Ancak bugün bu şekilde bir yaratıcılığın olmadığı anlaşılmıştır. Çocukların yaratıcı olması için yetişkinlerin çocukların yaratıcılıklarını geliştirmeyi görev edinmeleri gerekmektedir. Filmler ve kısa geziler çocuğa yeni fikirler verebilirler. Tüm bunların yanında zaman çok önemlidir. Yapılan etkinlikler sırasında çocuğa fazla yönerge vermemeye, yapamayacağı işleri yüklememeye de dikkat etmelidir. Ritimler ve hareketler yaratıcı ifade için çok iyi fırsat sağlar. Hareket çocuğun kontrol duygusunu geliştirdiği için çocuklardan müzik eşliğinde çeşitli şekillerde hareket etmeleri istenebilir.

Yaratıcılık eğitiminde sabit kurallar yoktur, bu eğitimin değişebilir olması gerekir. Yeni görüş ve girişimlere açık olması da bu niteliğinden ileri gelir.

Aktif oyun bahçeleri de çocukları yaratıcılığa yönleltmekte önemli rol oynarlar. Mevcut oyun bahçelerinde görülen salıncak, kaydırak vb. gibi malzemelerin aktif oyun bahçelerinde bulunması zorunlu

Ek-4 (Devam)

değildir. Oyun bahçeleri çocuklara çeşitli oyun olanakları sağlamalı ve oynadıkları oyuna göre araçlarda değişiklik yapabilmeye olanağı vermelidir. Oyun bahçelerinin yanında top oynamak, paten kaymak vb. için de alanlar yapılmalı, ayrıca oyun evleri bulunmalıdır. Böyle oyun bahçeleri çocuğun çevresi hakkında bilgi sahibi olmasını, beceriler öğrenmesini, işbirliğini, kendine saygı ve güven duymasını, kendini tanımasını, problemleri çözmeyi öğrenmesini, değişik roller almasını öğretir. Oyun bahçesi bu maddelerden bir kaçını gerçekleştirebildiği takdirde yaratıcılığı geliştiren durumlar ortaya çıkar. Çünkü bu sayede çocuklar, kendi kararları ile bir şeyler yapabileceklerini anlarlar. Bu bahçelerde heykeller, duvarlar, artık malzemeler, tahtalar, tahta kayıklar, dev plastik toplar, eski arabalar vb. bulunmalıdır.

Çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesinde oyun ve oyuncakların önemli bir yeri vardır. Ancak çocuklara oyuncak seçerken aşağıdaki noktaların dikkate alınması gerekir:

- Çocuğun bu oyuncakı farklı şekillerde nasıl kullanabileceği,
- Bu oyuncakın cins, ırk, yaş, sosyoekonomik düzey ve zihinsel yetenekler açısından herkes tarafından kullanılıp kullanılamayacağı,
- Bu oyuncakın çocuğun ilgisini ne kadar süreyle çekebileceği,
- Bu oyuncakın emniyetli, sağlam, kalıcı ve cazip olup olmadığı.

Yaratıcılığı Destekleyen Oyuncak ve Materyaller

Aşağıda verilen materyaller çocuğun hayal gücünü geliştirip yaratıcılığını artıran oyuncak ve materyallerden bazılarıdır.

1. Yapı oyunlarında kullanılan materyaller

Çeşitli şekil ve büyüklükteki tahta bloklar, temel yaratıcılık materyallerinden birisidir. Büyük ve küçük legolar, köpükten yapılmış bloklar ve çivi, çekiç, vida gibi yapı materyalleri bu gruba girer. Yapı materyalleri köşesinde oyuncak, insanlar, hayvanlar ve taşıt araçları da kullanılabilir.

2. Sanat materyalleri

Çeşitli, renk, ebat ve kalınlıktaki kağıtlar, makaslar, pastel boya, sulu boya ve fırçalar, kalemler, yapıştırıcı, bantlar, lastik ıstampalar, kil ve tuz seramiği ile çalışırken kullanılan plastik bıçaklar, kalıplar vb.

3. “Bul-yap” oyun materyalleri

Çocuğun düzeyine uygun çeşitli sayıda ve büyüklükte bul-yaplar, domino, eşleştirme kartları

4. Fen materyalleri

Bardaklar, sürahiler, kaşıklar, yumurta çırpıcı, su oyunu için sabun köpüğü, kum oyunu için süzgeç, kova, kürek, böcek kafesi, büyüteç, fener, mıknaş, tohum, yem, taşlar, saksı, sulama materyalleri vb.

Ek-4 (Devam)

5. Kitaplar ve kasetler, TV, video, bilgisayar

Yaşa uygun resimli öykü kitapları, mecmualar, teyp ve kasetler, çocuk kitapları, çeşitli resimler vb. yaratıcı düşünmenin geliştirilmesinde çok önemli etkiye sahiptirler.

6. Drama materyalleri

Drama etkinliklerinde kullanılacak çeşitli aksesuar ve giysiler.

Çocukların yaratıcılıklarının gelişmesinde önemli görev ve sorumluluklar anne-babalar ile öğretmenlere aittir. Çocukların yaratıcılıklarını geliştirirken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır.

Yaratıcılıkta Dikkat Edilecek Noktalar:

Yaratıcılıkta anne-babalar ve eğitimciler şu noktalara dikkat etmelidirler:

- Çocuklar oyunlarında serbest bırakılmalı, zamanları ve hayal güçleri sınırlandırılmamalıdır.
- Çocuklara hediye alırken onların hayal güçlerini artıran hediyeler seçilmelidir.
- Yaratıcı düşünmek için fikirler ters çevrilmeli, yani fikirlerle oynanmalıdır.
- Çocukları baskı altına almamalı, değişik ve şaşırtıcı fikirlerinde engellemeyip cesaret vermelidir.
- Çocuğun çevresinde oynayabileceği eşyaların olması, evin ya da sınıfın çeşitli yerlerinde oynayabilmesi sağlanmalıdır. Yetersiz çevre koşullarının yaratıcılığı olumsuz etkilediği unutulmamalıdır.
- Çocuğun heyecanı, hevesi ile yetişkinin sınırlamaları arasında denge kurulmalıdır.
- Sorunların çözümünde, çocukla “Öyle olmaz, böyle olur.” gibi kesin konuşmalar yerine “Başka türlü nasıl yapabilirsin?” gibi açık uçlu öneriler getirilmeli, çözüm yolları tartışılmalıdır. Çocuğun özgür düşünmesine, deneme-yanılma ile problemlere çözüm bulmasına, ezbercilikten uzaklaşmasına yardımcı olunmalıdır.
- Bir işi gerçekleştirebilmesi için çocuğa cesaret verilmeli, imkân sağlanmalı, gerektiğinde yardımcı olunmalıdır.
- Çocuğa çevresini algılaması, gözlemlemesi ve bu gözlemlerini değerlendirmesi öğretilmelidir.
- Her şeye “evet” diyen bir çocuk yetiştirme anlayışına sahip eğitim sisteminin çocuğun yaratıcılığını olumsuz yönde etkileyeceği unutulmamalıdır.
- Her yerde ve her zaman “mükemmel olmak” duygusundan uzaklaşılmalıdır.
- Eğer çocuk hazırsa, daha fazla şeyler öğrenmesine fırsat tanınmalıdır.

Ek-4 (Devam)

- Cinsiyet rollerinin aşırı ya da yanlış vurgulanmasının yaratıcılığı olumsuz etkilediği unutulmamalıdır.
 - Çocuğun kendine güven duyması sağlanmalıdır.
 - Kalabalık sınıflar, aşırı yüklü sınıf çalışmaları ve katı disiplin anlayışının çocukların yaratıcılığını engellediği unutulmamalıdır.
 - Çocukta yaratıcılığın gelişmesi ve ortaya çıkması için çocuğun çocuk kitapları ve sanatla daha çok etkileşimde bulunması için fırsatlar yaratılmalıdır.
 - Resim, müzik, oyun, dramatizasyon ve tiyatro etkinliklerinin çocukların ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkarılmasında önemli olduğu unutulmamalıdır.
 - Çocukları sabırla dinlemeli, fikirlerini uygulayabilmeleri için onlara fırsatlar verilmelidir. Çünkü çocuklar yaptıkları ve düşündükleri şeyler hakkında sürekli yetişkinlerin desteğine ve düşüncelerine ihtiyaç duyarlar.
 - Çocuğu yaratıcılığa yöneltmede ödül kullanılmamalıdır, zira ödülü elde etmeye çalışmak, çocuğun yaratıcılığını engelleyebilir.
 - Yaratıcı çocukları yaratıcı anne-baba ve öğretmenlerin yetiştirdiği gerçeğinden hareketle yaratıcılığını da geliştirmeye çalışmanız gerekmektedir.
- Tüm bunlar için de mizah duygunuz, macera arzunuz, açık bir zihniniz ve bitmeyen bir merakınız olmalıdır. Açık fikirli, eşitlikçi, geliştirici olmak, sezgilerinizi kullanmak, cesaretlendirici ve açıklayıcı olmak gerekmektedir.